

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

Tiesību zinātnes bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Elīna Luīze Vītola

Studentes apliecības Nr. ev14026

KULTŪRAS OBJEKTU REPATRIĀCIJA UZ IZCELSMES
VALSTI KĀ STARPTAUTISKĀ PARAŽAS TIESĪBA

BAKALAURA DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Lektors, mag. iur.

Māris Lejnieks

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Darbā ietverta vispārīga informācija par to, kā laika gaitā attīstījies kultūras priekšmeta jēdziens un nozīme starptautiskajā sabiedrībā – no humanitārajām tiesībām līdz cilvēktiesībām un salīdzinoši jaunākai tiesību nozarei – kultūras īpašuma tiesībām. Teorētiskajā daļā ietverts arī kultūras nacionālisma un internacionālisma doktrīnu salīdzinājums, lai noskaidrotu, kura no tām šobrīd prevalē, repatriācijas būtība un atšķirība starp izcelsmes un tirgus valstīm. Praktiskajā daļā, tiesību nozares specifikas dēļ, skatīti dažādi piemēri, kad kultūras priekšmeti repatriēti uz to izcelsmes valstīm dažādos ārpustiesas procesos. Tāpēc skatīti ne tikai piemēri, kas sastopami nacionālo un starptautisko tiesu praksē, bet arī praktiski gadījumi, kad valstis ir repatriējušas kultūras priekšmetus uz to izcelsmes valsti. Papildus praktiskajā daļā tiek apskatīti un analizēti arī vairāki ANO Ģenerālās Asamblejas un Drošības Padomes rezolūcijas, valstu nacionālie tiesību akti un citi avoti, lai konstatētu gan pastāvošo valstu praksi, gan *opinio juris*. Autoresprāt, ir radusies starptautiskā paražas tiesība, kas uzliek par pienākumu valstīm repatriēt kultūras priekšmetus uz to izcelsmes valsti, kas prettiesiski ievesti pēc 1970.gada.

Atslēgvārdi: kultūras priekšmets, starptautiskā paražas tiesība, UNESCO, repatriācija, izcelsmes valsts, kultūras nacionālisma doktrīna

ANNOTATION

The paper consists of general information about how the definition and meaning of cultural object have developed throughout the history within the international community, respectively, from international humanitarian law to human rights law and the most recent – cultural property law. To understand which prevails, the theoretical part of the paper contains the comparison of cultural property internationalism and nationalism doctrines, as well as the essence of the term *repatriation* and differences between source states and market states within the context of cultural property repatriation. Since the examined branch of law is very complicated, the practical part of the paper includes different examples of cultural property restitution cases within the judicial experiences and alternative dispute resolution methods – mediations, bilateral agreements and other. Furthermore, in order to acknowledge whether exists an international customary law – the state practice and *opinio juris*, many different resolutions from the UN General Assembly and Security Council, national and international laws, examples in doctrine and other sources have been examined. The author of the paper has come to a conclusion, that there has evolved an international customary law, which obliges states to repatriate cultural objects to their state of origin if they have been illicitly imported after 1970.

Key words: cultural object, international customary law, UNESCO, repatriation, source state, cultural nationalism doctrine

SATURS

Ievads	5
1. Kultūras objekts, kultūras nacionālisms un internacionālisms, repatriācija uz izcelsmes valsti	8
1.1. Kultūras objekta definīcija	8
1.2. Kultūras objektu nozīme starptautiskajā sabiedrībā	14
1.3. Kultūras nacionālisma un internacionālisma doktrīna	17
1.4. Izcelsmes valsts un tirgus valsts	20
1.5. Kultūras objektu repatriācija un tās būtība	21
2. Valstu prakse	24
2.1. Izcelsmes valstu prakse	25
2.2. Tirgus valstu prakse	27
3. Opinio juris sive necessitatis.....	33
3.1. Konvenciju statuss un dalībvalstu skaits	34
3.2. Izcelsmes un tirgus valstu nacionālie likumi	37
3.3. Nacionālo un starptautisko tiesu prakse.....	40
3.4. ANO ĢA un DP rezolūcijas par kultūras priekšmetu aizsardzību un repatriēšanu uz izcelsmes valstīm	47
3.4.1. ANO ĢA rezolūcijas par kultūras priekšmetu aizsardzību un repatriēšanu uz izcelsmes valstīm.....	47
3.4.2. ANO DP rezolūcijas saistībā ar kultūras priekšmetu restitūciju un atgriešanu to izcelsmes valstīm.....	52
3.5. Starptautiskās organizācijas un zagto kultūras priekšmetu datubāzes.....	54
3.5.1. Starptautiskās organizācijas.....	54
3.5.2. Kultūras priekšmetu datubāzes	56
3.6. Repatriācijas pretenieki	57
Kopsavilkums.....	60
Izmantotās literatūras saraksts	61

IEVADS

Kopš 19.gadsimta līdz pat mūsdienām kultūras objektu prettiesiska izvešana no valsts teritorijas un šo artefaktu kontrabanda ir viens no ienesīgākajiem prettiesiskajiem naudas pelnīšanas veidiem. Tas 2016.gadā ir sasniedzis 10 miljardu dolāru apmēru, bet 21.gadsimta sākumā bija otrais ienesīgākais aiz narkotiku izplatīšanas.¹ Vēl populārāks tas ir kļuvis kopš brīža, kad ISIS² un citas teroristiskās organizācijas sāka zagāt un iznīcināt kultūras objektus,³ piemēram, 3000 gadu seno Asīriešu kultūras pieminekli Nirmudā.⁴

Kopš 20.gadsimta vidus ir radies jauns tiesību atzars – kultūras īpašuma tiesības⁵ -, kas saistīts ar to saglabāšanu kara un miera laikā un aizsardzību pret zādzībām, jo tas ietver sevī informāciju par pasaules tautu un kultūras vēsturi, kas nepieciešama cilvēces attīstībai. Tā kā kultūras objektu nozīme starptautiskajā sabiedrībā ir ne tikai kā avotam vēstures izzināšanai un bagātināšanai, bet arī cilvēku tiesību uz kultūru sastāvdaļa,⁶ to aizsargāšana un turēšana kontekstā (tas ir, tās izcelsmes valstī, pēc iespējas tuvāk dabiskajam saturam un vietai) ir ārkārtīgi svarīga.

Kultūras objektu repatriācija, lai arī saistīta ar privāttiesībām, jāskata starptautisko tiesību kontekstā, jo, pirmkārt, valstu nacionālo tiesu spriedumi nav saistoši citam suverēnam,⁷ otrkārt, šo jautājumu regulē starptautiskās konvencijas un noteikumi, ko valstis ir izvēlējušās

¹ Global Black Market Information: Art Crimes and Theft Statistics. Pieejams: <http://www.havocscope.com/art-theft> [aplūkots 2017.gada 20. aprīlī]

² Islamic State of Iraq and the Levant or Islamic State of Iraq and Syria or Daesh (angļu val.) – Islāma valsts – militāra organizācija, ko Apvienoto Nāciju Organizācija (turpmāk ANO) atzinusi par teroristu grupējumu. Šī pētnieciskā darba ietvaros Islāma valsts asociējama ar savām prettiesiskajām darbībām, iznīcinot vairākas UNESCO Pasaules mantojuma vietas un dažādus kultūras objektus Irākā un citur. Skat arī: Khalid al-Taie. Iraq churches, mosques under ISIS attack. Pieejams: https://web.archive.org/web/20150219092526/http://mawtani.al-shorfa.com/en_GB/articles/iii/features/2015/02/13/feature-01 [aplūkots 2016.gada 28.aprīlī]

³ To pastiprina arī ANO Drošības padomes 2017.gada 24. marta rezolūcija Nr. S/RES/2347 (2017) par ISIS darbībām saistībā ar kultūras priekšmetiem un starptautiskā miera un drošības saglabāšanu.

⁴ ISIS Bulldozes 3,000-Year-Old Major Assyrian Site in Nirmud, Iraq. Pieejams: <https://news.artnet.com/art-world/isis-bulldozes-3000-year-old-major-assyrian-site-in-nimrud-iraq-274451> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

⁵ Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 1

⁶ ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām: Starptautisks līgums, 1966.gada 16. decembrī stājies spēkā, Latvija ratificējusi 1992.gadā. 15. pants

⁷ Tas izriet no valsts suverenitātes principa, kas nozīmē, ka trešā valsts nevar regulēt un ierobežot kādas valsts suverēnās tiesības un ietekmēt tās rīcību tiešā veidā. Respektīvi, citas valsts nacionālajai tiesai nav jurisdikcijas pār pirmo valsti. Skat. arī ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case concerning Reparation for Injuries suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1949, pp. 174, 177-178; ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case Concerning Jurisdictional Immunities of the State (Germany/Italy: Greece Intervening). Judgement, I.C.J. Reports 2012 para.113; Crawford J. 'Sovereignty' as a distinctive attribute of the state. In: Crawford J., Koskeniemi M. (eds.) The Cambridge Companion to International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 117

uzņemties kā daļu no starptautiskajiem pienākumiem un, treškārt, mūsdienās strīdi visbiežāk rodas tieši starp suverēnām valstīm tieši vēsturiskās situācijas un apstākļu dēļ.

Tā kā Latvija nav ne UNESCO 1970.gada konvencijas, ne UNIDROIT 1995.gada konvencijas dalībvalsts, tad jānoskaidro, vai pastāv starptautiskā paražas tiesība, kas gadījumā, ja valsts nav šo konvenciju dalībvalsts, tāpat uzliktu par pienākumu tām atgriezt kultūras objektus uz to izcelsmes valsti.

Darba mērķis ir noskaidrot, vai pastāv starptautisko tiesību paraža, kas uzliek par pienākumu valstīm atgriezt (repatriēt) zagtus un prettiesiski (bez īpašnieces – valsts - atļaujas) izvestus kultūras objektus uz to izcelsmes valstīm.

Darba uzdevumi: definēt, kas ir kultūras objekts un kāda ir tā nozīme starptautiskajā sabiedrībā, kā arī noskaidrot kā darbojas doktrīnā postulētās kultūras nacionālisma un kultūras internacionālisma teorijas, kā arī kura no tām prevalē. **Apskatīt** dažādu valstu praksi saistībā ar kultūras objektu repatriāciju uz izcelsmes valsti un izanalizēt to korelāciju saistībā ar *opinio juris sive necessitatis*.⁸ **Noskaidrot**, vai pastāv paražas tiesību norma, kas uzliek par pienākumu valstīm repatriēt kultūras īpašumus uz to izcelsmes valstīm.

Autore darbā pētīs vairākus gan starptautiskos, gan nacionālos normatīvos tiesību aktus un valstu rīcības saistībā ar kultūras objektiem, nacionālo un starptautisko tiesu praksi, kas saistīta ar nelegāli un prettiesiski iegūtu – zagtu – kultūras objektu atgriešanu uz to izcelsmes valsti vai tās patiesajam īpašniekam, kā arī aplūkos doktrīnā pazīstamākās starptautiski atzītu autoru, kā J.H. Merryman, I.A. Stamatoudi, P.J. O’Keefe un citu, izvirzītās tēzes. Lai noskaidrotu, vai valstis šādu repatriācijas pienākumu uzskata par sev saistošu kā likumu vai vispārēju vajadzību, autore pētīs ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūcijas, valstu attieksmi pret šādu pienākumu un iemeslus, kāpēc praksē pastāv gadījumi, kad kultūras objekti ir atgriezti to izcelsmes valstīm vai tieši pretēji – paturēti tirgus valstī.

Izmantotās metodes: darba izstrādē autore izmantos dedukcijas un gramatiskos metodus, vērtējot valstu praksi un izvirzot iespējamās paražas tiesības normas saturu, vēsturisko metodi, apskatot kultūras objekta un citu saistīto definīciju attīstību vēstures gaitā, kā arī skatot valstu praksi no intertemporālā skatupunkta. Indukcijas metodi, secinot plašo konvencijas regulējuma iespaidu uz specifisku valstu attieksmi un izpratni, kā arī rīcību saistībā ar kultūras objektu repatriāciju uz izcelsmes valsti. Salīdzinošo metodi, apskatot dažādu valstu prakses un izpratni

⁸ *Opinio juris sive necessitatis* (latīņu val.) – viena no paražas tiesības sastāvdaļām. Valsts pieņēmums, ka pienākums ir saistošs kā likums. Skat. arī: Brownlie I. *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 8

saistībā ar repatriācijas pienākumu, tās salīdzinot, un teleoloģisko metodi, lai izprastu, kā valstis pēc būtības uzskata, ka būtu jārīkojas dažādos repatriācijas un zādzību gadījumos.

Ņemot vērā kultūras īpašumtiesību atzara komplicētību, autore apskatīs tādas gadījumus, kur kultūras priekšmeti no izcelsmes valsts ir izvesti prettiesisku darbību rezultātā, tas ir, Otrā pasaules kara laikā izvesti, zagti no dažādiem muzejiem un galerijām, pretēji izcelsmes valsts nacionālajā regulējumā noteiktajam aizliegumam izvesti no valsts.

Bakalaura darbs sastāv no ievada, anotācijām latviešu un angļu valodā, trim nodaļām, septiņpadsmit apakšnodaļām, kopsavilkuma un izmantoto informācijas avotu saraksta.

1. KULTŪRAS OBJEKTS, KULTŪRAS NACIONĀLISMS UN INTERNACIONĀLISMS, REPATRIĀCIJA UZ IZCELSMES VALSTI

Lai apskatītu un spētu izprast nepieciešamību repatriēt kultūras objektu uz izcelsmes valsti, kā arī izpētīt, vai pastāv šāda starptautiskā paražas tiesība, autoresprāt, visupirms jānoskaidro, kas ir kultūras objekts un kāda ir tā nozīme starptautiskajā sabiedrībā. Nepieciešams apskatīt arī kultūras nacionālisma un internacionālisma doktrīnas, to nozīmi starptautiskajās tiesībās, kā arī izvērtēt repatriācijas saturu korelācijā ar kultūras objektiem un to izcelsmes valstīm.

1.1. Kultūras objekta definīcija

“Šī kultūras vēsture izskaidros mums rakstnieka vai reformētāja motīvus, dzīves apstākļus un domu.”⁹ Tā kultūru un kultūras vēsturi apzīmējis krievu zelta laikmeta rakstnieks Ļevs Tolstojs. Šī atziņa atspoguļo arī mūsdienās pastāvošo ideju, ka cilvēku attīstības izzināšanai un sabiedrības vērtību novērtēšanai nepieciešams izzināt to kultūru un vēsturi. Kultūras vērtības sevī atspoguļo kultūras priekšmeti un to izcelsmes vietas, un tieši tāpēc tās ir jāsargā, lai spētu nodrošināt nākotnes paaudzēm iespēju izzināt savu izcelšanos un vēsturi, mācīties no tām.

Atbilstoši *Bleka* juridiskās terminoloģijas vārdnīcai, kultūras īpašums ir tāds kustams vai nekustams objekts, kam ir kulturāla nozīme vai nu kā senlietai vai statujai no klasiskās mākslas un monumentiem vai arī modernai dekoratīvajai mākslai vai arhitektūrai.¹⁰ Vārdnīcā pēc būtības ir nodalīts kultūras īpašums no kultūras mantojuma, kas ietver arī nemateriālo kultūras mantojumu, kā folkloru, dzeju, rituālus u.c.¹¹

⁹ Ruzelis J. (tulk.) Tolstojs Ļ.N. Karš un Miers. 4. sējums otrā daļa. Rīga: Tautas bibliotēkas izdevums, 1927, 394. lpp.

¹⁰ Garner B. A. Black's Law Dictionary. Eight edition, USA: West Publishing Co., 1999, p. 407

¹¹ Ibid

Doktrīnā¹² un starptautiskajos līgumos¹³ bieži kultūras objektus apzīmē diezgan nekonkrēti – tie var būt kultūras objekti/priekšmeti, kultūras īpašums vai kultūras mantojums.¹⁴ Pēc būtības šie termini neatšķiras, jo abi ietver gan kustamas (piemēram, terakotas figūriņas, dažādi mākslas darbi, ieroči un citi)¹⁵, gan nekustamas lietas (piemēram, UNESCO pasaules mantojuma sarakstā ietvertais Rīgas vēsturiskais centrs, Ēģiptes piramīdas un citi),¹⁶ taču kultūras mantojums ietver arī netaustāmās (netveramās) kultūras vērtības, kuru statuss tiek regulēts 2003.gada UNESCO konvencijā.¹⁷ Tādējādi secināms, ka terminam – kultūras mantojums – ir plašāks tvērums un tajā ietilpst arī kultūras objekti jeb priekšmeti. Šo faktoru ir nepieciešams īpaši uzsvērt, jo, pārskatot konvencijas un neiedziļinoties to patiesajā saturā, var rasties jautājumi par konsekvences trūkumu starp izmantotajiem terminiem un to tvērumu, respektīvi, – ko tieši regulē attiecīgā konvencija. Lai arī mūsdienās nepastāv viena konkrēta kultūras īpašuma definīcija,¹⁸ to var izsecināt no dažādu konvenciju definīciju tvēruma, kurš, protams, ir atšķirīgs.¹⁹

Pirmais normatīvais avots, kurā norādīta nepieciešamība aizsargāt kultūras objektu ir Fransa Lēbera²⁰ kodekss, kas tika izveidots 1863.gadā.²¹ Šis Amerikas Savienoto valstu (turpmāk ASV) pilsoņu kara laikā izdots dokuments, kurš sastāvēja no 157 pantiem, ietvēra arī noteikumus par kultūras objektu aizsardzību (34.-36. pants). Tajos tika noteikts, ka kultūras

¹² Merryman J.H. Two Ways of Thinking About Cultural Property. The American Journal of International Law, October 1986, Vol. 80 No.4, pp. 831-853; Merryman J.H. The Public Interest in Cultural Property. California Law Review, March 1989, Vol. 77, Issue 2, art. 3, pp. 338. – 364.; Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 6; O'Keefe P.J., Prott L.V. "Cultural Heritage" or "Cultural Property"? International Journal of Cultural Property, July 1992, Vol. 1, Issue 2, pp. 307-320.

¹³ Skat. piemēram, UNESCO 1970. gada konvenciju par kultūras objektu prettiesiskas importēšanas, eksportēšanas un īpašumtiesību maiņas aizliegumu un novēršanu. Starptautisks līgums. 14.novembris 1970, spēkā stājies 24. aprīlī, 1972, 823 UNTS 231. Preambulas 2. un 5. punkts

¹⁴ Hoffmann B.T. Art and Cultural Heritage: Law, Policy and Practice, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 14

¹⁵ Merryman J.H. Two Ways of Thinking About Cultural Property. The American Journal of International Law, October 1986, Vol. 80 No.4, pp. 831-853

¹⁶ UNESCO World Heritage List. Pieejams: <http://whc.unesco.org/en/list/> [aplūkots 2017.gada 16. martā]

¹⁷ UNESCO 2003.gada konvencija par netveramā kultūras mantojuma aizsardzību. Starptautisks līgums. 17.oktobris 2003, spēkā stājies 20. aprīlī 2006, 2368 UNTS 1

¹⁸ Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 4

¹⁹ Skat. arī Prott V.L., O'Keefe P.J. "Cultural Heritage" or "Cultural Property". International Journal of Cultural Property, July 1992, Vol. 1 Issue 2, pp.312-319

²⁰ *France Lieber* (angļu val.) (1800-1872) – Francis Lēbers bija amerikāņu jurists un politiskais filozofs. Viņa veidotais Lēbera kodekss tiek uzskatīts par vienu no pirmajiem dokumentiem, kas ietver vadlīnijas noteikumiem kara darbībā. Šis kodekss tiek uzskatīts par priekšteci gan četrām Ženēvas konvencijām par starptautisko tiesību principiem humanitārajās tiesībās (1949), gan Hāgas 1954.gada konvencijai saistībā ar kultūras objektu aizsardzību kara laikā

²¹ The Laws of War: Articles of War. General Orders No.100 Army Regulations, U.S. War Department. U.S.A.: Stackpole Books, 2005, p. xiv

objekti, kā “objekti, kas pieder baznīcām, slimnīcām vai citām labdarības organizācijām, mācību iestādēm, muzejiem, universitātēm, zinātnei [un] mākslas darbi, bibliotēkas, zinātniskās kolekcijas un instrumenti kā teleskopi” bruņota konflikta laikā ir jāaizsargā.²² Lēbera kodekss aizliedza tos iznīcināt un zagst, taču ja tie tika iegūti kā kara laupījums, tos varēja paturēt līdz miera noslēgšanai, kad objektu piederība tiktu noregulēta miera līgumā.²³

Tomēr laikā, kad tika radīts Lēbera kodekss, starptautiskajās attiecībās nebija noregulējuma karojošajām valstīm sargāt kultūras objektus – gan kustamos, gan nekustamos. Tieši pretēji – pirms Hāgas 1954.gada konvencijas par kultūras vērtību saglabāšanu bruņota konflikta laikā bija uzskats, ka viss, ko karojošās valstis ir ieguvušas bruņota konflikta laikā tika uzskatīts par kara laupījumu un kļuva par iekarojušās valsts ieguvumu.²⁴ Lai arī Lēbera kodekss ir nacionālais normatīvais regulējums, tas vēlāk spēlēja lielu lomu starptautisko pienākumu un saistību veidošanā.

Lai arī ne Lēbera kodeksa pēctecis, tomēr 1935 gadā pieņemtais Vašingtonas jeb Rēriha pakts, kas sastāvēja no 8 pantiem piedāvāja līdzīgu tvērumu kultūras un zinātnes objektu aizsardzībai kā Lēbera kodekss, Hāgas 1899.gada, 1907.gada un 1954.gada konvencijas – *vēstures pieminekļi, muzeji, zinātnes, mākslas, kultūras un izglītības iestādes, to personāls ir neaizskarami gan kara, gan miera laikā.*²⁵ Tomēr šī pakta autori piedāvāja variantu, kā atšķirt šīs zinātnei, izglītībai un veselībai nozīmīgās ēkas, kas var saturēt arī priekšmetus ar kultūras vai zinātnisku nozīmi – uz balta karoga uzvilks sarkans aplis, kura vidū atrastos trīs sarkani punkti. Principa būtība bija norādīt, ka šādas ēkas ir neitrālas un aizsargājamās.²⁶

Lēbera kodeksa tiešās pēcteces²⁷ ir Hāgas 1899. un 1907.gada konvencijas,²⁸ kuras ietvēra līdzīgus principus saistībā ar kultūras objektu definīciju un aizsardzību, taču tām gandrīz pusgadsimtu vēlāk sekoja visienākā speciālā konvencija saistībā ar kultūras objektu definīciju un aizsardzību²⁹ – Hāgas 1954.gada konvencija par kultūras vērtību saglabāšanu bruņota

²² Lieber Code: U.S. National Law. Articles 34 – 36. Pieejams: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī]

²³ Ibid

²⁴ Ibid

²⁵ Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments (Roerich Pact). Washington, 15 april 1935. Article 1. Pieejams: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/ART/325-480002?OpenDocument> [aplūkots 2017. gada 24. martā]

²⁶ Ibid

²⁷ Dinstein Y., Domb F. (eds) The Progression of International Law: Four Decades of the Israel Yearbook on Human Rights – An Anniversary Volume. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, p. 318

²⁸ Hague 1907 Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land, 18 October 1907, in force 26 January 1910, 187 CTS 227, arts.27 and 56

²⁹ Collective of authors. Gender Equality Heritage and Creativity, France: UNESCO, 2014, p. 145

konflikta laikā (turpmāk arī Hāgas 1954.gada konvencija). Arī tajā ir ietverti Lēbera kodeksā pirmoreiz minētie kultūras objektu definējumi un principi, līdz ar to var saskatīt šo nacionāli un starptautiski nozīmīgo dokumentu savstarpējo saistību un vispārējo kultūras objektu aizsardzības attīstību. Hāgas 1954.gada konvencijas pirmajā pantā noteikts, ka kultūras objekts ietver:

“a. kustamu vai nekustamu īpašumu, kam ir svarīga visu tautu kultūras mantojuma nozīme, piemēram, ar reliģiju saistītus vai nesaistītus arhitektūras, mākslas vai vēstures pieminekļus, arheoloģiskos izrakumus, ēku ansambļus ar vēsturisku vai māksliniecisku vērtību; mākslas darbus, manuskriptus, grāmatas un citus priekšmetus ar māksliniecisku, vēsturisku vai arheoloģisku vērtību; kā arī zinātniskas kolekcijas un svarīgas grāmatu vai arhīvu kolekcijas, vai augstākminēto vērtību reprodukciju kolekcijas;

b. ēkas, kuru galvenais un faktiskais mērķis ir aizsargāt vai eksponēt a) punktā noteiktās kultūras vērtības, piemēram, muzejus, lielas bibliotēkas un arhīvu depozitārijus, kā arī novietnes, kas bruņota konflikta gadījumā paredzētas a) punktā noteikto kultūras vērtību saglabāšanai;

c. centrus, kuros atrodas liels a) un b) punktā noteikto kultūras vērtību daudzums un kurus sauc par "pieminekļu centriem".”³⁰

1970.gada UNESCO konvencija par kultūras objektu prettiesiskas importēšanas, eksportēšanas un īpašumtiesību maiņas aizliegumu un novēršanu³¹ (turpmāk arī UNESCO 1970 konvencija) noteic, ka kultūras objekts ir:

“a. Retas kolekcijas un paraugi no floras, faunas, minerāliem un anatomijas, kā arī objekti ar paleontoloģisku interesi; b. īpašums, kas saistīts ar vēsturi, tajā skaitā zinātnes, tehnoloģiju, militāro un sociālo vēsturi, nacionālo līderu, izcilo domātāju, zinātnieku, mākslinieku dzīvi, kā arī nacionāli svarīgiem notikumiem; c. arheoloģiskie izrakumi un atradumi (gan parastie, gan slepenie); d. māksliniecisko un vēsturisko pieminekļu elementi vai arheoloģisko izrakumu vietas, kas ir bijušas sadalītas; e. senlietas, kas ir vairāk nekā simt gadu vecas, piemēram, uzraksti, monētas, iegravēti zīmogi; f. objekti ar etnisku nozīmi; g. objekti ar māksliniecisku nozīmi kā:

³⁰ Hāgas 1954.gada konvencija par kultūras īpašuma aizsardzību bruņota konflikta laikā. Starptautisks līgums. 14. maijs 1954, spēkā stājies 7. augustā 1956, 249 UNTS 240. 1.pants

³¹ UNESCO 1970.gada konvenciju par kultūras objektu prettiesiskas importēšanas, eksportēšanas un īpašumtiesību maiņas aizliegumu un novēršanu. Starptautisks līgums. 14.novembris 1970, spēkā stājies 24. aprīlī 1972, 823 UNTS 23

i. jebkāda materiāla bildes, gleznas un zīmējumi, kas radīti kā roku darbs(izņemot rūpnieciskos dizainus un preces, kas rotātas rokām);

ii. statuju un skulptūru oriģināli no dažāda veida materiāliem;

iii. gravējumu, litogrāfu un iespieddarbu oriģināli;

iv. mākslas darbu montāžas no dažāda veida materiāliem;

h. reti manuskripti un inkunābulas, vecas grāmatas, dokumenti un publikācijas (vēsturiskas, mākslinieciskas, zinātniskas, literāras utt.) kā atsevišķi, tā arī kolekcijās;

i. markas, zīmogmarkas un citas markas kā atsevišķi, tā arī kolekcijās; j. arhīvu materiāli, t.sk. skaņas, fotogrāfiju un videogrāfiju arhīvi; k. vairāk nekā simt gadu vecas mēbeles un mūzikas instrumenti.”³²

Jaunākā konvencija UNIDROIT³³ 1995.gada konvencija par zagtiem un prettiesiski eksportētiem kultūras objektiem³⁴ (turpmāk arī UNIDROIT 1995 konvencija) noteic, ka kultūras objekts ir:

“[...] tāds, kas reliģisku vai sekulāru iemeslu dēļ ir nozīmīgs arheoloģijai, aizvēsturei, vēsturei, literatūrai, mākslai vai zinātnei un pieder pie kādā no pirmajā pielikumā norādītajām grupām.”³⁵

Pirmajā pielikumā norādītās grupas ir identiskas UNESCO 1970 konvencijas pirmajā pantā norādītajām,³⁶ kas ir diezgan loģiski, jo šī UNIDROIT konvencija tika radīta, lai labotu UNESCO 1970 konvencijas neatrisinātos jautājumus un radītu vairāk pienākumus to dalībvalstīm.³⁷ Piemēram, kā norādījis ASV pārstāvis UNESCO 1970 konvencijas izstrādes posmā – tikai 7. un 9. konvencijas pants uzliek valstīm reālus pienākumus, pārējie ir tikai nekonkrēti un izplūduši, plaši tulkojami un interpretējami pienākumi valstīm, kurām pieder kāds kultūras objekts.³⁸ Līdz ar to tas bija tikai laika jautājums, kad tiks radīta jauna

³² UNESCO 1970.gada konvenciju par kultūras objektu prettiesiskas importēšanas, eksportēšanas un īpašumtiesību maiņas aizliegumu un novēršanu. Starptautisks līgums. 14.novembris 1970, spēkā stājies 24.aprīlī 1972, 823 UNTS 231. 1.pants

³³ UNIDROIT – (franču val.: *Institut international pour l'unification du droit privé*) – Starptautiskais privāttiesību unificēšanas institūts

³⁴ UNIDROIT Convention on Stolen and Illegally Exported Cultural Objects. International treaty. June 24 1995, 2421 UNTS 457

³⁵ Ibid

³⁶ Salīdzinājumam UNESCO 1970.gada konvencija par kultūras objektu prettiesiskas importēšanas, eksportēšanas un īpašumtiesību maiņas aizliegumu un novēršanu, 1. pants. Starptautisks līgums. 14.novembris 1970, spēkā stājies 24. aprīlī 1972, 823 UNTS 231.

³⁷ Bazley T.D. Crimes of the Art World. U.S.A.: Praeger, 2010, p. 158; UNESCO Operational Guidelines for the Implementation of the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (UNESCO, Paris, 1970), para. 30

³⁸ O’Keefe P.J. Commentary on the UNESCO 1970 Convention: Second Edition. United Kingdom: Institute of Art and Law, 2007, pp.56.-66.

starptautiskā konvencija, kas uzliks valstīm vairāk un precīzākus, ne tik izplūdušus pienākumus saistībā ar kultūras objektu tranzītu un īpašumtiesībām.

Nozīmīgi atzīmēt, ka Eiropas Savienības Parlamenta un Padomes direktīvā Nr.2014/60/EU par no dalībvalsts teritorijas nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu un ar ko groza Regulu (ES) Nr.1024/2012 (par administratīvo sadarbību, izmantojot Iekšējā tirgus informācijas sistēmu) kultūras priekšmets apzīmēts kā:

“[...] priekšmets, kuru dalībvalsts saskaņā ar valsts tiesību aktiem vai administratīvajām procedūrām pirms vai pēc tā nelikumīgas izvešanas no dalībvalsts teritorijas ir klasificējusi vai definējusi kā daļu no “nacionālām mākslas, vēstures vai arheoloģijas bagātībām.”³⁹

Autores minētajās UNESCO 1970 un UNIDROIT 1995 konvencijās, kā arī direktīvā ir paredzēts arī noteikums, ka katra valsts noteic, kas ir tās kultūras mantojums un objekts, kas tiek pasargāts ar šīm konvencijām, taču Hāgas konvencijās un Lēbera kodeksā ir noteikta vispārēja un plaša kultūras objekta definīcija.⁴⁰ Līdz ar to secināms, ka arī augsta līmeņa kultūras relikviju un priekšmetu, kā arī kultūras tiesību speciālistiem ir bijušas grūtības noteikt precīzu kultūras objekta definīciju, kas aptvertu visu iespējamo priekšmetu klāstu, tāpēc arī valstīm ir radīta tiesība un vienlaicīgi arī pienākums katrai noteikt savas kultūras vērtības un aizsargājamās priekšmetus. Tādējādi tiek ievērota arī valsts suverenitāte – izvēlēties, kas ir aizsargājama vērtība un kas tāda nav. Līdz ar to, atbilstoši kritērijiem, kas noteikti konvencijās, definējot kultūras priekšmetu, valstīm ir jāidentificē šos kultūras dārgumus, lai efektīvāk tos aizsargātu un saglabātu.

Nemot vērā iepriekš noteiktās kategorijas, autore secina, ka kultūras objekts ir tāds priekšmets, kas, neatkarīgi no sekulāriem vai nesaistītiem ar reliģiju uzskatiem un materiāla vai vērtības, ir daļa no tās kā valsts vai sabiedrības daļas vēstures, attīstības un aizvēstures. Kultūras objekti ir tādi priekšmeti, kas ir saistīti ar nacionālajiem varoņiem, vadītājiem, kā arī arheoloģiskie izrakumi un eksemplāri no faunas vai floras. Priekšmeti, kas saistīti ar mākslu vai rituāliem, un kuru valsts ir identificējusi kā kultūras objektu. Šādi objekti ir aizsargāti no pretiesiskas pārvietošanas no izcelsmes valsts, un to iznīcināšana ir starptautiski aizliegta.

³⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 15. maija direktīva Nr.2014/60/ES par no dalībvalsts teritorijas nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu un ar ko groza Regulu (ES) Nr.1024/2012 (pārstrādātā redakcija) 2. pants.

Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TEXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0060&from=LV> [aplūkots 2017.gada 21. aprīlī]

⁴⁰ Skatīt Hāgas 1954.gada konvencijas 1. pantu (vispārēja definīcija) UNESCO 1970 konvencijas 4. pantu (pienākums valstij noteikt); UNIDROIT 1995.gada konvencijas 3. pantu (pienākums valstij noteikt); Direktīvas Nr.2014/60/ES 2. pantu (pienākums valstij noteikt)

1.2. Kultūras objektu nozīme starptautiskajā sabiedrībā

Mūsdienās kultūras objekta nozīme ir saskatāma gan kā atsevišķa tiesību nozare, gan kā daļa no cilvēka pamattiesībām uz kultūru, līdz ar to arī pieeju kultūrai un tiesībām izzināt to, kā arī tiesībām piedalīties kultūras dzīvē,⁴¹ tomēr tā kļuva par daļu no cilvēka tiesībām uz kultūru tikai divdesmitā gadsimta sākumā un vidū. Iepriekš kultūras objekti un vērtības netika īpaši izdalīti starptautiskajās tiesībās, tomēr jau deviņpadsmitā gadsimta vidū radās pirmās idejas, ka kultūras objekti ir jāsargā kara apstākļos, līdz ar to humanitārajās tiesībās. Šī ideja bija īpaši populāra un nozīmīga Otrā pasaules kara laikā un pēc tā, jo viena no Nacistiskās Vācijas un nacionālsociālisma kustības karošanas metodēm bija mākslas darbu un kultūras objektu zādzība un iznīcināšana, ar kuru palīdzību varēja sasniegt iespēju kopā ar kultūras objektiem iznīcināt arī to ietvertu informāciju, kā arī radītāju sabiedrības daļu vēsturi un liecības par to pastāvēšanu.⁴²

Otrais pasaules karš mākslas zagšanas un iznīcināšanas ziņā ir katastrofāls posms, jo ar zādzībām un iznīcināšanu nodarbojās ne tikai viena kara puse – Vācija un Japāna, bet arī Sabiedroto pārstāve Padomju Sociālistisko Republiku Savienība (turpmāk PSRS), kura karošanas laikā apzaga tādas valstis, kā Poliju, Ukrainu un visu Austrumeiropu, tajā skaitā arī Latviju.⁴³ Vienīgā atšķirība ir tā, ka Vācija un Japāna to darīja Otrā pasaules kara laikā (līdz 1945.gadam un Nirnbergas, Tokijas kara tribunāliem), bet PSRS to turpināja darīt līdz pat tās sabrukšanai pēc “*perestroikas*” un “*atklātības*”.

Pirms Otrā pasaules kara koloniālisma lielvaras, kā Lielbritānija un Francija, mēdza no savām kolonijām, īpaši Āfrikas, izvest dažādus kultūras priekšmetus – vai tā ir prettiesiska kultūras objekta izvešana no tās izcelsmes teritorijas? Tāds pats jautājums rodas arī par tādām teritorijām, kuras bijušas okupētas un iekarotas, piemēram, Grieķiju un Otomāņu Impēriju vai teritoriālo sadalījumu un īpašumtiesībām saistībā ar to, kā strīdā starp Kambodžu un Taizemi par *Preah Vihear* templi,⁴⁴ kad Starptautiskā tiesa (turpmāk arī Tiesa) nolēma, ka templis

⁴¹ ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām: Starptautisks līgums, 1966.gada 16. decembrī stājies spēkā, Latvija ratificējusi 1992.gadā. 15. pants

⁴² Ronald S. Hitler's Art Thief. U.S.A.: St. Martin's Press, 2015, p. 180, 217. Otrā pasaules kara laikā Nacistiskās Vācijas speciālās vienības nozaga vairāk nekā 21 tūkstoši mākslas objektu no visas Eiropas, no kurām daļa bija paredzēta iznīcināšanai, bet daļa – Ādolfa Hitlera mākslas muzejam, kurš bija paredzēts Lincā, Vācijas pilsētā. Kara laikā lielāko daļu no šiem mākslas objektiem slēpa dažādās sālīs un citās raktuvēs Austrijas rietumos un Vācijas teritorijā.

⁴³ Jakubowski A. State Succession in Cultural Property. UK: Oxford University Press, 2015, pp. 213-215

⁴⁴ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia/Thailand). Judgement (Merits), I.C.J. Reports 1962 p. 36

atrodas Kambodžas teritorijā un līdz ar to karošanas laikā iegūtie kultūras objekti bija jārepatriē no Taizemes uz Kambodžu.⁴⁵

1954.gada Hāgas konvencijas 5.pantā, kas ietverts arī UNESCO 1970 konvencijas 11.pantā, ir paredzēts aizliegums iznīcināt un izvest no okupētās teritorijas tai piederošos kultūras priekšmetus.⁴⁶ Šis aizliegums ir sasniedzis paražas tiesības statusu kopš Otrā pasaules kara beigām, tomēr norma nenorāda uz atpakaļejošu spēku un nevar tikt attiecināta uz laiku pirms ir radies šāds aizliegums, līdz ar to skaidri var teikt, ka laika periodā no 1954.gada līdz mūsdienām pastāv aizliegums no okupētām teritorijām izvest kultūras priekšmetus. Piemēram, analogiski Nacistiskās Vācijas rīcībai, arī PSRS veiktās darbības līdz 1945.gadam, izvedot dažādus kultūras objektus no to izcelsmes valstīm, varētu vērtēt kā starptautisko tiesību pārkāpumu.

Jāņem vērā, ka pretiesiska kultūras objektu tirdzniecība un pārvietošana nav pilnībā attiecināma uz koloniālisma lielvarām, kuru kolonijas laika posmā, kad liela daļa arheoloģisko objektu un kultūras priekšmetu tika izvesti, nebija suverēnas un patstāvīgas valstis. Visticamāk, šajā laikā tās nevarēja tādas būt ne tikai politisko apstākļu dēļ, bet arī attīstības trūkuma un ekonomisko iemeslu dēļ. Līdz ar to šīm valstīm, ja būtu bijušas tiesības saglabāt šos vērtīgos priekšmetus savā teritorijā, tām nevarētu par kultūras priekšmetiem pienācīgi rūpēties, lai tos saglabātu un hipotētiski tie mūsdienās varētu būt zaudēti uz mūžu. Tomēr tas, vai koloniālisma laikā transportētie kultūras objekti ir uzskatāmi par pretiesiski izvestiem, ir interesants jautājums. Līdz pat koloniālisma beigām nepastāvēja regulējums, kas aizliegtu kultūras objektu izvešanu no valsts bez tās vietējās pārvaldes vai radītājsabiedrības atļaujas.⁴⁷ Ņemot vērā, ka šo valstu *de facto* pārvalde un kontrole pār teritoriju bija koloniālisma lielvarām, uz kurām šie objekti tika izvesti, rodas jautājums – vai kolonizācija pati par sevi būtu uzskatāma par pretiesisku un vai paražas tiesībai, kas uzlikta par pienākumu repatriēt kultūras priekšmetus uz to izcelsmes valstīm, būtu retroaktīvs spēks?

⁴⁵ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia/Thailand). Judgement (Merits), I.C.J. Reports 1962 p. 36

⁴⁶ UNESCO Subsidiary Committee of the Meeting of States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Cultural Property. First session Paris, UNESCO Headquarters, Room XI 2 and 3 July 2013. No.C70/13/1.SC/INF.2/REV2 paras. 107-108; O'Keefe R., Peron C., Musayev T., Ferrari G. Protection of Cultural Property: Military Manual. Italy: UNESCO, 2016, para. 171

⁴⁷ UNESCO pirmās rekomendācijas saistībā ar kultūras objektu pretiesiskas izvešanas aizliegumu parādījās 1964. gadā. Skat.: UNESCO Recommendation on the Means of Prohibiting the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property of 13th session, 19th November 1964, Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13083&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [aplūkots 2017.gada 24.aprīlī]

Lai arī valstis un starptautiskā sabiedrība kā kopums atbalsta kultūras objektu repatriāciju uz izcelsmes valstīm, diezgan apšaubāms ir fakts, ka tirgus valstis un bijušās koloniālās lielvaras atbalstītu tādu objektu repatriāciju, kas gadu simtiem un desmitiem atrodas to muzejos, piemēram, Luvrā, Vīnes Nacionālajā galerijā, Metropolitēna, Gugenheima muzejos, Britu mākslas galerijā.

Tai pat laikā nedrīkst pilnībā vienpusēji skatīties uz starptautisko situāciju un faktu, ka daudzi muzeji pasaulē tur dažādu citu valstu kultūras objektus. Pamats šādai objektu turēšanai var būt arī divpusējs līgums starp izcelsmes valsti un valsti vai muzeju, kurā objekti tiek izstādīti. Tā nav reta prakse, jo daudzas izcelsmes valstis apzinās, ka tām nav resursu, lai uzturētu kultūras priekšmetus tiem piemērotā vidē, kā arī nodrošinātu piemērotu aprūpi, tajā skaitā arī restaurāciju un saglabāšanu.

Lai gan daži autori piemin Grieķu filozofu Polībiju, norādot, ka viņš pirmais minēja nepieciešamību atstāt valstij un tautai raksturīgās vērtības to izcelsmes vietās,⁴⁸ tomēr realitātē kultūras objekts pirms 20.gadsimta sešdesmitiem – septiņdesmitiem gadiem, kad aktīvi attīstījās cilvēktiesību nozīme un kultūras tiesību izcelšana, visi arheoloģiskie izrakteņi un valstij piederošie objekti, kas saistīti ar mākslām, izglītību un vēsturi, netika īpaši atdalīti no citiem valsts īpašumiem. Protams, tie tika ieskaitīti kādā valsts īpašumu kategorijā – mākslai (kā nozarei) piederīgie priekšmeti –, tomēr tas tika uzskatīts par valsts daļu un neaizskaramu tieši šādu iemeslu dēļ.

Otrā pasaules kara ietekme uz kultūru un nepieciešamību saglabāt dažādu etnisko minoritāšu un valstu vēsturi radīja pirmās iezīmes kultūras objektu nodalīšanai no vispārējā valsts īpašuma, kas zīmīgi redzams Hāgas 1954.gada konvencijas preambulā.⁴⁹ Taču īpaši jāuzsver Hāgas 1954.gada konvencijas Otrais protokols (1999), kurš veidots tikai pēc etniskajiem nemieriem un kultūras objektu iznīcināšanu Dienvidslāvijā⁵⁰ un uzsvēra ne tikai Hāgas 1954.gada konvencijas darbības sfēras miera laikā, bet arī atzīmēja, ka Hāgas 1954.gada konvencija ir kļuvusi par starptautisko paražas tiesību,⁵¹ kas aizsāka jaunu tiesību nozari.

⁴⁸Fishman J.P. Locating the International Interest in International Cultural Property Disputes. Yale Journal of International Law, 2010, Vol. 35, Issue 2, p. 348; International Protection of Works of Art and Historic Monuments, in 1 U.S. DEPT OF STATE, DOCUMENTS AND STATE PAPERS 821, 823 (1949) (quoting Polybius's History of the Roman Republic).

⁴⁹ Hāgas 1954.gada konvencija par kultūras īpašuma aizsardzību bruņota konflikta laikā. Starptautisks līgums. 14. maijs 1954, spēkā stājies 7. Augusts 1956, 249 UNTS 240. Preambula

⁵⁰ Nafziger J.A.R., Paterson R.K., Renteln A.D. Cultural Law: International, Comparative, and Indigenous. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 350

⁵¹ Toman J. CULTURAL PROPERTY IN WAR: improvement in Protection: Commentary on the 1999 Second Protocol to The Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict.

Kad sāka attīstīties cilvēktiesību pozitīvizēšana – ar Starptautisko paktu par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (1966)⁵² un Starptautisko paktu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (1966),⁵³ kultūras objektu aizsardzība un pieejamība kļuva par daļu no cilvēktiesībām. Mūsdienās kultūras īpašuma tiesības ir arī jauna starptautisko tiesību nozare, kas nedaudz vairāk nekā 60 gadus kopš Hāgas 1954.gada konvencijas ietver arī netaustāmus kultūras priekšmetus, kultūras mantojumu, zemūdens kultūras mantojumu un citus.⁵⁴

1.3. Kultūras nacionālisma un internacionālisma doktrīna

Kultūras internacionālisms noteic, ka kultūras objekti ietver visas sabiedrības intereses, respektīvi, tie nepieder kādai konkrētai valstij, teritorijai vai sabiedrības daļai, bet visai sabiedrībai kā kopumam.⁵⁵ Līdz ar to, kultūras supranacionālisma jeb kosmopolītisma⁵⁶ doktrīnas pārstāvji uzskata, ka kultūras objektus nedrīkst kontrolēt valsts, bet tiem ir jābūt brīvi pieejamiem un to kustība (atsavināšana, pārvietošana un eksponēšana) bez jebkādiem ierobežojumiem ir vienīgais veids, kā aizsargāt šo objektu pieejamību cilvēkiem un tādējādi arī nodrošināt cilvēku tiesības uz kultūru.⁵⁷ Šāda teorētiskā kultūras objektu piederība tiek izsecināta no Hāgas konvencijas, kuras preambulā noteikts, ka kultūras objekti veido visas pasaules sabiedrības kultūras mantojumu.⁵⁸

France: UNESCO, 2007, p.20; The 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and its two (1954 and 1999) Protocols: Basic texts. Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001875/187580e.pdf> [aplūkots 2017.gada 6.aprīlī]

⁵² ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām: Starptautisks līgums, 1966.gada 16. decembrī stājies spēkā, Latvijas ratificējusi 1992.gadā. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/escpakc.htm> [aplūkots 2017.gada 16. maijā]

⁵³ ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām: Starptautisks līgums, 1966.gada 16. decembrī stājies spēkā, Latvija ratificējusi 1992.gadā. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705> [aplūkots 2017.gada 16. maijā]

⁵⁴ Graziadei M., Smith L. Comparative Property Law: Global Perspectives. UK: Edward Elgar, 2017, p.375

⁵⁵ Merryman J.H. Cultural Property Internationalism. From: Merryman J.H. Thinking About the Elgin Marbles. U.S.: Kluwer Law International, 2009, p. 110.

⁵⁶ Supranacionālisms – pārnacionālisms – kaut kas pārkāps par nacionālo varu. Stamatoudi I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law, Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p.20

⁵⁷ Saul B., Kinley D., Mowbray J. The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials. UK: Cambridge University Press, 2014, p. 1188

⁵⁸ Hāgas 1954.gada konvencija par kultūras īpašuma aizsardzību bruņota konflikta laikā. Starptautisks līgums. spēkā stājies 7. Augusts 1956, 249 UNTS 240. Preambula

Pretēja internacionālisma doktrīnai ir kultūras nacionālisma doktrīna,⁵⁹ kura iedzīvināta UNESCO 1970 un UNIDROIT konvencijās.⁶⁰ Kultūras nacionālisms noteic, ka ikviens kultūras objekts pieder tai valstij, kurā tas ir izcēlies un kam tas pieder. Tādējādi nonākot absolūtā pretrunā kultūras internacionālisma doktrīnai, jo nacionālisma doktrīna paredz valstīm īstenot nacionālo kontroli pār tās īpašumā esošajiem kultūras objektiem, tām ir vienlaicīgi tiesības un pienākums izdot nacionālos aktus, kas aizsargā šos objektus no prettiesiskas jeb nesaskaņotas pārvietošanas. Vēl internacionālisma doktrīnu būtu vienkārši izmantot *pirātisma* attīstībai, kā tas ir bijis kādreiz, pilnībā neievērojot internacionālisma doktrīnas būtību – sadarbību starp valstīm kultūras mantojuma un objektu saglabāšanā.⁶¹

Autores izvirzītais problēmjautājums šādā situācijā ir kultūras objektu piederība un īpašumtiesības pār tiem, ja internacionālisms noteic, ka objekts pieder starptautiskai sabiedrībai, bet nacionālisms noteic, ka objekts pieder konkrētai valstij, tad efektīvi būtu noskaidrot, kura no kultūras īpašuma teorijām prevalē. Vienkāršiem vārdiem sakot, kultūras internacionālisma gadījumā var rasties jautājums, kurš maksātu pa kultūras objektu uzturēšanu un saglabāšanu, kura valsts būtu atbildīga par tā eksponēšanu un kurā kolekcijā tam būtu jāatrodas. No otras puses, kultūras internacionālisms aizsargā visas sabiedrības intereses mācīties, attīstīties un izzināt gan savu, gan citu valstu un cilvēku izcelšanos un vērtības, jo citādi kultūras nacionālisma gadījumā valstij būtu pilnīgas suverēnās tiesības gadiem vai gadsimtiem aizliegt objektu publisku ekspozīciju vai gluži vienkārši nabadzīgākās valstis, kā Āfrikas valstis, kuras ekonomisku un sociālu iemeslu dēļ nevar atļauties uzturēt šos pasaules dārgumus, līdz ar to tie pazustu vai degradētos līdz tādām līmenim, ka no tiem vairs nebūtu nekādas jēgas. Tomēr jāuzsver, ja kultūras internacionālisms būtu prevalējošs, tad būtu grūtības izsekot līdzī visiem pasaules kultūras objektiem un novērst prettiesisku importēšanu, eksportēšanu un zādzības.

Pēc būtības abas starptautiskajā sabiedrībā pastāvošās doktrīnas ir pareizas, tas ir, protams, valstij vajadzētu būt tiesībām uz savu kultūras īpašumu, kas tās teritorijā ir radies vai ir saistīts ar valsts vēsturi un kultūru, kā arī arheoloģiski izrakts tajā, jo valsts suverenitāte ir

⁵⁹ Merryman J.H. Two Ways of Thinking About Cultural Property. The American Journal of International Law, October 1986, Vol. 80 No.4, pp. 831-853

⁶⁰ Secināms pēc abu konvenciju ietvertajiem valstu pienākumiem – definēt kultūras objektus, kas pieder šai valstij, un radīt nacionālos likumus, kas aizliedztu eksportēt šādus kultūras objektus no valsts bez tās izsniegtas atļaujas. Skat. piem., UNESCO 1970 konvencijas 4. pantu; Merryman J.H. Two Ways of Thinking About Cultural Property. The American Journal of International Law, October 1986, Vol. 80 No.4, pp. 831-853

⁶¹ Nafziger J.A.R., Scovazzi T. Le patrimoine culturel de l'humanité/ The Cultural Heritage of Mankind. The Netherlands: Brill, 2005, p. 147

fundamentāls starptautisko tiesību princips.⁶² Tai pat laikā starptautiskās cilvēktiesības uzliek par pienākumu valstīm uzturēt, kopt un izrādīt šos objektus, lai realizētu citu tiesības uz kultūru.

Tā kā kultūras internacionālisms ceļas no Hāgas konvencijas, kas pieņemta 1954.gadā, bet vēlākās UNESCO 1970 un UNIDROIT konvencijas ietver kultūras nacionālismu, kas aizsargā suverēna tiesības, kuras bijušas starptautisko tiesību pamatā jau no 18.gadsimta vidus, variants būtu pieņemt, ka pēc vispārējā principa prevalē jaunākais avots, jo zinātne ir attīstījiesies.⁶³ Diemžēl ne konvenciju regulēšanas priekšmeti ir vienādi, lai varētu pilnībā piemērot šo principu, ne kāda no tām var tikt uzskatīta par jaunāku, jo lai arī Hāgas 1954.gada konvencijā ietvertais kultūras internacionālisms ir jaunāks, UNESCO 1970 konvencija un UNIDROIT 1995 konvencija atkal atgriežas pie nacionālisma doktrīnas.

Nacionālisma doktrīna pieļauj iespēju, mijiedarbojoties ar internacionālisma doktrīnu, gadījumos, kad valsts nespēj realizēt piemērotu un kārtīgu savu kultūras objektu apsargāšanu, uzturēšanu un saglabāšanu, citai valstij ir tiesības palīdzēt jeb piedāvāt šo kultūras dārgumu uzglabāt, kamēr situācija valstī – īpašniecē uzlabojas.⁶⁴ Šādas darbības ir saistāmas ar visās konvencijās ietverto sadarbības principu.⁶⁵ Tādos gadījumos parasti tiek slēgti divpusēji līgumi⁶⁶ vai atļaujā izvest no valsts objektu ir norādīts, kādiem iemesliem un uz cik ilgu laiku.

Līdz ar to uzskatāms, ka nacionālisma doktrīna prevalē par kultūras internacionālismu, jo, pirmkārt, tā ir izplatītāka, bet, otrkārt, tāpēc, ka starptautiskajās tiesībās darbojas suverēni, kuri arī kontrolē šo tiesību attīstību, pilnveidošanos un piemērošanu, savukārt, suverēns nekad nepieļautu, ka viņa īpašumu izved no valsts bez atļaujas, jo tā ir iejaukšanās tā suverenitātē un īpašumtiesībās.⁶⁷ Tā kā kultūras objekta galvenā vērtība ir saskatāma kopsakarā ar izcelsmes

⁶² Charter of the United Nations. in force October 1, 1945. 1 UNTS xiv. Article 2; UNGA Resolution No.A/RES/25/2625. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations. Principle of Sovereign Equality.

⁶³ *Lex posteriori derogat legi priori* – jaunāks likums prevalē jeb ir stiprāks par vecāku likumu. Maksima, kas regulē kolidējošus likumus, ja to regulēšanas priekšmeti ir vienādi. Fellmeth A.X., Horowitz M. Guide to Latin in International Law. UK: Oxford University Press, 2009, p. 174

⁶⁴ e.g. UNESCO Recommendation for the Protection of Movable Cultural Property of 27th Plenary meeting, November 28th, 1978.

Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13137&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [aplūkots 2017.gada 30. aprīlī]; UNESCO Recommendation on the Means of Prohibiting the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property of 13th session, 19th November 1964, Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13083&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [aplūkots 2017.gada 24. aprīlī]

⁶⁵ Jakubowski A. State Succession in Cultural Property. UK: Oxford University Press, 2015, p. 333

⁶⁶ Vadi V., Hildegard E.G.S., Schneider (eds.) Art, Cultural Heritage and the Market: Ethical and Legal Issues. London: Springer, 2014, p. 72

⁶⁷ Pavoni R. (ed.) EUI Working Papers Law 2012/30. Sovereign Immunity and the Enforcement of International Cultural property law. Florence: European University Institute, 2012, p. 12 korelācijā ar ANO Starptautiskās tiesas

vietu un cilvēkiem, kas to radījuši,⁶⁸ tad kultūras nacionālisms ir pievilcīgāks gan pašām valstīm, gan līdz ar to arī starptautiskajai sabiedrībai. Tomēr, jāņem vērā arī humanitāro tiesību principi, kas ietverti Hāgas 1954.gada konvencijā.

1.4. Izcelsmes valsts un tirgus valsts

Saistībā ar kultūras objektiem un arheoloģiskajiem izrakumiem pastāv trīs veidu valstis – izcelsmes valstis, tranzīta valstis un tirgus valstis.⁶⁹ Katrai no šīm valstu grupām ir savas raksturīgās iezīmes, taču tas nenozīmē, ka valsts, kas ir izcelsmes valsts, nevar būt arī tirgus valsts. Piemēram, Ķīna ir pārbagāta ar arheoloģiskajiem izrakumiem un aizvēsturiskām relikvijām, taču Ķīna ir zināma arī kultūras objektu melnajā tirgū,⁷⁰ līdz ar to uzskatāma vienlaicīgi gan par izcelsmes, gan tirgus valsti.

No angļu valodas “*source state*”, “*source country*” jeb “*state of origin*” apzīmē valsti, kurā ir radies vai nu konkrētais kultūras objekts vai vispārīgi valsts ir bagāta ar arheoloģisko izrakumu atradnēm, kultūras objektiem un vietām, kā arī netveramiem kultūras mantojumiem.⁷¹ Tās parasti ir valstis, kuru teritorijā dzīvojušas senās sabiedrības un ciltis, kā iepriekš minētā Ķīna, arī Peru, Meksika, Āfrikas valstis, tuvo austrumu valstis, vikingu sirojumos apmeklētās un iekarotās valstis, Vidusjūras – Senās Grieķijas un Romas valstis un citas.⁷² Diemžēl jāatzīmē, ka izcelsmes valstis lielākoties ir tās valstis, kuras zināmas ar ne īpaši labu ekonomisko stāvokli, tādējādi arī nevar pienācīgi parūpēties par savu kultūras objektu uzturēšanu un saglabāšanu. Tiesa, ne vienmēr tas ir tā – lielisks piemērs ir Meksika, kura rūpējas par Maiju un Acteku, kā

spriedumu lietā: Case Concerning Jurisdictional Immunities of the State (Germany/Italy: Greece Intervening). Judgement, I.C.J. Reports 2012 para.113

⁶⁸ Saul B., Kinley D., Mowbray J. The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials. UK: Cambridge University Press, 2014, p. 1190

⁶⁹ Taylor J. M. The Rape and Return of China's Cultural Property: How Can Bilateral Agreements Stem the Bleeding of China's Cultural Heritage in a Flawed System? Loyola University Chicago International Law Review, 2006, Vol.3 Issue 2, Art. 8, p. 237

⁷⁰ Murphy J.D. The Implement of Cultural Property in the People's Republic of China. Pieejams: <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/1995-Imperilment-of-Cultural-Property-in-the-Peoples-Republic-of-China.pdf> [aplūkots 2017.gada 24. aprīlī]

⁷¹ e.g. Forrest C. International Law and the Protection of Cultural Heritage. USA: Routledge, 2010, p. 137; Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 14; Roehrenbeck C.A. Repatriation of Cultural Property-Who Owns the Past? An Introduction to Approaches and to Selected Statutory Instruments. International Journal of Legal Information, Vol. 38, 2010, p. 189

⁷² Wantuch-Thole M. Cultural property in cross-border litigation: Turning Rights into claims. Berlin: Walter de Gruyter, 2015, p.21

arī citu šajā teritorijā dzīvojušu seno civilizāciju mantojumu, ne tikai kultūras mantojumu, ko aizsargā UNESCO 1972.gada konvencija,⁷³ bet arī UNESCO 1970 konvencija.

No angļu valodas “*market state*” apzīmē valsti, kurā kultūras objektus visbiežāk pārdod un iepērk, tajā skaitā arī saistībā ar melo tirgu, pie šīm tirgus valstīm pieskaitāmas arī valstis, kas piedalās to transportēšanā – tranzītvalstis. Pazīstamākā tirgus valsts ir ASV, tomēr liela loma ir arī Lielbritānijai, iepriekš minētajai Ķīnai un citām. Valsts, kurai ir visstingrākais regulējums saistībā ar aizliegumu ievest kultūras objektus, ir ASV, kura, implementējot UNESCO 1970 konvenciju, ieviesa nacionālo likumu, kas noteic, ka prettiesiska (tas ir – bez pavaddokumentiem vai, atbilstoši izcelsmes valsts nacionālajiem likumiem, noteiktiem dokumentiem) kultūras objektu ieviešana šobrīd ir uzskatāma par krimināli sodāmu darbību.⁷⁴

Konkrētās valstu kategorijas nepieciešams definēt, lai izprastu, kuru valstu prakse galvenokārt jāizvērtē, lai secinātu, vai ir radusies starptautiska paražas tiesība, kas uzliktu par pienākumu valstīm repatriēt kultūras objektus atpakaļ uz izcelsmes valsti. Tas arī palīdz izprast korelāciju starp valsts ekonomisko stāvokli un nozīmi prettiesisko kultūras objektu transportēšanu un tirdzniecību, veicinot šo *melno kultūras objektu tirgu*.

1.5. Kultūras objektu repatriācija un tās būtība

Repatriācija ir personas vai objekta atgriešana uz tā izcelsmes valsti.⁷⁵ Saistībā ar kultūras objektiem tiek lietoti dažādi termini – restitūcija, repatriācija, atgriešana, rekuperācija jeb atjaunošana, atgūšana.⁷⁶

Visplašākais un brīvāk izmantojamais termins, ko izmanto, ir atgriešana (*return*), jo tas ir izmantojams kā visu citu kopums, tomēr, ja runa ir par repatriāciju, tad, galvenokārt, ir runa par valsts suverenitāti un teritoriju.⁷⁷ Respektīvi, atgriešana ietver gan publiskās tiesības, gan privātās tiesības un privātpersonu tiesības uz tām piederošo kultūras priekšmetu atgriešanu, tomēr repatriācija ir kultūras priekšmeta atgriešana valstij. Tas savā ziņā ir izsecināms arī no

⁷³ UNESCO 1972.gada Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību. Starptautisks līgums. Stājies spēkā 1997.gada 26. februārī Latvijā, skat. 4 un 6. pantu; Ley Federal sobre monumentos y zonas arqueologicos, artisticos e historicos. Meksikas federācijas likums, 1972.gada 6. maijs,

⁷⁴ NATIONAL STOLEN PROPERTY ACT U.S. Code Title 18: Crimes and Criminal Procedure Sections 2314 and 2315, United States Act of Congress; United States v. McClain, 593 F.2d 658, 660 (5th Cir. 1979); skat. arī UNESCO 1970.gada konvencijas 4. pantu

⁷⁵ Black H. C. *Black's Law Dictionary. Sixth Edition.* USA: St. Paul, Minn. West Publishing Co., 1990, p. 1299

⁷⁶ Stamatoudi I. *Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law*, Cheltenham: Edward Elgar, 2011, pp. 14-15

⁷⁷ Ibid

vārda “*repatriācija*” būtības, attiecīgi “*repatriat*” no latīņu valodas nozīmē atgriezt izcelsmes valstī, jo “*re*” nozīmē atpakaļ, bet “*patria*” – tēvzeme un arī izcelsmes valsts.⁷⁸

Kā jau autore iepriekš norādījusi, kultūras objektu repatriācijas uz izcelsmes valsti būtība ir konkrētajā kultūras objektā ietvertā informācija un nozīme, kā arī tās konteksts. Pastāv uzskats, ka kultūras objekts ir visvērtīgākais vai nu vietā, kur tas tika radīts vai arī pie cilvēkiem, sabiedrības daļas, kas to radījusi. Tā tas ir, jo kultūras objekts savā kontekstā spēj nodrošināt precīzāku un labāku izpratni par vēsturi un sabiedrības attīstību.⁷⁹ Ja kultūras objekts, kas ir atrauts no sava *satura*, atrodas izstādīts kādā no pasaules lieliskākajiem muzejiem, piemēram, Luvrā, lai arī rada iespēju cilvēkiem baudīt šo mākslas darbu, tomēr tā atrašanās izcelsmes vietā vai ar to kontekstuāli saistītā vietā rada lielāku izprati par tā rašanos un nozīmi sabiedrībā.

Nepieciešamība atgriezt kultūras objektus to izcelsmes valstī ir ne tikai saistīta ar cilvēku tiesībām uz kultūru, bet arī tautas, valsts nacionālo pašapziņu un dzīvesziņu, tāpēc lielākā daļa pasaules valstu ir radījušas nacionālos likumus, kas aizsargā viņiem piederošos kultūras objektus no pretiesiskas un nesaskaņotas izvešanas no valsts. Piemēram, šobrīd ļoti aktuālais kultūras objektu repatriācijas jautājums saistībā ar *Elgin Marbles* jeb *Parthenon marbles* – grieķu marmora skulptūru kolekcija, kura šobrīd atrodas Britu muzejā Londonā.⁸⁰ Tās deviņpadsmitā gadsimta sākumā britu Elginas grāfs⁸¹ pārveda no Otomāņu impērijas uz Britu Impēriju,⁸² kur tās atrodas arī mūsdienās. Grieķija pēc neatkarības atgūšanas uzsāka procesus, lai atgūtu savus kultūras objektus, tajā skaitā lūdzot arī Lielbritāniju atgriezt Grieķijai vēsturiski piederošās *Elgin Marbles*, tomēr Lielbritānija atteicās.

UNESCO *Intercultural Euro-Mediterranean Centre of Culture* ir piedāvājusi abām valstīm sadarboties, tomēr tas nav izdevies,⁸³ jo UNESCO veic mediāciju starp valstīm nevis

⁷⁸ Stevenson A. (ed.) Oxford Dictionary of English: Third edition. UK: Oxford University press, p. 1505; Fellmeth A.X., Horowitz M. Guide to Latin in International Law. UK: Oxford University Press, 2009, p. 216

⁷⁹ Saul B., Kinley D., Mowbray J. The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials. UK: Cambridge University Press, 2014, p. 1188

⁸⁰ The Parthenon Sculptures: Facts and figures. Pieejams: http://www.britishmuseum.org/about_us/news_and_press/statements/parthenon_sculptures/facts_and_figures.aspx [aplūkots 2017.gada 26. aprīlī]

⁸¹ Thomas Bruce, 7th Earl of Elgin (angļu val.) – Tomass Brūss, 7. Elginas grāfs (1766-1841). Bijis Skotu dižciltīgais un diplomāts, taču savu slavu ieguvis tieši Partenona skulptūru dēļ.

⁸² Merryman J.H. Thinking About the Elgin Marbles. U.S.: Kluwer Law International, 2009, pp. 69-78

⁸³ UNESCO Letter to British Government for the return of Parthenon's Marbles. Pieejams: <http://www.iemc-unesco.org/unesco-letter-to-british-government-for-the-return-of-parthenons-marbles/> [aplūkots 2016.gada 24. aprīlī]; INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE FOR PROMOTING THE RETURN OF CULTURAL PROPERTY TO ITS COUNTRIES OF ORIGIN OR ITS RESTITUTION IN CASE OF ILLICIT APPROPRIATION. Nineteenth Session UNESCO Headquarters, Room XI 1 – 2 October 2014, Recommendation 19.COM 1, No.ICPRCP/14/19.COM/8

privātpersonām, kā Britu muzejs, kuri uzskata, ka tiem pieder slavenās marmora statujas.⁸⁴ Šajā saistībā Grieķijai ilgu laiku ir bijusi dilemma – vērsties Starptautiskajās tiesās/Britu nacionālajās tiesās vai nē – jo gadījumā, ja tā vērstos, tad UNESCO 1970 konvencijas dalībvalstīm nav pienākums atgriezt kultūras objektus uz to izcelsmes valstīm pirms konvencijas spēkā stāšanās abās valstīs. Tā kā *Elgin Marbles* tika iegūtas deviņpadsmitā gadsimta sākumā un UNESCO 1970 konvencijai nav atpakaļejoša spēka,⁸⁵ tad tā neregulē šo prasījumu, un Lielbritānijas galvenie argumenti ir tādi, ka laikā, kad marmora statujas tika saņemtas, tad Grieķija nemaz nebija valsts, savukārt, Otomāņu impērija tai deva atļauju šīs statujas izvest.⁸⁶

Grieķijai, kas ir bijusi visas Eiropas kultūras un demokrātijas šūpulis, ļoti svarīgi ir atgūt tās kultūras priekšmetus, jo tie ir saistīti ne tikai ar viņu kultūru, bet arī nacionālo identitāti, kas radusies gan no tādiem Antīkās Grieķijas filozofijas dižgariem kā Platons⁸⁷ līdz pat Fīda radītajām Partenona marmora statujām.⁸⁸

Šādi prakses gadījumi ir viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc ir jānoskaidro, vai pastāv paražas tiesība, kas uzliktu par pienākumu atgriezt kultūras objektus, kas prettiesiski iegūti ne tikai mūsdienās, bet arī pārkāpjot šo retroaktivitātes neesamību UNESCO 1970 konvencijai.

⁸⁴ Ibid, Britu muzejs norāda, ka viņi ir privātpersona, kam pieder Partenona skulptūras, bet UNESCO komiteja nodarbojas tikai ar starpvalstu mediāciju, tādējādi noraidot UNESCO piedāvājumu medīt starp Lielbritāniju un Grieķiju

⁸⁵ UNESCO Operational Guidelines for the Implementation of the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (UNESCO, Paris, 1970), paras. 100 - 103

⁸⁶ The Parthenon Sculptures: Facts and figures. Pieejams: http://www.britishmuseum.org/about_us/news_and_press/statements/parthenon_sculptures/facts_and_figures.asp [aplūkots 2017.gada 26. aprīlī]

⁸⁷ Platons (429?-347 p.m.ē.) – Sengrieķu filozofs, matemātiķis, kurš uzskatāms par vienu no rietumu filozofijas pamatlicējiem Pazīstamākais darbs – “Valsts”

⁸⁸ Jenkins I. The Parthenon Sculptures. USA: Harvard University Press, 2007, p. 17; Hitchens C. The Elgin Marbles: Should they be returned to Greece? UK: Verso, 1997, p. 18

2. VALSTU PRAKSE

Atbilstoši 1969.gada ANO Starptautiskās tiesas (turpmāk Tiesa) spriedumam *North Sea Continental Shelf* lietā, vērtējot Ženēvas 1958. gada konvencijas Par kontinentālo šelfu⁸⁹ sestā panta statusu kā paražas tiesībai un kontinentālā šelfa robežu sadalījumu starp Vāciju, Dāniju un Nīderlandi, – lai rastos paražas tiesība, jāpierāda valstu prakse, kas ir pietiekami plaša, vienveidīga un ilgstoša.⁹⁰ Vispārējā valstu prakse, lai pierādītos paražas tiesība, rodas no aizskarto un iesaistīto valstu prakses, piemēram, saistībā ar kodolieroču lietošanu un radīšanu būtu jāskata tādu valstu, kā ASV, Krievijas Federācijas (turpmāk Krievija), Korejas Tautas Demokrātiskās Republikas un citu kodolieroču valstu prakse. Spriedumā Tiesa norādīja, ka prakses ilgumam nav galvenā nozīme, respektīvi, nav nepieciešams pierādīt, ka prakse ilgusi desmitiem gadu, jo *North Sea Continental Shelf* lietā tiesa norādīja, ka valstu prakse, kas ilgusi tikai trīs gadus, pati par sevi nevarētu būt šķērslis, lai nerastos paražas tiesība.⁹¹

Lai pierādītu valstu vienveidīgu, plašu un ilgstošu praksi, jāskata ne tikai reālie prakses pierādījumi, tas ir fiziskās darbības, kas tiek veiktas valsts vārdā, bet arī nacionālie likumi, prasības, valstu korespondence, izteikumi un nostājas attiecīgās situācijās.⁹²

Viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc nepieciešams noskaidrot, vai pastāv paražas tiesība, kas uzliktu par pienākumu valstīm repatriēt kultūras objektus uz to izcelsmes valsti, ir tas, ka neviena konvencija, izņemot UNIDROIT 1995 konvenciju nav ar atpakaļejošu spēku. Tas nozīmē, ka valstīm, kas kļuvušas par dalībvalsti šīm konvencijām, nav pienākums atgriezt kultūras objektus (priekšmetus), kas pirms konvencijas spēkā stāšanās ir ievesti valsts teritorijā.

Tā kā kultūras objektu zādzību un prettiesiskas pārvietošanas jautājumos skartās valstu grupas ir izcelsmes un tirgus valstis, tad, lai pierādītu stabilu valstu praksi un līdz ar to arī pirmo paražas elementu, autoresprāt, jāapskata tieši šīs valstu grupas.

⁸⁹ 1958 Geneva Convention on the Continental Shelf. International Treaty, in force 29th April 1958, Art.6, 499 UNTS 311

⁹⁰ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: *North Sea Continental Shelf Cases* (Federal Republic of Germany/The Netherlands; Federal Republic of Germany/Denmark) I.C.J. Reports 1969 para. 74

⁹¹ Ibid

⁹² Charlesworth H. Law-making and sources. In: Crawford J., Koskeniemi M. The Cambridge companion to International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 193 in reference to Brownlie's Principles of Public International Law

2.1. Izcelsmes valstu prakse

Lai arī izcelsmes valstis ir tās, kuras parasti tiek apdraudētas no prettiesiskas kultūras objektu izvešanas no valsts un to zādzībām, tomēr praksē pastāv arī gadījumi, kad to teritorijā transportēšanas rezultātā ir nonācis kāds kultūras objekts, tāpēc tās tos ir repatriējušas uz patieso objekta izcelsmes valsti.⁹³ Viens no šādiem piemēriem ir 1983.gadā ar UNESCO Starpvaldību komitejas palīdzību repatriētie 12'000 kultūras priekšmeti no Itālijas uz Ekvadoru.⁹⁴ Minētie kultūras priekšmeti saistīti ar laika periodu pirms K. Kolumba ierašanās Amerikā. Tieši Ekvadoras pārstāvji norādīja uz to, ka nozīmīgu lomu septiņus gadus ilgušajā repatriēšanas procesā spēlēja UNESCO, starpvaldību organizācija, kura tika izveidota tikai neilgi pirms tam.

2007. gada jūnijā Itālija un Pakistāna noslēdza divpusēju vienošanos par vairāku simtu kultūras priekšmetu atgriešanu Pakistānā.⁹⁵ Rezultātā un vienošanās procesa laikā Itālija atgriezta 96 priekšmetus, tajā skaitā vāzes, monētas, šķīvjus, mūzikas instrumentus un citus priekšmetus, kas cēlušies un veidoti sākot ar 3300.gadu p.m.ē. un tika prettiesiski izvesti no valsts un 2005.gadā ievēroti mākslas priekšmetu pārdošanas laikā netālu no Milānas.⁹⁶

20.gadsimta deviņdesmitajos gados Albānijai nozagtas Artemīdas un Apolona 1,2 metru augstās marmora statujas, kuras 1997.gadā tika atrastas Grieķijas teritorijā kādā privātīpašumā. Tur tās tika nodotas Pireneja muzejam, kas izsekoja kultūras objektu izcelsmi un ceļu līdz Albānijas pilsētai Butrinti.⁹⁷ Butrinti ir Senās Grieķijas pilsēta, kurā abas marmora statujas atgriezta 2008.gadā.⁹⁸

Lai arī neparasts piemērs, 2008.gadā Itālija repatriēja Venēras statuju uz Sirēnu Lībijā. 20. gadsimta sākumā (1913. gadā) Itālijas karaspēks Lībijā atrada Sirēnas Venēras statuju bez galvas, kuru nogādāja līdz Romai. Tur tā stāvēja līdz pat 2008.gadam, kad pēc divu nacionālo tiesu spriedumiem un vienošanās ar Lībiju par kultūras objektu repatriēšanu, tā tika atgriezta

⁹³ e.g. skat. Recent examples of successful operations of cultural property restitutions in the world. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/restitution-of-cultural-property/successful-restitutions-in-the-world/> [aplūkots 2016.gada 14. novembrī]; Other cases of return or restitution of cultural objects. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/other-cases-of-return-or-restitution-of-cultural-objects/> [aplūkots 2016.gada 15. novembrī]

⁹⁴ UNESCO: Restitution of Cultural property. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/restitution-of-cultural-property/return-or-restitution-cases/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

⁹⁵ Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 244

⁹⁶ Mughal O. Italy to return 96 items to Pakistan. Pieejams: <http://pakistaniat.com/2007/06/25/italy-to-return-96-heritage-items-to-pakistan/> [aplūkots 2017.gada 16. maijā]

⁹⁷ Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 243

⁹⁸ Turpat

Sirēnā. Šis gadījums ir īpašs tieši tādēļ, ka Lībija tika uzskatīta par Itālijas koloniju laikā, kad Venēras statuja tika izvesta. Protams, valsts varas iestādes nevēlējās atgriezt šo vērtīgo kultūras objektu, tomēr Itālijas nacionālā tiesa, ņemot vērā Hāgas 1954.gada konvenciju, UNESCO 1970 konvenciju un abpusējo līgumu, nolēma, ka Itālijas valdībai ir pienākums repatriēt Venēru uz Lībiju.⁹⁹ Interesanti, ka tiesa tulkoja pienākumu, pārkāpjot UNESCO 1970 konvencijas un Hāgas 1954.gada konvencijas retroaktivitātes neesamību, jo Venēra Itālijā nonāca pirms kaut viena no konvencijām stājās spēkā, pie tam.¹⁰⁰ 2008. gada aprīlī arī Sīrija atgriezta vairāk nekā 700 kultūras priekšmetu, tajā skaitā zelta monētas, dārglietas un citus priekšmetus uz Irāku, kuras bija nonākušas tur pēc ASV iejaukšanās un Irākas kara.¹⁰¹

2009. gada martā Grieķija uz Itāliju repatriēja divas 13.gadsimta freskas, kuras 1982.gadā tika prettiesiski izvestas no Itālijas teritorijas, *Grotta delle Fornelle* baznīcas, un 2006.gadā policijas izmeklēšanas rezultātā, kas vērsta tieši uz prettiesiski izvestu kultūras priekšmetu transportēšanas apkarošanu freskas tika atrastas un atgrieztas Itālijā.¹⁰² 2009. gada aprīlī Taizeme Kambodžai atgriezta septiņus kultūras priekšmetus. Pretēji abu valstu saspīlētajām attiecībām, 2000.gadā starp tām tika noslēgts divpusējs līgums par kultūras priekšmetu atgriešanu izcelsmes valstij.¹⁰³ Tieši šādu iemeslu dēļ 2009.gada februārī Taizemes atbildīgās institūcijas lēma atgriezt septiņus kultūras priekšmetus Kambodžai. Arī Peru repatriēja mezopotāmiešu laikmeta plāksnes uz Irāku, kuras tika konfiscētas Limas lidostā 2008.gada sākumā.¹⁰⁴

2010.gadā Spānija uz Nikaragvu repatriēja 139 kultūras priekšmetus, kurus bija konfiscējusi Spānijas policijas (*Guardia Civil*) grupa (*Grupo de Patrimonio Histórico*). Tos izvietoja publiskai apskatei Nikaragvas pilsētas Granadas muzejā *Mi Museo*. Tajā pašā gadā

⁹⁹ Italy agrees to repatriate a Roman Statue to Libya. Pieejams: <http://illicit-cultural-property.blogspot.com/2007/04/italy-agrees-to-repatriate-roman-statue.html> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹⁰⁰ Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 245

¹⁰¹ Fincham D. 700 Antiquities Returned to Iraq. Pieejams: <http://illicitculturalproperty.com/700-antiquities-returned-to-iraq/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹⁰² UNESCO: The fight against the illicit trafficking of cultural objects. The 1970 Convention: Past and Future. p.28 Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001916/191606E.pdf> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹⁰³ Agreement between The Government of the Kingdom of Cambodia and The Government of the Kingdom of Thailand to combat against illicit trafficking and cross-border smuggling of movable cultural property and to restitute it to the country of origin: Bilateral agreement. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/cambodia/cambodia_agreement_thailand_engtno.pdf [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹⁰⁴ UNESCO: The fight against the illicit trafficking of cultural objects. The 1970 Convention: Past and Future. p.28 Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001916/191606E.pdf> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

Serbija atgriezta Horvātijai 31 ikonu, kuras tika nozagtas no 1991. līdz 1995.gadam, kad notika Horvātijas neatkarības karš pēc Dienvidslāvijas sabrukšanas.¹⁰⁵

Piemēri, kad kultūras priekšmeti būtu prettiesiski izvesti un nonākuši kādā citā izcelsmes valstī ir retāki jau iepriekš minēto iemeslu dēļ – tirgus valstis, kur šādi priekšmeti visbiežāk nonāk ir ekonomiski stabilākas un to iedzīvotāji, kas bieži privāti ir prettiesiskas kultūras priekšmetu izvešanas patiesie iniciatori, var atļauties iegādāties ekskluzīvus kultūras priekšmetus. Šajā apakšnodaļā minētie piemēri, kad kultūras priekšmeti atgriezti izcelsmes valstīm no citām izcelsmes valstīm, ir atgriezti dažādu procesu rezultātā, tajā skaitā UNESCO Starpvaldību komitejas mediācijas un pārrunu procesa rezultātā, vairāki no tiem ir divpusēju līgumu par kultūras priekšmetu atgriešanu rezultātā, no kuriem Kambodžas un Taizemes gadījums ļoti iespējams saistīts tieši ar *Preah Vihear* templi un 1962. gada ANO Starptautiskās tiesas spriedumu. Viennozīmīgi šādi prakses piemēri vēsta par valstu uzskatu, ka kultūras priekšmeti būtu jāatgriež izcelsmes valstīm, un šāds pienākums pastāv nevis morālu vai diplomātisku iemeslu dēļ, bet tieši juridisku iemeslu dēļ. Tomēr jāatzīmē, ja minētās repatriācijas notikušas tikai sākot ar 1983. gadu un tikai viens piemērs ir tāds, kurš attiecas uz laika posmu pirms 1970.gada UNESCO konvenciju, tāpēc pastiprina tikai paražu tiesības iespējamību sākot no 1970.gada ar dažādu atpakaļejošo spēku.

2.2. Tirgus valstu prakse

Ja izcelsmes valstu prakse, atgriežot dažādus kultūras priekšmetus uz to izcelsmes valstīm ir relatīvi mazāka, tad tirgus valstu piemēri ar šādām darbībām ir biežāk sastopami un apjomīgāki. Kā jau minēts, tas ir tāpēc, ka tirgus valstis ir ne tikai ekonomiski stabilākas, bet arī bijušas koloniālās lielvaras koloniālisma laikā, kuras brīvprātīgi izvēlējušās atgriezt kultūras priekšmetus to patiesajiem īpašniekiem. Neskaitot piemērus, kas sastopami tiesas spriedumu rezultātā, kuros noteikts, ka kultūras priekšmets jāatgriež tās īpašniekam, praksē pastāv vēl vairāki kultūras priekšmetu repatriācijas gadījumi.

Tā kā šādu piemēru ir ļoti daudz, tad autore norādīts pašus nozīmīgākos, apjomīgākos un nesenākos tirgus valstu prakses piemērus par kultūras priekšmetu repatriāciju uz to izcelsmes valstīm. Atbilstoši UNESCO sniegtajām ziņām¹⁰⁶ jaunākais repatriācijas gadījums ir 2017.gada

¹⁰⁵ UNESCO: The fight against the illicit trafficking of cultural objects. The 1970 Convention: Past and Future. p.28 Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001916/191606E.pdf> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹⁰⁶ UNESCO: News. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/browse/1/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

martā no ASV uz Itāliju repatriēta 250'000 dolāru vērtā etrusku¹⁰⁷ vāze, kuras prettiesisko atrašanos Ņujorkā atklāja kāds prettiesiski izvesto mākslas objektu *mednieks*. Pirms nogādāšanas Itālijā, kur tā ir izstādīta *Polo Museale del Lazio*, to izstādīja Itālijas vēstniecībā ASV.¹⁰⁸

Kopš 1983. gada ir notikušas vairākas kultūras priekšmetu repatriācijas: no ASV uz Jordānu,¹⁰⁹ Alžīriju,¹¹⁰ Peru,¹¹¹ Ēģipti,¹¹² Grieķiju,¹¹³ Irāku,¹¹⁴ Taizemi¹¹⁵ un Keniju,¹¹⁶

¹⁰⁷ Etruski – tauta, kas 700.gadā p.m.ē. apdzīvoja Itāliju, tajā skaitā Lazio (Lacio), kur nogādāta 250'000 dolāru vērtā vāze

¹⁰⁸ Stolen Etruscan Vessel to Be Returned to Italy. Pieejams:

https://www.nytimes.com/2017/03/16/arts/design/stolen-etruscan-vessel-to-be-returned-to-italy.html?_r=0

[aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹⁰⁹ 1986.gadā ar UNESCO Starpvaldību komitejas iesaistīšanos ASV atgrieza Jordānai slimšakmens Tīces paneļa veidnes ar tur iekļautajām zodiaka zīmēm. Skat. arī Tasdelen A. The Return of Cultural Artefacts: Hard and Soft Law Approaches. Hannover: Springer, 2016, p.148

¹¹⁰ 2008.gada janvārī ASV atgrieza Alžīrijai Marka Aurēlija krūštēlu un vēl 8 kultūras priekšmetus, kuri 1996.gadā tika nozagti no Skidka muzeja un prettiesiski izvesti no Alžīrijas. Priekšmetus ievēroja INTERPOL un ASV muiža, kas tos konficēja un atgrieza Alžīrijai. Skat. arī: Marcus Aurelius head. Pieejams: <http://traffickingculture.org/encyclopedia/case-studies/marcus-aurelius-head/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹¹¹ 2007. – 2010.gadā no ASV Yale University (Jēlas Universitātes) uz Peru pēc abpusējas vienošanās noslēgšanas tika atgriezti vairāki Maču-Pikču kultūras priekšmeti, kurus tiesiski izraka un izveda no Peru no 1912.-1916.gada, tomēr jau divdesmito gadu sākumā Peru pieprasīja priekšmetu atgriešanu. Mazsvarīgākos no 4'000 izvestajiem priekšmetiem Universitāte atgrieza, tomēr vērtīgākos paturēja līdz 2008.gadā Peru iesūdzēja universitāti tiesā, taču process neizdevās kā vēlēts, rodoties gan procesuālas dabas šķēršļiem, gan citiem. Tiesvedības noslēgumā puses noslēdza vienošanos par Maču-Pikču kolekcijas priekšmetu atgriešanu, jo tie apzīmēja inku vēsturi. Vairāk: Machu Picchu Collection – Peru and Yale University. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/machu-picchu-collection-2013-peru-and-yale-university> [aplūkots:2017.gada 18. maijā]

¹¹² 2016.gada decembrī no ASV uz Ēģipti, pamatojoties uz valstu divpusējo līgumu, tika repatriēti pieci kultūras priekšmeti, to skaitā arī Senās Ēģiptes bērna sarkofāgs, mūmijas roka un citi. Vairāk: Romey K. U.S., Egypt Sign Agreement to Thwart Trade in Illegal Antiquities. Pieejams:

<http://news.nationalgeographic.com/2016/12/antiquities-egypt-agreement-repatriation-mummy-artifacts/>

[aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹¹³ 2006.gada augustā un decembrī no ASV (Getty museum) uz Grieķiju tika repatriēti vairāki kultūras priekšmeti – zelta vainags, marmora sievietes ķermeņa statuja, 6.gadsimtā p.m.ē. radīts reljefs un 4.gadsimta p.m.ē. radīta plāksne. Šo repatriāciju rezultātā Getty muzejs pastiprināja kontroli kultūras priekšmetu iegūšan, ieviešot UNESCO 1970 konvencijas vadlīnijas un UNESCO radīto ētikas kodeksu. Skat.: Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 245

¹¹⁴ Kopš 2005.gada ASV uz Irāku ir repatriējusi vairāk nekā 3'000 kultūras priekšmetu, kas pārsvarā izvesti Irākas kara laikā. 2015.gadā ASV repatriēja 65 kultūras prettiesiski izvestus priekšmetus uz Irāku, kurus Dubajas izcelsmes mākslas dīleris centies pārdot ASV. Kultūras priekšmetu skaitā ietilpst monētas, plāksnes no Šumeru dinastijas laikmeta un Asīriešu perioda. Vairāk: Neuendorf H. Looted Antiquities seized in the United States Returned to Iraq. Pieejams: <https://news.artnet.com/art-world/american-officials-repatriate-stolen-antiquities-iraq-277671> un The United States Repatriates Cultural Heritage Objects to the Government of Iraq. Pieejams:

<https://iraq.usembassy.gov/pr071515.html> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹¹⁵ Ar UNESCO Starpvaldību organizācijas palīdzību repatriācijas procesā 1988.gadā no ASV uz Taizemi repatriēja *Phra Narai* logu un durvju pārsedes. Vairāk: The Bangkok Post: A history of theft and return. Pieejams: <http://www.bangkokpost.com/print/439664/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹¹⁶ 1985.gadā nozagtās divas koka statuetes – Kigango (daudzskaitli Vigango), kuras bijušas Mikenda cilšu (9), mūsdienu Kenijas teritorijas pirmiedzīvotāju, radītas statuetes tika atgrieztas Kenijā 2007.gada jūnijā. Vairāk: Stolen artifact returned to Kenya. Pieejams: <http://www.elginism.com/similar-cases/stolen-artefact-returned-to-kenya/20060924/549/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

vairākkārt no ASV uz Itāliju,¹¹⁷ un Turciju.¹¹⁸ No Vācijas uz Turciju,¹¹⁹ Grieķiju,¹²⁰ Peru,¹²¹ Bulgāriju,¹²² Kipru,¹²³ Ēģipti,¹²⁴ un Irāku,¹²⁵ no Francijas uz Burkina Faso,¹²⁶ Ēģipti,¹²⁷

¹¹⁷ Divpusējā līguma un Getty muzeja un Itālijas kultūras īpašuma ministra kopīgā protokola noslēgšanas rezultātā 2007.gadā no ASV (Getty muzeja) uz Itāliju tika repatriēti 40 kultūras priekšmeti – vāzes, freskas, to fragmenti, Venēras statuete un citi, kuri no Itālijas tika prettiesiski izvesti. Taču 2007.gada repatriācija ir tikai viens no piemēriem, laika gaitā ASV ir repatriējusi vairākus kultūras priekšmetus uz Itāliju: 1996., 1998., 1999., 2005 utt. gados. 2006.gada septembrī Bostonas muzejs uz Itāliju nogādāja imperatores Sabrīnas portretu un vēl citus 13 priekšmetus. Skat.: J Paul Getty Museum Returns to Italy (2007). Pieejams:

<http://traffickingculture.org/encyclopedia/case-studies/j-paul-getty-museum-returns-to-italy-2007/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹¹⁸ 1993.gadā ASV Turcijai atgriezta kultūras priekšmetu krājumu, kas sastāvēja no aptuveni simt kultūras priekšmetiem, kas 20.gadsimta vidū tika prettiesiski izrakti un izvesti no Turcijas. Metropolitēna muzejs, kurš tos saņēma no 1996. līdz 1970.gadam sākotnēji nevēlējās priekšmetus atgriezt Turcijai, lai arī zināja, ka tie ir zagti. Kad Turcija to uzzināja, tā uzsāka tiesvedību pret muzeju, kurš apelēja pie tā, ka muzejs ir nokavējis prasījuma termiņu, tomēr rezultātā priekšmetu krājumu atgriezta Turcijai. Skatīt: Lydian hoard – Turkey and Metropolitan Museum of Art. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/lydian-hoard-2013-turkey-and-metropolitan-museum-of-art-1/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā] Vairāk skatīt arī darba 42.lpp.

¹¹⁹ 1987.gadā no Vācijas Demokrātiskās Republikas uz Turciju atgriezta 7'000 krīta Bogazköy ķīveida plāksnes, kurās ietverta vairāk nekā divu tūkstošu gadu p.m.ē. sena informācija par tā laika kultūru, politisko iekārtu un iedzīvi. Vairāk: The Hittite cuneiform tablets from Bogazköy. 2011.gadā notika atkārtota kultūras priekšmetu repatriācija no Vācijas uz Turciju. Repatriēja Sfinksu no tās pašas kolekcijas. Strīdu risināt palīdzēja UNESCO Starpvaldību komiteja. Pieejams: <http://en.unesco.org/silkroad/silk-road-themes/documentary-heritage/hittite-cuneiform-tablets-bogazkoy> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹²⁰ Piemēram, 2007.gadā Vācija atgriezta Grieķijai 94 kultūras priekšmetus (t.sk. darbarīkus, figūras, zīmogs u.c.), kas 1985.gadā tika nozagti un prettiesiski izvesti no Grieķijas pilsētas Larissa. 2006.gada septembrī no Vācijas uz Grieķiju tika repatriēti Partenona fragmenti, kas tika izvesti vairāk nekā 200 gadus pirms atgriešanas. Skat.: Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 244

¹²¹ 2007.gada augustā, ciešas Peru vēstniecības Hamburgā, Vācijas ārlietu ministrijas, Nacionālā Kultūras institūta un citu institūciju sadarbības rezultātā, no Vācijas uz Peru tika repatriēti 18 kultūras priekšmeti (t.sk. vara bēru maska, dažādi organisko materiālu priekšmeti), kuri tika atklāti Vācijā un datējami ar laika periodu pirms Spāņu iekarojumiem Dienvidamerikā. Nākotnē plānots no Vācijas atgriezt vairāk kultūras priekšmetu no Peru, jo 2016.gada novembrī Peru vēstniecībā Vācijā sapulcējās pārstāvji no Vācijas ārlietu ministrijas un Berlīnes mēra biroja, lai risinātu turpmākās rīcības. Vairāk: Peru cultural goods to be repatriated from Germany. Pieejams: <http://www.andina.com.pe/Ingles/noticia-peru-cultural-goods-to-be-repatriated-from-germany-639250.aspx> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹²² 2013.gada maijā no Vācijas uz Bulgāriju tika repatriēta sudraba plāksne, kas radīta 2.-3.gadsimtā p.m.ē. un nozagta no Bulgārijas. Atgriešanas ceremonijas laikā tika parakstīts protokols, kurā Vācija norādīja, ka plāksne tiek atgriezta tās patiesajam īpašniekam. Skat. arī: German authorities handed over stolen Roman plaque to Bulgarian Consulate in Frankfurt. Pieejams:

<http://www.mfa.bg/embassies/germany/events/en/519/22/202/index.html> [aplūkots 2017.gada 18. mājā]

¹²³ 2013.gadā Vācija atgriezta Kiprai 170 freskas, mozaīkas un ikonas, kuras bija nozagtas un izvestas no Kipras baznīcām Turku iebrukuma laikā (1974.gadā). Tās 1997.gadā konfiscēja Vācijas autoritātes un nacionālās tiesas lēma, ka priekšmeti jāatgriež Kiprai. Vairāk: Germany returns cultural treasures looted from Cyprus. Pieejams: <http://www.cna.org.cy/webnews-en.aspx?a=30d1d39953aa4c78b446f052da9e0bc0> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹²⁴ 2014.gada aprīlī no Vācijas uz Ēģipti repatriēja trīs kultūras priekšmetus, kurus 2009.gadā konfiscēja Štutgordes lidostā Vācijā. Šādu repatriāciju iespējamu padarīja Vācijas nacionālās tiesas spriedums. Laika gaitā no Vācijas uz Ēģipti kultūras priekšmetu ir repatriēti vairākkārt, tomēr starp valstīm vēl joprojām pastāv strīds par Nefritīti krūštēla atgriešanu. Vairāk: Egypt to receive Stolen Ancient Artifacts Seized in Germany. Pieejams: <https://egyptianstreets.com/2016/02/15/egypt-to-receive-stolen-ancient-artifacts-seized-in-germany/> un Behind the scenes: The repatriation of Stolen objects. Pieejams: <http://www.arce.org/news/u170> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹²⁵ Nesenā kara rezultātā karavīri no Irākas bija izveduši vairākus kultūras priekšmetus, tajā skaitā arī Šumeru dinastijas dārgumus, kurus, citu starpā, 2007.gadā atklāja kādā mājā netālu no Frankfurtes. Arheologi spēja noteikt dažādu priekšmetu izcelsmi un rezultātā 2010.gada janvārī 22 Šumeru dinastijas dārgumus atgriezta Irākai.

Jaunzēlandi¹²⁸ un vairākkārt uz Nigēriju.¹²⁹ No Dānijas uz Ķīnu,¹³⁰ no Šveices uz Grieķiju,¹³¹ Tanzāniju¹³² un Afganistānu,¹³³ no Nīderlandes uz Franciju.¹³⁴ No Lielbritānijas uz Ēģipti,¹³⁵

2016.gadā notika vēl viena repatriācija no Vācijas uz Irāku. Skar. arī: Germany returns seized object to Iraq. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/other-cases-of-return-or-restitution-of-cultural-objects/germany-to-iraq/> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹²⁶ 2008.gadā Francija repatriēja uz Burkinu Faso 262 kultūras priekšmetus, kurus 2007.gadā Francijas robežsardze atklāja vienā no Francijas ostām. Atgrieztos priekšmetu lokā ietilpa vairāki māla izstrādājumi un trauku fragmenti, akmens priekšmeti, bronzas priekšmeti un citi, kas radīti vairāk nekā tūkstoš gadu p.m.ē. Skat.: UNESCO Recent examples of successful operations of cultural property restitutions in the world. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/restitution-of-cultural-property/successful-restitutions-in-the-world/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹²⁷ 2009.gada decembrī Francija Ēģiptei atgriezta 5 freskas fragmentus, kuri prettiesiski tikuši izvesti no Ēģiptes, labticīgi iegādāti un izstādīti Luvrā. Pēc Ēģiptes pieprasījuma Francijas kultūras ministrija pieņēma lēmumu atgriezt šos priekšmetus, kad tika noskaidrots, ka tie tik tiešām ir prettiesiski izvesti no Karaļu ielejas Luksorā un datējami ar 1550-1290.gadu p.m.ē. 2017.gadā Francija atgriezusī Ēģiptei arī 40 kaļķakmens reljefa fragmentus, kuri atrasti Š. De Golla lidostā. Skat.: France's Louvre museum returns five frescoes to Egypt. Pieejams: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8412762.stm> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹²⁸ 2010.gadā no Francijas uz Jaunzēlandi, pēc jauna nacionālā likuma izdošanas, tika repatriētas 16 maoru mumificētas un tetovētas galvas, kuras Francijā tika turētas 136 gadus. Vairāk info: Maori Warrior's mummified head returned to New Zealand after 136 years in French museum. Pieejams: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1385165/Mummified-Maori-head-headed-New-Zealand-136-years-French-museum.html> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹²⁹ 2014.gada februārī no Francijas uz Nigēriju repatriēja Noku izcelsmes statuju, kuru 2010.gadā prettiesiski izveda no Nigērijas un konfiscēja kādam Francijas pilsonim. Minētā statuja radīta aptuveni 3'000 gadus p.m.ē. Vairāk: France Returns smuggled Nok artefacts to Nigeria. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/world-africa-21246767> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹³⁰ Pamatojoties uz UNESCO 1970.gada konvenciju, Ķīna Dānijas nacionālā tiesā prasīja atgriezt kultūras priekšmetus, kas datējami sākot ar 2000.gadu p.m.ē. un laika periodu no 1368. līdz 1644.gadam. Rezultātā 2008.gadā Dānija repatriēja 156 kultūras priekšmetus uz Ķīnu. Skat. arī: Nafziger J.A.R., Kirkwood Paterson R. (eds.) Handbook on the Law of Cultural Heritage and International Trade. UK: Edward Elgar, 2014, p. 120

¹³¹ 1991.gadā no Krētas salas tika nozagta marmora lāde, kuru ar INTERPOL un organizācijas datubāzes palīdzību atklāja un no Šveices 2007.gada jūnijā atgriezta Grieķijā. Skat. arī: Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 244

¹³² 2010.gada maijā no Šveices uz Tanzāniju repatriēja Makondes masku, par kuru notika ilglaicīgs strīds starp valstīm un bija nepieciešama UNESCO Starpvaldību komitejas palīdzība. Makondes masku un vēl citus 16 kultūras priekšmetus 1984.gadā nozaga no Tanzānijas Nacionālā mākslas muzeja, un ar INTERPOL un citu starptautisko organizāciju palīdzību to atrada Šveicē, taču tas glabājās Barbier-Mueller muzejā Ženēvā, kamēr valstu strīds netika atrisināts un divpusējas vienošanās rezultātā 2010.gadā to atgriezta Tanzānijai. Vairāk: ICOM Dossier de presse. Masque Makonde : Signature d'un accord pour le don du Masque Makonde du Musee Barbier-Mueller de Geneve au Musee national de Tanzanie. Pieejams: http://archives.icom.museum/press/MM_Dossierdepresse_fr.pdf [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹³³ 2007.gada martā no Šveices *Afghanistan Museum-in-Exile* uz Afganistānu tika repatriēti aptuveni 1'400 kultūras priekšmeti, kuri iepriekš tika glabāti Šveicē UNESCO aizgādībā. Priekšmetus kultūras centram Šveicē atdeva privātie donori, bet repatriāciju pieprasīja UNESCO. Vairāk: Museum-in-Exile: Swiss Foundation safeguards over 1'400 Afghan artefacts. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/museums/museum-projects/archive/museum-in-exile-swiss-foundation-safeguards-over-1400-afghan-artefacts/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹³⁴ 1995.gadā no Fontenblo pils tika nozagti 13 mākslas priekšmeti, no kuriem sešus paspēja atrast pirms to izvešanas no Francijas, tomēr 2009.gada oktobrī divus zobenus no 13 nozagtajiem priekšmetiem atrada Nīderlandē, tāpēc 2010.gada sākumā tos repatriēja uz Franciju. Vairāk: Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 247

¹³⁵ 2010.gada martā ilgu pārrunu un vienošanos ceļā Lielbritānija atgriezta Ēģiptei 25'000 kultūras priekšmetus, to skaitā akmens cirvjus, keramikas izstrādājumus, monētas un citus priekšmetus. Vairāk: Zahi Hawass and Egypt's

no Itālijas uz Etiopiju,¹³⁶ no Čīles uz Peru,¹³⁷ no Austrālijas uz Peru un Jordānu,¹³⁸ no Kanādas uz Bulgāriju,¹³⁹ Lebanonu¹⁴⁰ un Indiju¹⁴¹ un vēl daudzi citi gadījumi.¹⁴²

Līdzīgi kā izcelsmes valstu gadījumā, lai arī dažos avotos ir norādīts, ka šīs repatriācijas notikušas morālu, politisku vai ētisku iemeslu dēļ, autore nevēlas piekrist izvirzītajam pamatojumam, jo, lai arī pastāv vairāki gadījumi, kad priekšmeti tik tiešām repatriēti iepriekš minēto iemeslu dēļ, tomēr iepriekš minētie gadījumi saistīti gan ar UNESCO Starpvaldību komitejas darbībām (mediācijas un vienošanos procesā), gan divpusēju starpvalstu līgumu par kultūras priekšmetu repatriēšanu rezultātā, gan UNESCO 1970 konvencijas darbības rezultātā.

restitution cases. Pieejams: <http://www.elginism.com/similar-cases/zahi-hawass-and-egypts-restitution-cases/20060501/424/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹³⁶ 2005.gadā Itālija atgriezta Etiopijai Axum Obelisku tikai 68 gadus pēc tam, kad fašistiskās Itālijas karavīri to bija izveduši no Etiopijas Otrā pasaules kara laikā. Granīta Obelisks sver 58 tonnas un tika atgriezts Axum pilsētā. Skat. arī: Obelisk Returned to Ethiopia after 68 years. Pieejams:

<https://www.theguardian.com/world/2005/apr/20/italy.ethiopia> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

¹³⁷ 2007.gada novembrī vairāk nekā 3788 grāmatas tika repatriētas no Čīles uz Peru. Čīles karaspēks tās 1881.gadā (Klusā okeāna kara laikā (1879.-1883.gads) nozaga un izveda, bet 126 gadus vēlāk tās atgriezta Peru. Vairāk: Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 250

¹³⁸ 2011.gadā no Austrālijas uz Peru un Jordānu, pamatojoties uz Austrālijas nacionālo likumu – Movable Cultural Heritage Act 1986. Likums noteic, ka priekšmeti, kuri prettiesiski ievesti Austrālijā, jāatgriež to izcelsmes valstij. 2011.gadā tika repatriēti vairāk nekā 100 kultūras priekšmeti. Skat. arī: Program 3.1.: Arts and Cultural Development. Pieejams:

https://infrastructure.gov.au/department/annual_report/2011_2012/regional/part02/chap06/chap06_arts_and_cultural_development.html [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹³⁹ 2011.gadā Kanāda repatriēja uz Bulgāriju 21'000 monētu, dārglietu un citu kultūras priekšmetu, kurus 2008.gadā konfiscēja Kanādas policija. Repatriācijas pamatā bija UNESCO 1970 konvencija un abu valstu divpusēja vienošanās. Skatīt: June 10, 2011 Address by Irina Bokova, Director-General of UNESCO on the occasion of the Ceremony to handover trafficked cultural property from Canada to Bulgaria. Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192924m.pdf> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹⁴⁰ 2015.gada jūlijā no Kanādas uz Lebanonu tika atgriezta fenīkiešu ceremoniālā maska, kuras izcelsme datējama ar 600.gadu p.m.ē. Šī repatriācija notika pamatojoties uz UNESCO 1970 konvenciju. Jāuzsver, ka šī bija Kanādas 20. kultūras priekšmetu repatriācija uz izcelsmes valsti. Skatīt: Canada returns seized Phoenician artifact to Lebanon. Pieejams: <http://www.cbc.ca/news/politics/phoenician-artifact-to-lebanon-glass-pendant-1.3213339> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹⁴¹ UNESCO 1970 konvencija bija arī par pamatu 2015.gada aprīlī notikušajai kultūras priekšmeta repatriācijai no Kanādas uz Indiju. Šajā gadījumā tika repatriēta Papagaiļu sievietes skulptūra, kura 2011.gadā tika ievesta Kanādā bez konvencijas pieprasītās dokumentācijas. Skat.: Parrot Lady Sculpture – Canada and India. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/parrot-lady-sculpture-2013-canada-and-india> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

¹⁴² UNESCO: The fight against the illicit trafficking of cultural objects. The 1970 Convention: Past and Future. pp. 27-29 Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001916/191606E.pdf> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]; Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, pp. 241-250; UNESCO: Other cases of return or restitution of cultural objects. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/other-cases-of-return-or-restitution-of-cultural-objects/>; UNESCO: Recent Restitution cases of cultural objects using the 1970 convention; UNESCO: Return or restitution cases. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/recent-restitution-cases-of-cultural-objects-using-the-1970-convention/>; Cultural Property, Art, and Antiquities Investigations. Pieejams: <https://www.ice.gov/factsheets/cultural-artifacts> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

Līdz ar to uzskaitītie piemēri, kad kultūras priekšmeti repatriēti uz to izcelsmes valsti uzskatāmi par pierādījumu valstu praksei, kas saistīta arī ar *opinio juris* nostiprināšanu.

3. *OPINIO JURIS SIVE NECESSITATIS*

Opinio juris sive necessitatis jeb *opinio juris* ir galvenā starptautiskās paražu tiesības sastāvdaļa.¹⁴³ Kā norādīts doktrīnā, *opinio juris* ir valsts subjektīvais uzskats, ka kāda darbība, kas ir veikta no tās puses ir izdarīta tāpēc, ka tas ir juridiski saistošs pienākums;¹⁴⁴ pārliecība, ka kaut kas ir pieņemts kā “likums”.¹⁴⁵ Līdz ar to, ja valsts kaut ko politisku iemeslu vai labas gribas dēļ ir izdarījusi, nepierāda *opinio juris*, jo tam ir jābūt juridiska pienākuma vai iemesla dēļ. Tādā veidā it kā rodas paradokss – valstij ir jāuzskata, ka kaut kas ir pieņemts kā juridiski saistošs pirms tas reāli ir noticis, respektīvi, apzināti jāklūdās.¹⁴⁶ Tomēr, lai arī tas nav kļūdaini, tai pat laikā tas nav arī absurdi, jo paražas tiesība, kas ir viens starptautisko tiesību avotiem,¹⁴⁷ autonomi veidojas kā juridiski saistoša norma bez obligātas nepieciešamības to kodificēt vai ietvert kādā līgumā.

Jau pieminētajā *North Sea Continental Shelf* lietā Tiesa vērtēja, vai 1958.gada Ženēvas konvencijas par kontinentālo šelfu 6.pants ir kļuvis par starptautisko paražas tiesību. Tiesa vērtēja ne tikai valstu praksi, bet arī valstu skaitu, kas pievienojušās konkrētajai konvencijai, tātad cik valstis uzskata, ka šādi būtu pareizi noteikt kontinentālā šelfa robežas, tādējādi arī veidojot starptautiskās sabiedrības *opinio juris* par kādu rīcību. *North Sea Continental Shelf* lietā Ženēvas konvencijas 39 dalībvalstis bija par maz un citas norādītās valstis to nedarīja juridiska pienākuma dēļ,¹⁴⁸ tāpēc autore noskaidros, kāds ir ar kultūras objektu repatriēšanu saistīto konvenciju statuss un atbalstošo valstu skaits, tādējādi vērtējot starptautiskās sabiedrības kā kopuma viedokli par kultūras priekšmetu repatriācijas pienākumu.

Tiesa savā 1986.gada spriedumā, vērtējot ASV darbības Nikaragvā, pieņēma, ka valstu balsošana un to izteikumi saistībā ar rezolūciju pieņemšanu ANO Ģenerālajā Asamblejā (turpmāk ANO ĢA) var tikt uzskatīti par *opinio juris* pierādīšanas veidu.¹⁴⁹ 1999.gadā Tiesa lietā *Nuclear Weapons* norādīja, ka ANO ĢA rezolūcijas pašas par sevi, protams, nav juridiski

¹⁴³ Shaw M.N. International Law: Fourth edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, p. 67

¹⁴⁴ Ibid, p.66

¹⁴⁵ Permanent Court of International Justice. *Lotus SS case* (Turkey v. France), Judgement. PCIJ Series A, NO. 10, 1927, pp.18, 28

¹⁴⁶ Charlesworth H. Law-making and sources. In: Crawford J., Koskeniemi M. The Cambridge companion to International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 194

¹⁴⁷ United Nations Statute of International Court of Justice, in force 24 October 1945. Art. 38(b). Pieejams: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0> [aplūkots: 2017.gada 30. aprīlī]

¹⁴⁸ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: *North Sea Continental Shelf Cases* (Federal Republic of Germany/The Netherlands; Federal Republic of Germany/Denmark) I.C.J. Reports 1969 para. 76

¹⁴⁹ ANO Starptautiskā tiesa spriedums lietā: *Case concerning the United States armed activities in Nicaragua* (Nicaragua/The United States of America) I.C.J. Reports 1986, p. 109; Crawford J. Brownlie's Principles of Public International Law: 8th edition. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 193

saistošas, tomēr tās var norādīt uz starptautiskās sabiedrības attīstību un nepieciešamību pēc jauna regulējuma, tādā veidā arī radot starptautiskās sabiedrības *opinio juris*.¹⁵⁰ Līdz ar to šajā nodaļā tiks apskatītas 28 ar kultūras objektu repatriēšanu saistītu gan ANO ĢA, gan ANO Drošības padomes (turpmāk ANO DP) rezolūcijas, kā arī valstu balsošana par šādām rezolūcijām.

Tiesnesis Makss Sørensens,¹⁵¹ atsaucoties uz tiesnesi Hersch Lauterpacht¹⁵² (1958), savās atsevišķajās domās spriedumā *North Sea Continental Shelf case* norādīja, ka pastāv prezumpcijas, ka *opinio juris* var secināt no vairāku valstu pārvaldes vienveidīgām darbībām, ja vien netiek pierādīts pretējais.¹⁵³ Tāpēc, autoresprāt, valstu nacionālo tiesu spriedumi, nacionālie likumi un prakses piemēri ir skatāmi arī *opinio juris* kontekstā, ja vien tie ir bijuši vienveidīgi un pamatoti ar juridiskiem argumentiem.

Tātad, lai noskaidrotu, vai pastāv paražas tiesība, kas uzliktu par pienākumu valstīm repatriēt kultūras objektus uz to izcelsmes valsti, nepieciešams vērtēt ne tikai minētos prakses piemērus, bet skatīt starptautiskās sabiedrības un valstu nostāju saistībā ar juridisku pienākumu šos priekšmetus atgriezt to izcelsmes valstī.

3.1. Konvenciju¹⁵⁴ statuss un dalībvalstu skaits

Zagšana ir ne tikai vispārējs tabu cilvēciskajā sabiedrībā un fundamentāls aizliegums cilvēku miermīlīgas sadzīvošanas nodrošināšanai, tā ir aizliegta visu pasaules valstu krimināllikumos, kodeksos, speciālajos normatīvajos aktos vai procesuālajos likumos, bet arī starpvalstu attiecībās aizliegums zagt ir pašsaprotams, jo tas nepamatoti iejaucas un pārkāpj suverēna tiesības. Tieši kultūras objektu prettiesisku izvešanu no izcelsmes valsts regulē trīs starptautiskās konvencijas, Eiropas Savienības direktīva un citi reģionālie dokumenti, tāpēc,

¹⁵⁰ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case concerning the Legality of the Threat or use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1999, pp. 254-255; skat. arī ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: South West Africa case (Ethiopia/South Africa) I.C.J. Reports, 1966, p. 291

¹⁵¹ *Max Sørensen* (dāņu val.) – Makss Sørensens (1913-1981) bija Dāņu diplomāts, starptautisko publisko tiesību profesors rēžisas Universitātē. 1968 – 1969.gadā bija *ad hoc* ICJ tiesnesis lietā *North Sea Continental Shelf case*.

¹⁵² *Sir Hersch Lauterpacht* (angļu val.) – Sers Heršs Lauterpahts (1897-1960) bija austroungāriešu izcelsmes starptautisko tiesību jurists un ICJ tiesnesis no 1955. līdz 1960.gadam. Tiek uzskatīts par labāko starptautisko tiesību juristu savas dzīves laikā.

¹⁵³ Judge Sørensen, *North Sea Continental Shelf*, Dissenting opinion, I.C.J. Reports, 1969, p. 246-247; Charlesworth H. Law-making and sources. In: Crawford J., Koskeniemi M. The Cambridge companion to International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 193. Piemēram, UNGA Resolution No.A/RES/25/2625 of 24 October 1970 (Friendly relations resolution) or UNGA Resolution No.GA Res. 1514(XV) of 14 December 1960 (Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples)

¹⁵⁴ Hāgas 1954.gada konvencija, UNESCO 1970 konvencija, UNIDROIT 1995 konvencija

autoresprāt, jāapskata tieši starptautiskās konvencijas un to statuss, kā arī Eiropas Savienības direktīvas tvērums, lai noskaidrotu starptautiskās sabiedrības *opinio juris* saistībā ar pienākumu repatriēt kultūras objektus uz to izcelsmes valsti.

Vairāki Hāgas 1954.gada konvencijā ietvertie noteikumi ir atzīti par starptautisko paražas tiesību,¹⁵⁵ ietverot pienākumu aizsargāt kultūras objektus un vietas no iznīcināšanas, kā arī uzliekot par pienākumu pēc bruņota konflikta atgriezt kultūras objektus to īpašniekam¹⁵⁶ jeb izcelsmes valstij.¹⁵⁷ Šobrīd Hāgas 1954.gada konvencijai ir 128 dalībvalstis un vēl četras valstis to ir parakstījušas,¹⁵⁸ norādot, ka 128 dalībvalstis konvencijai ir pilnīgi pietiekami, lai saskatītu starptautiskās sabiedrības uzskatu, ka līguma noteikums ir kļuvis par starptautisko paražas tiesību.

UNESCO 1970 konvencijai šobrīd ir 131 dalībvalsts, kas ir vairāk nekā Hāgas 1954.gada konvencijai.¹⁵⁹ Pēc ratificējušo valstu skaita UNESCO 1970 konvencijai ir lielāks atbalsts starptautiskajā sabiedrībā, tādējādi norādot, ka kultūras priekšmetu prettiesiska izvešana no to izcelsmes valsts ir uzskatāma par starptautisko tiesību pārkāpumu un šādas darbības būtu jāaizliedz. Vēl jo vairāk – konvencijas 7.pants, kas ir arī viens no galvenajiem tiesību radošajiem pantiem konvencijā, uzliek par pienākumu šādus priekšmetus atgriezt to īpašniecēm – valstīm. Lielais ratificējušo valstu skaits, kas ietver ne tikai izcelsmes valstis, bet

¹⁵⁵ Skat. Meyer D.A. The 1954 Hague Cultural Property Convention And Its Emergence Into Customary International Law. Boston University International Law Journal, Vol. 11 Issue 2, p. 386; Howe Z. Can the 1954 Hague Convention Apply to Non-state Actors?: A study of Iraq and Lybia. Texas International Law Journal, 2012, Vol. 47, Issue 2, p. 417; O'Keefe R. UNESCO National Implementation of the Penal Provisions of Chapter 4 of the Second Protocol of 26 March 1999 to The Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict No.CLT/CIH/MCO/2002/PI/H/1, p. 43 – ASV piemēroja Hāgas 1954.gada konvenciju nebūdama tās dalībvalsts, tādējādi pastiprinot Hāgas 1954.gada konvencijas statusu kā paražas tiesībai; Customary IHL. Practice relating to Rule 39. Use of Cultural Property for Military purposes. Pieejams: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v2_rul_rule39 [aplūkots 2017.gada 20. aprīlī]

¹⁵⁶ Ar īpašniekiem jāsaprot ne tikai valstis kā kultūras objektu īpašniekus, bet arī privātpersonas. Lielākā daļa pasaules valstu ir izdevušas nacionālos likumus, aizsargājot un nosakot, kas ir to kultūras vērtības. Piemēram, Vitelli K.D., Colwell-Chanthaphonh C. Archaeological ethics. USA:Rowman & Littlefield, 2006, p. 7; Law of the People's Republic of China on Protection of Cultural Relics, (Ķīna) art 32; Federal law of archaeological, artistic and historic monuments and zones (Meksika) art 27; Code of the Cultural and Landscape Heritage Legislative Decree no 42 of January 2004 (Itālija) art 53; Act of Ancient Monuments, Antiques, Objects of Art and National Museums B.E. 2504 (Taizeme) art 18; Regulation on Survey, Sounding and Excavation to be performed in relation to cultural and national property (Turcija) art 9; Act regarding Antiquities and Ancient objects (Grieķija) art 1, utt. Pieejams: <http://www.unesco.org/culture/natlaws/> [aplūkots 2017.gada 12. janvārī]

¹⁵⁷ Hāgas 1954.gada konvencija par kultūras īpašuma aizsardzību bruņota konflikta laikā. Starptautisks līgums. 14. maijs 1954, spēkā stājas 7. Augusts 1956, 249 UNTS 240. 12., 17., 18. pants

¹⁵⁸ IHL. Treaties, Parties, Commentaries. Pieejams: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/400> [aplūkots 2017.gada 24. aprīlī]

¹⁵⁹ States parties. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/1970-convention/states-parties/> [aplūkots 2017.gada 1. maijā]

arī lielāko daļu tranzīta un tirgus valstis,¹⁶⁰ norāda uz valstu subjektīvo uzskatu, ka šādam aizliegumam būtu jāpastāv, un nepieciešamību aizsargāt šādos priekšmetos ietverto informāciju, lai ne tikai aizsargātu suverēnu tiesības, bet arī nodrošinātu kultūras priekšmetu kā visas sabiedrības vērtību¹⁶¹ no pazušanas.

Šo faktu uzsver ne tikai UNESCO 1970 konvencijas dalībvalstu skaits, bet arī tas, ka 1995.gadā tika veidota jauna konvencija, kas stingrāk regulētu valstu pienākumus, aizsargājot kultūras priekšmetus un uzliekot par pienākumu tos repatriēt uz izcelsmes valsti – UNIDROIT 1995 konvencija. Tādējādi norādot, ka 1970.gada patētiskā konvencija par kultūras priekšmetu izvešanas aizliegumu, lai arī ir pienākumus uzliekoša, tomēr ir nepieciešams radīt vēl vairāk aktivitāšu starp tirgus un izcelsmes valstīm, atgriežot kultūras priekšmetus to īpašniecēm. UNIDROIT 1995 konvencijai ir 38 dalībvalstis¹⁶², kas salīdzinot ar UNESCO 1970 konvencija un Hāgas 1954.gada konvenciju, irniecīgs skaits, tomēr šī konvencija vairāk norāda uz to, ka valstu uzskats saistībā ar kultūras īpašumiem un to repatriāciju ir nemainīgs. Galvenais iemesls, kāpēc UNIDROIT 1995 konvencija nav tik populāra kā tās priekštece, ir tāds, ka UNIDROIT 1995 konvencija paredz pienākumu valstīm atgriezt kultūras objektus to izcelsmes valstīm arī pirms 1970. vai 1995.gada konvenciju spēkā stāšanās, tātad – tajā ir ietverta pienākuma retroaktivitāte,¹⁶³ ko lielās tirgus valstis nevēlas atbalstīt. UNIDROIT 1995 konvenciju pārsvarā atbalsta tikai izcelsmes valstis, kuru dabīgā vēlme ir atgūt savus tagadējos un vēsturē piederējušos kultūras priekšmetus.

Eiropas Savienība (turpmāk ES), kurā ir 28 dalībvalstis,¹⁶⁴ ir valstu ekonomiskā apvienība. Tās pamata darbošanās veids ir nacionālo tiesību harmonizācija un vienota tirgus izveide, kas ietver arī dažādu preču un labumu brīvu pārvietošanu ES robežās, kā arī ietver vienotus noteikumus ES ārējai robežai. Direktīva Nr.2014/60/ES¹⁶⁵ ir saistīta ar

¹⁶⁰ Izcelsmes valstu piemēri – Grieķija, Meksika, Itālija, Japāna, Peru, Turcija, Irāna, Ķīna, Ēģipte; Tranzīta un tirgus valstis – ASV, Apvienotā Karaliste, Šveice, Zviedrija, Vācija, Francija, Austrālija. Pieejams: <http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=13039&language=E&order=alpha> [aplūkots 2017.gada 30. aprīlī]

¹⁶¹ UN International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Former Yugoslavia since 1991 (ICTY). (Prosecutor v. Jokič) Judgement No.IT-01-42/1-S, 18 March 2004. para. 46

Pieejams: http://www.icty.org/x/cases/miodrag_jokic/tjug/en/jok-sj040318e.pdf [aplūkots 2017.gada 1. maijā]

¹⁶² UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects. Status. Pieejams: <http://www.unidroit.org/status-cp> [aplūkots 2017.gada 1. maijā]

¹⁶³ UNIDROIT Convention on Stolen and Illegally Exported Cultural Objects. International treaty. Art. 10. June 24th 1995, 2421 UNTS 457

¹⁶⁴ The 28 Member countries of the EU. Pieejams: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁶⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva Nr.2014/60/EU par no dalībvalsts teritorijas nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu un ar ko groza Regulu (ES) Nr.1024/2012 (pārstrādāta redakcija). Pieejams:

ierobežojumiem pārvietot nacionālo valstu kultūras bagātības un priekšmetus. Tās darbošanās posms ir ierobežots līdz 1993.gadam, un paredz laika limitu līdz 30 gadiem,¹⁶⁶ kad izcelsmes valstis jeb valstis, no kurām ir izvesti kultūras priekšmeti, drīkst tos atprasīt no valstīm, kur tie atklāti. Tā kā ES ietver sevī vairākas pasaules attīstītākās valstis – tirgus valstis, kuras ir pārstāvētas gan parlamentā, gan padomē, tās viedoklis un iedrošinājums valstīm pievienoties UNESCO 1970 un UNIDROIT 1995 konvencijām ir uzskatāms par spēcīgu attīstīto valstu pārstāvju subjektīvo uzskatu, ka kultūras priekšmeti ir jārepatriē uz to izcelsmes valsti, ja tie bijuši izvesti no izcelsmes valsts prettiesiski.

Fakts, ka laika gaitā ir veidotas vairākas konvencijas, kuras regulē kultūras objektu repatriācijas pienākumu uz izcelsmes valstīm, norāda starptautiskās sabiedrības un vairāk nekā simt valstu uzskatu, ka šādam pienākumam būtu jāpastāv. Tomēr pēc ratificējušo valstu skaita skaidrs ir arī tas, ka nav vienojoša uzskata, vai šādam pienākumam vajadzētu būt bez laika ierobežojuma, jo attīstītās tirgus valstis nevēlas atgriezt tās kultūras bagātības to izcelsmes valstīm, kuras atradušās to teritorijā jau vairākus desmitus vai pat simtus gadu.

3.2. Izcelsmes un tirgus valstu nacionālie likumi

Kā jau autore iepriekš norādījusi, UNESCO 1970 konvencijai nepieciešams ieviest nacionālu regulējumu, lai tā darbotos efektīvi, tomēr tas nav obligāts pienākums. Valstis var kļūt par konvencijas dalībvalsti, tādā veidā paužot savu piekrišanu konvencijas mērķiem, tāpēc valstu izdotie nacionālie likumi, kas ietver restitūcijas un repatriācijas pienākumu, kā arī importa un eksporta kontroles, muzeju darbības vadlīnijas, ir uzskatāmi par valstu subjektīvā uzskata paušanu jeb *opinio juris*, ka kultūras priekšmetu atgriešana to izcelsmes valstīm ir juridiski saistošs pienākums.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0060&from=LV> [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁶⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva Nr.2014/60/EU par no dalībvalsts teritorijas nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu un ar ko groza Regulu (ES) Nr.1024/2012 (pārstrādāta redakcija). Preambulas 15. punkts. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0060&from=LV> [aplūkots 2017.gada 4. maijā], īpašos gadījumos 75 gadi, ja vien valstis nav savstarpēji vienojušās par citu laika periodu. (Direktīvas 8. panta trešā daļa)

Nacionālos likumus par aizliegumu no savas valsts izvest tai piederošus kultūras priekšmetus izdevušas tādas izcelsmes valstis, kā Taizeme,¹⁶⁷ Ķīna,¹⁶⁸ Indija,¹⁶⁹ Ēģipte,¹⁷⁰ Meksika,¹⁷¹ Peru,¹⁷² Kambodža,¹⁷³ Itālija,¹⁷⁴ Spānija,¹⁷⁵ Grieķija,¹⁷⁶ Japāna,¹⁷⁷ Austrālija,¹⁷⁸

¹⁶⁷ Taizeme nav UNESCO 1970 konvencijas dalībvalsts, tomēr tā 1961.gadā pieņēma nacionālo likumu, kas paredz valsts īpašumtiesības pār kultūras priekšmetiem, kā arī aizliegumu tos izvest bez valsts atļaujas. Act on ancient monuments, antiquities, objects of art and national museums. B.E. 2504. Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/thailande/thai_actcltmon_61_entof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]; Taizemei ir arī divpusējs līgums ar Kambodžu par kultūras priekšmetu atgriešanu, kas ir īpaši saistīts arī ar *Preah Vihear* templi.

Skat.: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/cambodia/cambodia_agreement_thailand_engtno.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁶⁸ Law of the People's Republic of China on Protection of Cultural Relics. Arts. 60-61. (1982)

Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/china/cn_lawprotecculturelics1982_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁶⁹ The Antiquities and art treasures Act. (1972) Arts. 3.-8.

Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/india/in_actantiquitiesarttreasures1972_engorof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁷⁰ Law No.117 of the year 1983 concerning the issuance of antiquities protection law. [Published in the Official Gazette on August 11th, 1983]. Art. 41.

Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/egypt/egypt_law117_1983_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]; Ēģipte sākot ar 2005.gadu ir noslēgusi vairākus divpusējos līgumus ar citām valstīm par kultūras priekšmetu savstarpējo atgriešanu. Līgumi ar Jordānu, Ķīnu, Šveici, Kubu, Peru, Ekvadoru, Itāliju. Skat.: UNESCO datubāzē: <http://www.unesco.org/culture/natlaws/> [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁷¹ Ley Federal Sober Monumentos y Zonas Arqueologicos , Artistios e Historicos (1). Diario Oficial, 6 de mayo de 1972. Arts. 27. – 29. Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/mexico/mexique_ley_federal%20monumentos_1972_esp_or_of.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁷² Law No.27244. Law Amending Articles No. 228, 230 and 231 of the Criminal Code – Crimes against the Cultural Heritage. (1999). Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/peru/per_law27244_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁷³ La Loi votee ne deuxieme lecture pars l'Assemblee Nationale le 6 Decembre 1967 le teneur suit: "Loi organisant la repression des vols, recelset destructions des objets faisant partie du patrimoine artistique national." Arts. 3-4.

Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/cambodia/cambodia_loi1968_froraf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁷⁴ Legislative Decree No. 42 of January 22nd 2004. Arts. 75 (EU Member States) and 87 (non-EU states; UNIDROIT Convention). Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/italy/it_cult_landscapeheritge2004_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]; Itālijai ir divpusējs līgums ar ASV par kultūras priekšmetu restitūciju.

¹⁷⁵ Law 16/1985 June 25th 1985. Art. 29. Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/spain/spa_law_16_1985_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁷⁶ Act No.5351 (1932) arts. 15-25. Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/greece/gre_law5351_1932_entof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁷⁷ Law for the Protection of Cultural Property. Law No.214, May 30, 1950). Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/japan/japan_law_protectionproperty_entno.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁷⁸ Protection of Movable Cultural Heritage Act 1986. No.11, 1986 as amended. Arts. 7-14. Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/australia/austrl_actmovheritg_86_enorof; skat. arī: Protection of Cultural Objects on Loan Act 2013. Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/australia/austrl_actprotcltobjloan_13_enorof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

Irāna,¹⁷⁹ Irāka,¹⁸⁰ Afganistāna¹⁸¹ un citas.¹⁸² Likumos ietverts ne tikai mehānisms, lai iedzīvinātu UNESCO 1970 konvenciju ar prasībām par robežkontrolēm un pavaddokumentiem, kultūras priekšmetu sarakstu, bet arī vispārējs valstu uzskats, ka kultūras objektus bez to izcelsmes valsts īpašnieces atļaujas un pavaddokumentiem izvest no valsts nedrīkst, kā arī, ja ir atklāts kādas citas valsts kultūras priekšmets šajā valstī, tas ir jāatgriež.

Ne tikai izcelsmes valstis ir kodificējušas savos nacionālajos likumos šādu kultūras priekšmetu aizsardzību pret izvešanu un darbībām ar pretiesiski ievestiem priekšmetiem, bet arī tirgus valstis, kā ASV,¹⁸³ Šveice,¹⁸⁴ Francija,¹⁸⁵ Lielbritānija,¹⁸⁶ jau minētā Ķīna, Kanāda,¹⁸⁷ Vācija¹⁸⁸ un citas.¹⁸⁹ Jāņem vērā, ka lielākā daļa tirgus valstis, kas ir ES dalībvalstis ir veidojušas savus nacionālos likumus atbilstoši ES Direktīvām, kā to paredz ES normatīvie akti. Līdz ar to ietverot arī direktīvā paredzētos noteikumus.

¹⁷⁹ 5th Book of Islamic Punishment Law [discretionary and preventive punishments] May 23, 1996. Chapter 9. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/iran/iran_punishmentlaw_entof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸⁰ Antiquities Law No.59 of 1936. And the Two Amendments of 1974 (No.120) and 1975 (No.164). Art. 26 and Chapter IV. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/iraq/iraq_loi59_1936_eng_tof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸¹ The Law on the Preservation of the Historical and Cultural Heritage. Chapter VI. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/afghanistan/afghanistan_loi21_12_1980_eng_tno.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸² Vairāk UNESCO nacionālo likumu datubāzē. Pieejams: <http://www.unesco.org/culture/natlaws/> [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸³ National Stolen Property Act. U.S. Code Title 18 – Crimes and Criminal Procedure. Sections 2314, 2315. (1983) Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/usa/usa_natstolenpropertyact_1983amended1987_enorof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸⁴ Federal Act on the International Transfer of Cultural Property (Cultural Property Transfer Act, CPTA) Chapter 3. (2003). Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/switzerland/suisse_ltbc_entno_12 [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸⁵ Loi No. 2015-195 du 20 février 2015 portant diverses dispositions d'adaptation au droit de l'Union européenne dans les domaines de la propriété littéraire et artistique et du patrimoine culturel (1). Art. 7. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/france/fr_loiadptloieu_15_freorof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸⁶ Skat. National Heritage Act (1983).

Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/gb/uk_nationalheritageact1983_enorof; The protection of cultural objects on Loan (2008).

Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/gb/uk_culturalobjectsloanregulations2008_enorof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸⁷ Cultural Property Export and Import Act. C-51. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/canada/canada_cultural_property_export_import_act_engorof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸⁸ Act Implementing the UNESCO Convention of 14 November 1970 on the means of prohibiting and preventing the Illicit import, export and transfer of ownership of cultural property. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/germany/germany_actconv1970_2007_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

¹⁸⁹ Vairāk UNESCO nacionālo likumu datubāzē. Pieejams: <http://www.unesco.org/culture/natlaws/> [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

Izpētot gan izcelsmes valstu, gan tirgus valstu nacionālos regulējumus, secināms, ka visas norādītās valstis un vēl daudzas citas savos nacionālajos regulējumos ietvērušas ne tikai kultūras priekšmetu un vietu aizsargājošus pienākumus, bet arī importa un eksporta kontroles mehānismus, lai pasargātu gan savus kultūras priekšmetus un mantojumu no pretiesiskas izvešanas, kā arī citu valstu kultūras priekšmetus no zādzībām un ieviešanas citā valstī. Tādā veidā atkārtoti nostiprinās gan tirgus valstu, gan izcelsmes valstu viedoklis, ka pastāv juridisks pienākums aizliegt izvest savus kultūras priekšmetus no izcelsmes valsts un vajadzētu pastāvēt starptautiskam konsensam, ka kultūras priekšmeti, kas ievesti vai iegūti pretiesiski, būtu jāatgriež to izcelsmes valstī.

3.3. Nacionālo un starptautisko tiesu prakse

Katrā valstī tiesu spriež augsti kvalificēti speciālisti, kas pārzina normatīvo regulējumu un apzinās, ka ar savu lēmumu viņi pauž valsts uzskatus. Latvijā, piemēram, tiesa spriež tiesu vai nu valsts vārdā vai tautas vārdā, tādējādi norādot arī uz valsts uzskatiem, kas ir leģitīms, kā būtu jābūt. Līdz ar to nacionālo tiesu spriedumi pauž valsts *opinio juris*. Savukārt, lai arī Starptautiskajā tiesā nav neviena nolēmuma tieši par kultūras priekšmeta restitūciju vai repatriāciju uz izcelsmes valsti, pienākums atgriezt valstij vai sabiedrības daļai tai pienākošos priekšmetu vai respektēt īpašumtiesības ir sastopams vairākos Tiesas spriedumos, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un citos spriedumos.¹⁹⁰ Tiesa ir pasaulē respektētākā tiesību piemērotāja un interpretētāja, līdz ar to tās spriedumi rada starptautiskās sabiedrības *opinio juris*.

Vispopulārākās, protams, ir Nacistiskās Vācijas zagto kultūras priekšmetu restitūcijas lietas, kas gan ir saistītas ar kultūras priekšmetu atdošanu tās patiesajam īpašniekam – privātpersonai. Piemēram, ASV Augstākajā tiesā izskatītā *Government of Austria v. Altmann* lieta.¹⁹¹ Lai arī ASV tiesās šī lieta vairāk asociējas ar kādu citu jautājumu, tomēr pēc būtības lietas apstākļi bija saistīti ar kāda ebreju izcelsmes ģimenes mākslas darbu (četrus Gustava Klimta gleznu) zādzību Otrā pasaules kara laikā, kurus mantiniece vēlējās atgūt no Austrijas

¹⁹⁰ Skat., piemēram, ANO Starptautiskā tiesa lietā: Questions relating to the Seizure and Detention of Certain Documents and Data (Timor-Leste /Australia). (Case removed from the Court's List at the request of Timor-Leste). Pieejams: <http://www.icj-cij.org/docket/files/156/18692.pdf>; ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia/Thailand) Judgement (Merits), I.C.J. Reports 1962, p. 36; ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case concerning Oil Platforms. (Islamic Republic of Iran/United States of America). Preliminary Objection, Judgement, I.C.J. Reports 1996, p. 803; 2009.gada 15. janvāra Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums Nr.31811/04 Michael Theodossiou Ltd. v. Cyprus

¹⁹¹ Republic of Austria v. Altmann. Supreme Court of the United States. 541 U.S.677 (2004) 327 F .3d 1246 affirmed

muzeja. Pēc ASV Augstākās tiesas sprieduma, Altmanes kundzei tika radīti labvēlīgi apstākļi turpināt tiesvedību Austrijas nacionālajās tiesās, un gleznas 2006.gadā tika atgrieztas tās patiesajai īpašniecei – Altmanes kundzei.¹⁹²

Ar Nacistiskās Vācijas un citiem Otrā pasaules kara laikā nozagtajiem mākslas priekšmetiem un to atgriešanu saistībā skatītas arī lietas *Menzel v. List*,¹⁹³ *Malewicz v. City of Amsterdam*,¹⁹⁴ *DeWeerth v. Baldinger*,¹⁹⁵ *Kunstsammlungen zu Weimar v. Elicofon*.¹⁹⁶ Vairāki kultūras priekšmeti, kurus nozaga Otrā pasaules kara laikā, nemaz nav tikuši līdz tiesas procesam, jo lielāko daļu no tiem atrisināja un risina mediācijas vai vienošanās ceļā.¹⁹⁷

Ņujorkas štata augstākā tiesa lietā *Menzel v. List* Erna Menzel vēlējās atgūt M. Šagāla gleznu, ko bija atstājusi, 1940.gadā bēgot no Beļģijas Otrā pasaules kara laikā. Gadu laikā glezna vairākkārt bija mainījusi savu atrašanās vietu un valdītāju, tomēr tiesa atzina, ka īpašumtiesības tikušas nepamatot aizskartas un glezna jāatgriež *Menzel* ģimenei, lai arī Alberts Lists (atbildētājs) bija labticīgais ieguvējs. Trešā persona šajā tiesvedībā bija Klaus Perls, kurš to savukārt bija iegādājies no Parīzes Mākslas galerijas.

Kolumbijas štata (D.C.) augstākā tiesa *Malewicz v. City of Amsterdam* lietā tika spriests par 14 ukraiņu izcelsmes mākslinieka Kazimira Maļeviča darbiem, ko Amsterdamas pilsētas muzejs bija devis Ņujorkas Gugenheima muzejam uz pagaidu izstādi. Šie kultūras priekšmeti aptuveni 50 gadus pirms prasības celšanas bija prettiesiski atņemtu Maļeviča mantiniekiem,

¹⁹² Maria V. Altmann, Francis Gutmann, Trevor Mantle, George Bentley v. The Republic of Austria. January 15th, 2006. Pieejams:

https://www.unodc.org/res/cld/case-law-doc/traffickingculturalpropertycrimetype/aut/maria_almann_vs_republic_of_austria_html/Arbitral_Award_-_5_Klimt_paintings_Maria_V._Altmann_and_others_v._Republic_of_Austria-15_January_2004.pdf; Maria V. Altmann, Francis Gutmann, Trevor Mantle, George Bentley v. The Republic of Austria. May 7th, 2006. Pieejams: <http://bslaw.com/altmann/Zuckeradndl/Decisions/decision/pdf> [aplūkots 2017.gada 6. maijā]

¹⁹³ *Menzel v. List*. 267 NYS 2d 804 (NY Sup. Ct. 1966). Pieejams: http://www.leagle.com/decision/196634949Misc2d300_1263/MENZEL%20v.%20LIST [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

¹⁹⁴ *Malewicz v. City of Amsterdam*, 517 F. Supp. 2d 322, 335 (D.D.C. 2007). Pieejams: <https://casetext.com/case/malewicz-v-city-of-amsterdam> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

¹⁹⁵ *DeWeerth v. Baldinger*. 38 F 3d 1266 (2d Cir. 1994), cert. denied 513 US 1001 (1994). Pieejams: <https://casetext.com/case/deweerth-v-baldinger-4> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

¹⁹⁶ *Kunstsammlungen zu Weimar v. Elicofon*. U.S. Court of Appeals for the Second Circuit - 678 F.2d 1150 (2d Cir. 1982). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/678/1150/329804/> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

¹⁹⁷ *Schoeps v. The Museum of Modern Art et al*, No.1:2007cv11074 - Document 119 (S.D.N.Y. 2009). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2007cv11074/317641/119/>; Murphy N. Splitting Images: Shared-value Settlements in Nazi-Era Art Restitution Claims. Florida Entertainment Law Review. Pieejams: [http://www.lootedart.com/web_images/pdf/SSRN-id1559373\[1\].pdf](http://www.lootedart.com/web_images/pdf/SSRN-id1559373[1].pdf) [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

tāpēc tiesai tika lūgta restitūcija vai atbilstoša kompensācija mākslas darbu vērtībā. Šī lieta līdz galam netika atrisināta tiesā, jo mantinieki un muzejs noslēdza vienošanos.¹⁹⁸

*DeWeerth v. Baldinger*¹⁹⁹ lieta par K. Monē 500'000 dolāru vērtu gleznu, kuru 1945.gadā nozaga no prasītājas māsas mājām, kur tā bija noglabāta drošai glabāšanai. 1957.gadā no kādas Ņujorkas mākslas galerijas nopirka atbildētāja E. Baldingere, kura uzskatīja, ka ir tās īpašniece 26 gadus, līdz G.D.DeWeerth (prasītāja) vērsās tiesā. Ņujorkas štata dienvidu rajona tiesa nolēma, ka Monē glezna jāatgriež tās patiesajai īpašniecei.²⁰⁰

*Kunstsammlungen zu Weimar v. Elicofon*²⁰¹ saistīts ar divām A. Dīrera gleznām, kuras 1945.gadā nozaga Švarcburgas pils Veimārā, kur to glabāšanā Otrā pasaules kara beigās novietoja *Kunstsammlungen zu Weimar* jeb Veimāras mākslas galerijas direktors. 1946.gadā šīs gleznas iegādājās Edvards I. Elikofons, kuram nebija nekādu zināšanu par mākslas darbiem, taču, kad 1966.gadā viņš uzzināja, ka šie mākslas darbi tikuši nozagti Otrā pasaules kara laikā, pēc *Kunstsammlungen zu Weimar* un Vācijas Demokrātiskās Republikas pieprasījuma viņš tās atteicās atdot, tāpēc 1969.gadā sākās tiesvedība saistībā ar šo kultūras priekšmetu restitūciju. Ņujorkas štata austrumu rajona tiesa lēma, ka divas A. Dīrera gleznas jāatgriež Veimāras Mākslas kolekcijai, kas bija Veimāras mākslas galerijas pēctece.²⁰²

*Sachs Heirs v. Foundation German Historical Museum*²⁰³ bija vēl kāda lieta, kas saistīta ar Otrā pasaules kara Nacistu zādzībām. Ebreju zobārsta dēls, kā vienīgais viņa mantinieks, vērsās tiesā pret Vācijas Vēsture muzeju par aptuveni 4000 plakātu kolekcijas atgriešanu tās īpašnieka mantiniekam. Sākotnēji puses lūgušas “*Advisory Commission on the Return of Cultural Property Seized as a result of Nazi Persecution, especially from Jewish Possession*” viedokli, kas lēmusi muzeja vārdā, tomēr vēlāk P. Sachs vērsās Berlīnes apgabala tiesā, un lieta

¹⁹⁸ 14 artworks – Malewicz heirs and and City of Amsterdam. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/14-paintings-2013-malewicz-heirs-and-city-of-amsterdam> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

¹⁹⁹ DeWeerth v. Baldinger, 658 F. Supp. 688 (S.D.N.Y. 1987). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/658/688/2362154/> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

²⁰⁰ DeWeerth v. Baldinger. Pieejams: <https://culturalheritagetcu.files.wordpress.com/2015/09/court-case-handout1.pdf> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

²⁰¹ Kunstsammlungen Zu Weimar v. Elicofon, 536 F. Supp. 829 (E.D.N.Y. 1981). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/536/829/2009647/> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

²⁰² Two Dürer Paintings – Kunstsammlungen Zu Weimar v. Elicofon. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/2-durer-paintings-2013-kunstsammlungen-zu-weimar-v-elicofon> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²⁰³ KG Berlin, Urteil vom 28. Januar 2010, 8 U 56/09. Herausgabeanspruch bei NSverfolgungsbedingt abhanden gekommenen Sachen, Kunst und Recht 1 (2010): 17-21. Pieejams: http://kur.quotus.org/data/article/525/pdf/1_10_5.pdf; <https://openjur.de/u/281636.html> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

nokļuva līdz pat Vācijas augstākajai tiesai. Federatīvā tiesa lēma, ka plakātu kolekcija jāatgriež mantiniekam.²⁰⁴

Praksē ir sastopami ne tikai pierādījumi par Otrā pasaules kara laikā nozagto kultūras priekšmetu atgriešanu to patiesajiem īpašniekiem, bet arī vairāki citi. Nacionālo tiesu spriedumi ir pārsvarā no tirgus valstīm, jo tieši šīs ir tās valstis, kur pēc ilgākas vai ne tik ilgas ceļošanas nonāk prettiesiski iegūtie (zagtie, bez atļaujas izraktie un izvestie) kultūras priekšmeti. Lielisks piemērs tam ir ASV, kura ir visvairāk nodarbojusies ar kultūras un mākslas priekšmetu atgriešanu gan to īpašniekiem, gan izcelsmes valstīm.

ASV Apgabala tiesas (8th Cir.) skatītajā lietā *United States v. Mask of Ka Nefer Nefer*²⁰⁵ pret St. Louis Mākslas muzeju ASV valdība vērsās pret muzeju, lai, balstoties un ASV un Ēģiptes abpusējo līgumu,²⁰⁶ atgrieztu ēģiptiešu dižciltīgās statueti atpakaļ uz tās izcelsmes valsti. Tomēr tiesa lēma, ka ASV nav pierādījusi, ka skulptūra patiesi nozagta un izvesta prettiesiski, jo muzejs, atbilstoši piesardzības principam kultūras objektu transportēšanā un iegādē, kas ietverti vairākos muzeju ētikas kodeksos,²⁰⁷ bija pārbaudījis priekšmeta izcelsmi pirms iegādes. Līdz ar to tiesa noraidīja ASV valdības prasību.

*Autocephalous Greek-Orthodox Church of Cyprus v. Goldberg and Feldman Fine Arts, Inc.*²⁰⁸ ir saistīta ar Kipras karu jeb Turku iebrukumu Kiprā, kas norisinājās no 1974. gada jūlija līdz augustam. Tā laikā no Kipras prettiesiski tika izvestas četras Bizantiešu laika mozaīkas no 6.gadsimta, kuras vēlāk atrada kontinentālajā Eiropā, kur tās iegādājās amerikāņu mākslas tirgotāja P. Goldberga. Pēc centiena ievest tās ASV, tika noskaidrota mozaīku izcelsme, kas ļāva Kipras baznīcai celt prasību par kultūras mantojuma atgriešanu, šajā gadījumā repatriāciju. Tiesa lēma četras Bizantijas laika mozaīkas atgriezt Kiprai.²⁰⁹

²⁰⁴ Poster Collection – Sachs Heirs v. Foundation German Historical Museum. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/poster-collection-2013-sachs-heirs-v-foundation-german-historical-museum> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

²⁰⁵ UNITED STATES of America v. MASK OF KA-NEFER-NEFER. U.S. (8th Cir.) Pieejams: <http://caselaw.findlaw.com/us-8th-circuit/1669560.html> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

²⁰⁶ Bureau of Cultural and Educational Affairs. Bilateral Agreements. Pieejams: <https://eca.state.gov/cultural-heritage-center/cultural-property-protection/bilateral-agreements> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

²⁰⁷ Due diligence/ Good faith. Pieejams: <http://obs-traffic.museum/due-diligence-good-faith> [aplūkots 2017. gada 10. maijā]; sk. arī The International Council of Museums (ICOM) Code of Professional Ethics (2004); UNESCO International Code of Ethics for Dealers in Cultural Property (1999).

²⁰⁸ *Autocephalous Greek-Orthodox Church of Cyprus v. Goldberg*. 717 F.Supp. 1374 S.D.Ind. (1989), approved by 917 F.2d 278 (7th Cir. 1990). Pieejams: <http://www.uniset.ca/microstates/717FSupp1374.htm> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²⁰⁹ Van Pelt M. *Autocephalous Greek Orthodox Church of Cyprus v. Goldberg and Feldman Fine Arts, Inc.: A Case for the Use of Civil Remedies in Effecting the Return of Stolen Art*. Penn State International Law Review. (1990) Vol. 8, Number 3, Art. 6

Ar UNESCO 1970 konvenciju tieši saistīta lieta ir *United States v. McClain*,²¹⁰ kas vairs nav civilā prasība, bet šis jau ir kriminālprocess, kurā skatīts arī iepriekš minētais *National Stolen Property Act* – ASV nacionālais likums, kurš tika papildināts, lai implementētu UNESCO 1970 konvencija. Šajā lietā četras personas bija apsūdzētas par shēmu, pēc kuras no Meksikas tiktu izvesti tur prettiesiski iegūti kultūras priekšmeti, kas bija arī daļa no Meksikas valsts īpašuma. Rezultātā visi četri tika notiesāti, bet kultūras priekšmeti – atgriezti Meksikai.²¹¹ Būtiski atzīmēt, ka lēmums tika pieņemts pirms ASV bija kļuvusi par UNESCO 1970 konvencijas dalībvalsti.

*Government of Peru v. Johnson*²¹² 89 Peru piederoši kultūras priekšmeti netika atgriezti tai, jo trūka pierādījumu, ka tie patiesi piederētu Peru, jo laikā, kad priekšmeti tika prettiesiski izvesti no tās (1987), nacionālais regulējums par valsts īpašumtiesībām pār nacionālajiem kultūras priekšmetiem bieži mainījās. Lai arī personas, kuras izveda no Peru šos mākslas darbus notiesāja par zagtu priekšmetu realizēšanu, tie palika pie Bendžamina Džonsona. Būtiski atzīmēt, ka tiesa nolēma tieši tā, jo bija trūkumi īpašumtiesību pierādīšanā, tomēr, ja īpašumtiesības tiktu pierādītas atbilstoši iepriekš nostiprinātajai *McClain* doktrīnai (shēmai), tad 89 kultūras priekšmeti būtu atgriezti Peru.²¹³

Šajā saistībā jānorāda arī lieta *Iran v. Berend*,²¹⁴ kura tika izspriesta Lielbritānijas tiesā. Strīds par kaļķakmens figūru fragmentu, kas radīts 5.gadsimtā p.m.ē. Irānas pārstāvis norādīja, ka fragments prettiesiski izvests no Irānas 1930-tajos gados un brīdī, kad atklāts, kurā tas atrodas – pēc D. Berendas mēģinājuma to pārdot izolē, celta prasība par kultūras priekšmetu restitūciju. Jāmin, ka vieta, no kurienes fragments ir cēlies un nozagts ir ietverta UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. Restitūcija tika atteikta, jo, nosakot īpašumtiesības uz priekšmetu, tika piemērots Francijas likums (pēc kolīziju normām) un līdz ar to par likumīgo īpašnieci tika atzīta D. Berenda, kurai atļāva paturēt figūras. Spriedumā tika apskatītas arī UNESCO un UNIDROIT konvencijas, taču neviena no tām nebija retroaktīva tiktāl, lai būtu

²¹⁰ *United States v. McClain*, 551 F.2d 52, (5th Cir. 1977), 545 F.2d 988 (5th Cir. 1977), 593 F.2d 658 (5th Cir. 1979), cert. denied, 44 U.S. 918 (1979). Pieejams: <https://casetext.com/case/united-states-v-mcclain-7> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²¹¹ Pre-Columbian Archaeological Objects – *United States v. McClain*. Pieejams: <https://casetext.com/case/united-states-v-mcclain-7> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²¹² *Government of Peru v. Johnson*, 720 F. Supp. 810 (C.D. Cal. 1989). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/720/810/1769065/> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²¹³ 89 Moche Artifacts – *Peru v. Johnson*. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/89-moche-artifacts-2013-peru-v-johnson> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²¹⁴ *The Islamic Republic of Iran v. Denyse Berend* [2007] EWHC 132 (QB) HQ05X01103 (Transcript), February 1st, 2007.

attiecināma uz 1930-tajiem gadiem.²¹⁵ Tādējādi Lielbritānija pastiprina savu *opinio juris*, ka konvencijas noteikti nav attiecināmas ne uz *Elgin Marbles*, ne uz objektiem, kas ievesti pirms 1970.gada konvencijas.

Viena no interesantākajām lietām šajā saistībā ir Francijas Augstākās tiesas atteikums pieņemt izskatīšanai lietu par divu bronzas dzīvnieku galvu atgriešanu Ķīnai, līdz ar to atļaujot to izsoli. Galvenais arguments lietā, protams, bija saistīts, pirmkārt, ar to, ka Francija nav UNIDROIT konvencijas dalībvalsts, un pat ja būtu, tad tās retroaktivitātes robežas nebūtu piemērojamas. Otrkārt, atbilstoši Francijas nacionālajiem likumiem, priekšmeti tika iegādāti labā ticībā un tādējādi tika nodibinātas īpašumtiesības, kuras Ķīna līdz ar to nevarēja pierādīt. Statujas tika atgrieztas Ķīnai kā daļa no Francijas un Ķīnas diplomātisko attiecību uzlabošanas programmas.²¹⁶ Tā kā pamats nebija juridisks, uzskatāms, ka tas nepierāda Francijas *opinio juris*.

*The Republic of Turkey v. The Metropolitan Museum of Art*²¹⁷ lieta tika noslēgta vienošanās procesā, tomēr tikai pēc tam, kad Turcija bija vērsusies tiesā. 1960.-tajos gados prettiesiskos arheoloģiskajos izrakumos tika nozagti līdiešu²¹⁸ zelta un sudraba dārgumi, kurus vēlāk iegādājās Ņujorkas Mākslas muzejs (MET). Pēc pirmajiem lūgumiem no Turcijas puses muzejs atteicās repatriēt šos kultūras priekšmetus, tomēr, kad Turcija vērsās tiesā, tad muzejs piekrita vienošanās procesam.²¹⁹

Jānorāda, ka Krievija ir pieņēmusi federālo likumu par Otrā pasaules kara laikā un rezultātā PSRS teritorijā nonākušo kultūras priekšmetu, kas šobrīd atrodas Krievijas Federācijā, kas paredz, ka Krievijai ir tiesības neatgriezt šos priekšmetus.²²⁰ Prezidents B. Jeļcins par šo

²¹⁵ Skat. arī: Achaemenid Limestone Relief – Iran v. Berend. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/achaemenid-limestone-relief-2013-iran-v-berend> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²¹⁶ Two Bronze Animal Heads – China and Pierre Berge. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/two-bronze-animal-heads-2013-china-and-pierre-berge> [aplūkots 2017.gada 10. jūnijā]

²¹⁷ The Republic of Turkey v. The Metropolitan Museum of Art. U.S. District Court for the Southern District of New York - 762 F. Supp. 44 (S.D.N.Y. 1990). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/762/44/1619770/> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²¹⁸ Līdieši – Līdijas valsts iedzīvotāji. Līdija bija Dzelzs laikmeta valsts Mazāzijas reģionā, pie Egejas jūras no 12. gadsimta p.m.ē. līdz 546.gadam p.m.ē. Mūsdienās tā ir Turcijas teritorija.

²¹⁹ Lydian Hoard – Turkey and Metropolitan Museum of Art. Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/762/44/1619770/> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]

²²⁰ Федеральный закон от 15 апреля 1998 г. N 64-ФЗ "О культурных ценностях, перемещенных в Союз ССР в результате Второй мировой войны и находящихся на территории Российской Федерации" (с изменениями и дополнениями). Pieejams: <http://ivo.garant.ru/#/document/12111286:0> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

likumu vērsās Krievijas konstitucionālajā tiesā,²²¹ kura nolēma, ka prezidentam likums jāparaksta un līdz ar to tas var stāties spēkā, tomēr tiesa norādīja, ka tas neizslēdz labas gribas vēstījumus un diplomātiskas vienošanās.²²²

Tā kā sākotnēji kultūras īpašums tika uztverts tieši tāpat kā visi citi valsts īpašumi, nepievienojot tam nekādu papildu vērtību vai daļu no cilvēktiesībām, tad secināms, ka Nirnbergas un Tokijas kara tribunālu statūtos ietvertā īpašuma restitūcija ir attiecināma arī uz kultūras priekšmetiem.²²³ Tā kā Nacistiskās Vācijas darbības pret kultūras mantojumu un kultūras priekšmetiem tika ieskaitīti kā kara noziegumi, tad jānorāda arī uz Dienvidslāvijas un Ruandas kara tribunāla statūtu nozīmi saistībā ar kultūras priekšmetu restitūciju un repatriāciju uz izcelsmes valsti.²²⁴

*Temple of Preah Vihear*²²⁵ ir vienīgā lieta Starptautiskajā tiesā, kur ir skatīts jautājums par kultūras priekšmetu restitūciju, tomēr pamatā strīds bija starp Kambodžu un Taizemi par to, kuras valsts teritorijā atrodas *Preah Vihear* templis, lai pārtrauktu bruņotos konfliktus, kas bija radījušies starp valstīm. Strīda rezultātā Tiesa norādīja, ka templis vēsturiski atradies Kambodžas teritorijā un līdz ar to Taizemei jāatgriež Kambodžai visi kultūras priekšmeti, kas izvesti no šīs teritorijas kopš 1954.gada. Interesanti, ka 2011.gadā Starptautiskajai tiesai tika lūgts interpretēt tās 1962.gada spriedumu,²²⁶ lai atrisinātu atkārtotu konfliktu starp Taizemi un Kambodžu saistībā ar slaveno templi.

Minētie tiesu spriedumi nav izsmēļoši, pastāv vairāki ASV nacionālo tiesu spriedumi par kultūras priekšmetu atgriešanu to īpašniekiem, piemēram, *United States v. Portrait of Wally*,²²⁷

²²¹ Постановление Конституционного Суда РФ от 20 июля 1999 г. N 12-П "По делу о проверке конституционности Федерального закона от 15 апреля 1998 года "О культурных ценностях, перемещенных в Союз ССР в результате Второй мировой войны и находящихся на территории Российской Федерации". Pieejams: <http://web1.law.edu.ru/script/cntSource.asp?cntID=100050623> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

²²² Sammlung 101 – City of Bremen, Kunsthalle Bremen and Russia. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/sammlung-101-city-of-bremen-kunsthalle-bremen-and-russia-1> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

²²³ Nuremberg Trials Final Report Appendix D: Control Council Law No.10. Art. II (3(e)). Pieejams: <http://avalon.law.yale.edu/imt/imt10.asp>; International Tribunal for the Far East. Pieejams: http://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.3_1946%20Tokyo%20Charter.pdf [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

²²⁴ Statute of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. Art.24(3) Pieejams: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf; Statute of the International Tribunal of Rwanda. Art 23(3). Pieejams: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ict_rwanda_EF.pdf [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

²²⁵ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: *Case Concerning the Temple of Preah Vihear* (Kambodža/Taizeme). Judgement (Merits), I.C.J. Reports 1962

²²⁶ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Request for Interpretation of the Judgment of 15 June 1962 in the case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand) (Kambodža/Taizeme). Provisional Matters, Order of July 18, 2011. I.C.J. Reports 2011, p.537

²²⁷ *United States v. Portrait of Wally*, 105 F. Supp. 2d 288 (S.D.N.Y. 2000) Pieejams: <https://casetext.com/case/us-v-portrait-of-wally> [aplūkots 2017.gada 16. maijā]

Republic of Croatia v. The Trustee of the Marquess of Northampton,²²⁸ *United States v. Hollinshead*²²⁹ un daudzi citi.²³⁰ Šobrīd ASV Kolumbijas štata tiesā norisinās process *Alan Philipp et al. v. Federal Republic of Germany*²³¹ par prūsiešu kultūras mantojuma atgriešanu to īpašnieku mantiniekiem, kur Kolumbijas Štata tiesa atļāva turpināt tiesāšanos, noraidot Vācijas lūgumu noraidīt prasību, pamatojoties uz valsts suverenitāti.

3.4. ANO ĢA un DP rezolūcijas par kultūras priekšmetu aizsardzību un repatriēšanu uz izcelsmes valstīm

Kopumā saistībā ar kultūras priekšmetu aizsardzību un atgriešanu to izcelsmes valstīm ANO ĢA ir pieņēmusi 26 rezolūcijas²³² un divas ANO DP rezolūcijas, kuras pieņemtas sākot ar 1972.gadu. Jaunākā ANO DP rezolūcija ir saistīta ar ISIS un *Al-Qaida* teroristiskajām darbībām un kultūras pieminekļu iznīcināšanu un kultūras objektu prettiesisku izvešanu no izcelsmes valsts Tuvajos Austrumos. Tā kā ANO ĢA un DP rezolūcijas var norādīt uz valstu subjektīvajiem uzskatiem saistībā ar kādu juridisku pienākumu, autore izvērtēs ANO ĢA un DP rezolūcijas.

3.4.1. ANO ĢA rezolūcijas par kultūras priekšmetu aizsardzību un repatriēšanu uz izcelsmes valstīm

Lai arī mūsdienās lielākā daļa ANO ĢA rezolūciju tiek pieņemtas bez balsošanas,²³³ tas norāda uz visu ANO ĢA dalībvalstu atbalstu kādam konkrētam regulējumam vai

²²⁸ REPUBLIC OF CROATIA v. TR. OF THE MARQUESS OF NORTHAMPTON 1987 SETTLEMENT. 203 A.D.2d 167 (1994); 610 N.Y.S.2d 263. Pieejams:

http://www.leagle.com/decision/1994370203AD2d167_1206/REPUBLIC%20OF%20CROATIA%20v.%20TR.%20OF%20THE%20MARQUESS%20OF%20NORTHAMPTON%201987%20SETTLEMENT [aplūkots 2017.gada 16. maijā]

²²⁹ United States v. Hollinshead, 495 F. 2d 1154 - Court of Appeals, 9th Circuit 1974. Pieejams: [https://coast.noaa.gov/data/Documents/OceanLawSearch/United%20States%20v.%20Hollinshead,%20495%20F.%202d%201154%20\(9th%20Cir.%201974\).pdf?redirect=301ocm](https://coast.noaa.gov/data/Documents/OceanLawSearch/United%20States%20v.%20Hollinshead,%20495%20F.%202d%201154%20(9th%20Cir.%201974).pdf?redirect=301ocm) [aplūkots 2017.gada 16. maijā]

²³⁰ Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, pp. 233-234

²³¹ Alan Philipp et al. v. Federal Republic of Germany. Civil Action No. 15-266 (CKK) Pieejams: http://www.lootedart.com/web_images/pdf2016/Order%20on%20Defendants%20Motion%20to%20DismissB2134010.pdf [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

²³² Resolutions adopted by the UN General Assembly about Return and Restitution of Cultural Property. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/restitution-of-cultural-property/resolutions-adopted-by-the-united-nations-general-assembly-about-return-and-restitution-of-cultural-property/> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]

²³³ UN Documentation: General Assembly. Pieejams: <http://research.un.org/en/docs/ga/voting> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]

nepieciešamībai rīkoties kādā noteiktā veidā, respektīvi, norāda uz dalībvalstu vienprātību un līdz ar to arī *opinio juris*.²³⁴ Pirmā rezolūcija Nr.A/RES/3026(XXVII)[A] un pēdējās septiņas ANO ĢA rezolūcijas par kultūras objektu repatriāciju uz to izcelsmes valstīm ir pieņemtas bez balsojuma, tādā veidā norādot, ka starptautiskajai sabiedrībai un Ģenerālās Asamblejas dalībvalstīm ir uzskats, ka šāds starptautisks pienākums pastāv.

Pirmā ANO ĢA rezolūcija Nr.A/RES/3026(XXVII)[A] tika pieņemta 1972.gada 18.decembrī, kad ANO bija 132 dalībvalstis.²³⁵ Rezolūcija tika pieņemta bez balsošanas, kas norāda, ka sākotnējā doma par kultūras objektu aizsardzību un aizliegumu izvest no izcelsmes valsts, kā arī pienākumu tos atgriezt tajā ir uzskatāma par pilnībā atbalstāmu no visu dalībvalstu puses, kas ietver gan izcelsmes valstis, gan tirgus, gan tranzīta valstis.

Jau nākamajā – 1973.gadā tika pieņemtas divas ANO ĢA rezolūcijas saistībā ar kultūras objektu repatriāciju un atgriešanu izcelsmes valstīm – pirmā A/RES/3148(XXVIII),²³⁶ kura tika pieņemta ar balsojumu. Apskatot balsojuma rezultātus, redzams, ka atbalstījušas rezolūciju 123 no 135 balsojušajām valstīm, vēl 5 atturējušās, bet 7 nav balsojušas.²³⁷ No tā secināms, ka neviena valsts nav balsojusi pret rezolūcijā ietvertajiem uzskatiem, pret uzskatu, ka kultūras priekšmeti būtu jāsargā un brīvprātīgi jāatgriež to izcelsmes valstīm. Atturējušās no balsojuma – Apvienotā Karaliste, Vācijas Federatīvā Republika, Mali, Nīderlande, Alžīrija. Jānorāda, ka ASV ir balsojusi par šādu rezolūciju, tāpat kā Francija, Somija, Beļģija un citas tirgus valstis, valstis, kurās atrodas vairākas citu izcelsmes valstu kultūras vērtības. Tādējādi ir secināms uzskats, ka neviena valsts nav pret šādu loģisku uzskatu un tādā veidā var veidot balsojušo valstu *opinio juris*.

Kā jau autore iepriekš norādīja daļā pie kultūras objektu nozīmes starptautiskajā sabiedrībā un repatriācijas nozīmes, ko apstiprina arī ANO ĢA 1973.gada 18.decembrī pieņemtā rezolūcija Nr.A/RES/3187(XXVIII)²³⁸ – valstīm vispārējais uzskats, ka kultūras

²³⁴ Marin-Bosch M. Votes in the UN General Assembly. Hague: Kluwer Law International, 1998, pp. 1-4

²³⁵ UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/3026(XXVII)[A]. Pieejams:

<http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=1493730M7643C.3004&profile=voting&uri=full=3100023~!893260~!1&ri=1&aspect=power&menu=search&source=~!horizon> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]

²³⁶ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/3148(XXVIII) par kultūras vērtību saglabāšanu un tālāko attīstību

²³⁷ UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/3148(XXVIII). Pieejams:

<http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=1493730M7643C.3004&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=1&matchopt=0%7C0&source=~%21horizon&index=.VM&term=A%2FRes%2F3148+%28XXVIII%29&x=0&y=0&aspect=power>

²³⁸ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/3187(XXVIII) par mākslas priekšmetu repatriāciju uz ekspropriētajām valstīm.

objekti būtu jāatgriež to izcelsmes valstīm šķiet pieņemams un atbalstāms, tomēr, kad runa ir par okupāciju un koloniālisma laikā iegūtu kultūras dārgumu repatriāciju, kā šajā rezolūcijā,²³⁹ valstis tomēr ir nedaudz atturīgākas, īpaši tās, kuras bijušas koloniālās lielvaras.²⁴⁰ Tādējādi saskatāms vispārējs valstu atbalsts pienākumam repatriēt kultūras objektus to izcelsmes valstīm, tomēr tirgus valstis atturas tieši rezolūcijā ietvertā pienākuma repatriēt kultūras priekšmetus uz izcelsmes valstīm, kuras bijušas koloniālās valstis. Šāda piekrišana varētu nākotnē radīt pienākumu repatriēt, piemēram, Apvienotajai Karalistei vai Francijai, Portugālei un citām valstīm visus objektus, kas izvesti no šīm valstīm ar tā laika pārvalžu atbalstu.

1975.gada 19.novembrī tika pieņemta nākamā ANO ĢA rezolūcija šajā nozarē – A/RES/3391(XXX).²⁴¹ Šī rezolūcija jau ir tieši saistīta tikai ar kultūras objektu restitūciju un atgriešanu izcelsmes valstīm, tajā vairs nav iekļauti vispārīgi un cēli kultūras priekšmeta nozīmes raksturojumi, bet ir ietverti precīzi ĢA uzskati – kultūras priekšmeti ir jāatgriež to izcelsmes valstīm, ja tie iegūti prettiesiski no tām, okupācijas vai koloniālisma rezultātā, uzaicinot valstis arī kļūt par UNESCO 1970 konvencijas dalībvalstīm. Tieši šādu, saturā neizplūdušu un noteiktu, uzskatu paušanas dēļ par rezolūcijas pieņemšanu balsojušas 96 valstis, atturējušās 16,²⁴² bet kārtējo reizi ne viena valsts nav uzskatījusi, ka būtu tik ļoti pret šādu pienāku, ka būtu jābalso pret.²⁴³

1976.gada 30.novembrī tika pieņemta rezolūcija A/RES/31/40,²⁴⁴ kurā ietverti aicinājumi valstīm kļūt par UNESCO 1970 konvencijas dalībvalstīm un veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai novērstu gadījumus, kad citu valstu kultūras priekšmeti

²³⁹ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/3187(XXVIII) par mākslas priekšmetu repatriāciju uz ekspropriētajām valstīm. 2.punkts

²⁴⁰ UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/3187(XXVIII), īpaši skatīt Franciju, Lielbritāniju u.c.Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=14H38132583NC.5155&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=&index=.VM&term=A%2FRES%2F3187+%28XXVIII%29&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&x=0&y=0&aspect=power&index=.VW&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=.AD&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=BIB&term=&matchoptbox=0%7C0&ultype=&uloper=%3D&ullimit=&ultype=&uloper=%3D&ullimit=&sort=> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]

²⁴¹ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/3391(XXX) par mākslas objektu restitūciju valstīm, kuras cietušas no ekspropriācijas

²⁴² Balsojuma reģistrējumā nav norādīts, kādas valstis balsojušas, par, pret, atturējušās vai nav balsojušas

²⁴³ UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/3391(XXX)Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=R49F732967H04.3069&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=&index=.VM&term=A%2FRES%2F3391%28XXX%29&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&x=0&y=0&aspect=power&index=.VW&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=.AD&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=BIB&term=&matchoptbox=0%7C0&ultype=&uloper=%3D&ullimit=&ultype=&uloper=%3D&ullimit=&sort=> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]

²⁴⁴ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/31/40 par mākslas priekšmetu aizsardzību un repatriāciju kā daļu no to saglabāšanas un nākotnes attīstības.

prettiesiski ir nokļuvuši to teritorijā.²⁴⁵ Rezolūciju atbalstīja 125 valstis, bet atturējās 12, vēl 8 nebalsoja,²⁴⁶ tādējādi turpinot iesākto balsošanas virzienu.

1977.gadā ANO ĢA pieņēma rezolūciju Nr.A/RES/32/18,²⁴⁷ kas cita starpā atsaucās uz ne tikai iepriekšējām ĢA rezolūcijām, bet arī uz Neapvienotās kustības²⁴⁸ valstu vadītāju piekto konferenci, kas norisinājās 1976.gada augustā, apskatot jautājumus par kultūras priekšmetu repatriācijas pienākumu un kādreizējo koloniālo valstu aizsardzību.²⁴⁹ Tā kā neapvienotās kustība pārsvarā ietver valstis, kas kultūras priekšmetu jomā ir izcelsmes valstis, tad to nostāja ir skaidra – tās vēlas saņemt atpakaļ to, kas kādreiz ir piederējis tām un ir prettiesiski atņemts. ANO ĢA rezolūciju atbalstījušas 105 valstis, atturējušās 12, bet 32 nav balsojušas.²⁵⁰ Tā kā arī šis balsojums nav detalizēti piefiksēts, nav iespējams noteikt, kuras valstis kā ir balsojušas, tomēr skaidrs ir tas, ka gan izcelsmes valstis, gan ANO ĢA uzskatījusi, ka kultūras objektu repatriācija ir uzskatāma par starptautisko pienākumu un UNESCO 1970 konvencija būtu jāratificē visām ANO dalībvalstīm, lai varētu veicināt sadarbību starp valstīm²⁵¹ un kultūras objektu atgriešanu to izcelsmes valstīm.

1978.gada 14.decembrī ANO ĢA pieņēma rezolūciju Nr.A/RES/33/50,²⁵² kuru atbalstīja 127 valstis, atturējās 13, bet nebalsoja 10.²⁵³ Rezolūcija līdzinās iepriekšējām, taču šajā svinīgi tiek sveikta UNESCO Starpvaldību komiteja,²⁵⁴ kas nodibināta tā paša gada

²⁴⁵ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/31/40 par mākslas priekšmetu aizsardzību un repatriāciju kā daļu no to saglabāšanas un nākotnes attīstības. 1. un 2. punkts

²⁴⁶ UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/31/40 Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=149C73582O1J3.3162&profile=voting&uri=full=3100023~!886494~!1&ri=1&aspect=power&menu=search&source=~!horizon> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]

²⁴⁷ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/32/18 par mākslas priekšmetu restitūciju no ekspropriācijas cietušajām valstīm

²⁴⁸ Neapvienotās kustība – 1961.gadā dibināta valstu organizācija, kuras dalībvalstis oficiāli nevēlas iesaistīties kādā militārā blokā, piemēram, NATO. 2015.gadā tajā bija 120 dalībvalstis, 17 novērotājvalstis un 10 novērotājorganizācijas. Skat. arī: <http://www.nti.org/impact/> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]

²⁴⁹ Watts A. (ed.) The International Law Commission (1949-1998): Volume Two: The Treaties Part II.Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 1300

²⁵⁰ UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Voting Summary for A/RES/32/18 Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=14H38132583NC.5155&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=&index=.VM&term=A%2FRES%2F32%2F18&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&x=7&y=6&aspect=power&index=.VW&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=.AD&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=BIB&term=&matchoptbox=0%7C0&ultype=&uloper=%3D&ullimit=&uloper=%3D&ullimit=&sort> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]

²⁵¹ ANO ĢA Rezolūcijas Nr.A/RES/32/18 3.punkts

²⁵² ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/33/50 par kultūras un mākslas priekšmetu aizsardzību, restitūciju un repatriāciju kā daļu no kultūras vērtību attīstības

²⁵³ UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Voting Summary for A/RES/33/ Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=J493814794A50.5202&profile=voting&uri=full=3100023~!875252~!1&ri=15&aspect=power&menu=search&source=~!horizon> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]

²⁵⁴ UNESCO Intergovernmental Committee (angļu val.) – UNESCO Starpvaldību komiteja

oktobrī. Rezolūcija satur atsauci arī uz UNESCO ģenerāldirektora *Amadou-Mahtar M'Bow*²⁵⁵ 1978.gada 7.jūnija Lūgumu UNESCO dalībvalstīm par kultūras objektu repatriāciju un divpusēju līgumu slēgšanu.²⁵⁶ Starpvaldību komitejas nodibināšana, UNESCO ģenerāldirektora lūgums UNESCO dalībvalstīm un lielais valstu atbalsts rezolūcijai norāda uz pārnacionālu organizāciju aktivitāti kultūras priekšmetu aizsardzībā un pienākumā repatriēt tos.

1979.gada 29.novembrī ANO ĢA bez balsojuma tika pieņemta jauna rezolūcija saistībā ar kultūras priekšmetu repatriāciju – A/RES/34/64.²⁵⁷ Tāpat 1980.gada nogalē pieņēma arī rezolūcijas A/RES/35/127²⁵⁸ un A/RES/35/128.²⁵⁹ Rezolūcijās ietverts atbalsts UNESCO ģenerāldirektora 1978.gada jūnija lūgumam UNESCO dalībvalstīm un visas iepriekšējās rezolūcijas. Pirmkārt, jāatzīmē, ka 1970. – 1985.gads ir kultūras objektu prettiesiskas pārvietošanas un melnā tirgus ziedu laiki, iespējams tāpēc rezolūcijas pieņemtas bez balsojuma.

Laika gaitā šīm rezolūcijām, kas sākotnēji ietvērušas vispārējus lūgumus valstīm apsvērt idejas par kultūras priekšmetu repatriāciju un atgriešanu izcelsmes valstīm, kultūras objektu nozīmi starptautiskajā sabiedrībā, pievienojās jauni lūgumu – kontrolēt arheologus un arheoloģiskos izrakumus, kontrolēt privātās un publiskās kolekcijas, kas varētu ietvert citu valstu mākslas darbus, kā arī lūgums sadarboties ar UNESCO Starpvaldību komiteju. Protams, jo vairāk jaunu pienākumu, jo mazāk tirgus valstis, kuru teritorijā varētu būt izcelsmes valstu kultūras priekšmeti, vēlas pievienoties un atbalstīs šīs rezolūcijas, tomēr 1981.gada A/RES/36/64,²⁶⁰ 1983.gada A/RES/38/34,²⁶¹ 1985.gada A/RES/40/19²⁶² un 1987.gada A/RES/42/7²⁶³ pierāda, ka šāds uzskats nav pilnīgi precīzs, jo, lai arī liela daļa tirgus valstu balsojumā ir atturējušās, tomēr kopējais ANO ĢA atbalsts ir nemainīgs – katru no tām atbalsta 105 – 130 valstis, atturoties tikai dažām un nepiedaloties vēl kādai.²⁶⁴

²⁵⁵ *Amadou-Mahtar M'Bow* (angļu val.) – (dzimis 1921.gadā) Senegāļu izcelsmes zinātnieks, bija UNESCO ģenerāldirektors no 1974.līdz 1987.gadam

²⁵⁶ M'Bow A.M. A plea for the restitution of an irreplaceable cultural heritage to those who created it. Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0003/000346/034683eb.pdf> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]

²⁵⁷ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/34/64 par kultūras priekšmetu restitūciju un atgriešanu to izcelsmes valstīm

²⁵⁸ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/35/127 par kultūras vērtību, īpašuma un priekšmetu saglabāšanu, tajā skaitā tālāku attīstību, atgriešanu un restitūciju

²⁵⁹ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/35/128 par kultūras un mākslas priekšmetu restitūciju un atgriešanu to izcelsmes valstīm

²⁶⁰ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/36/64 par kultūras priekšmetu atgriešanu to izcelsmes valstīm

²⁶¹ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/38/34 par kultūras priekšmetu atgriešanu to izcelsmes valstīm

²⁶² ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/40/19 par kultūras priekšmetu restitūciju vai atgriešanu to izcelsmes valstīm

²⁶³ ANO ĢA Rezolūcija Nr.A/RES/42/7 par kultūras priekšmetu restitūciju un atgriešanu to izcelsmes valstīm

²⁶⁴ Skat. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Voting Summary for UN GA Resolutions. Pieejams:

<http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=J493814794A50.5202&profile=voting&lang=eng&logout=true&startover=true> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]

Līdz 1999.gadam visas nākamās ANO ĢA rezolūcijas saistībā ar kultūras priekšmetu restitūciju un atgriešanu to izcelsmes valstīm tika pieņemtas ar valstu balsojumu,²⁶⁵ bet sākot ar A/RES/54/190, kas tika pieņemta 1999.gada 17.decembrī, rezolūcijas pieņēma bez balsojuma.²⁶⁶ Līdz ar to kopš 1999.gada pastāv pilnīgi skaidrs vienprātīgs valstu subjektīvais uzskats, ka ir jāpastāv juridiski saistošam aizliegumam prettiesiski ievest citas valsts kultūras priekšmetus, un ka šādi priekšmeti būtu jāatgriež tām atpakaļ.

Skatoties uz līdzšinējo ANO ĢA praksi, nākamā rezolūcija saistībā ar kultūras priekšmetu atgriešanu to izcelsmes valstīm sagaidāma 2018.gada nogalē, tomēr šobrīd jau 45 gadu garumā ANO ĢA ir pieņēmusi rezolūcijas saistībā ar kultūras priekšmetu repatriāciju uz izcelsmes valstīm, kas norāda uz vienotu un ilglaicīgu starptautiskās sabiedrības – izcelsmes valstu, tranzīta valstu un tirgus valstu – *opinio juris* par juridiski saistošu normu, kas uzliek par pienākumu repatriēt valstīm kultūras priekšmetus uz izcelsmes valstīm. Tomēr, saskatāms arī tirgus un tranzīta valstu negribīgums atbalstīt uzskatu, ka būtu jāatgriež objekti, kas iegūti koloniālisma vai okupāciju rezultātā, aprobežojoties tikai ar kultūras priekšmetiem, kas prettiesiski importēti pēc 1970.gada UNESCO konvencijas izstrādes.

3.4.2. ANO DP rezolūcijas saistībā ar kultūras priekšmetu restitūciju un atgriešanu to izcelsmes valstīm

Saistībā ar kultūras priekšmetu restitūciju un atgriešanu to izcelsmes valstīm ANO DP ir pieņēmusi divas rezolūcijas – S/RES/1483 (2003)²⁶⁷ un S/RES/2347 (2017),²⁶⁸ kurās abās ietverts nosodījums kultūras objektu iznīcināšanai, nepareizai izmantošanai un pienākums atgriezt valstīm to kultūras priekšmetus, respektējot UNESCO 1970 konvenciju, UNIDROIT 1995 konvenciju un citas ar kultūras priekšmetiem saistītās konvencijas.

ANO DP rezolūcijas ir saistošas valstīm tikai tad, ja tās ir pieņemtas ANO Statūtu VII nodaļas ietvaros.²⁶⁹ Pirmā – 2003.gada Drošības Padomes rezolūcija – tika pieņemta ANO

²⁶⁵ ANO ĢA Rezolūcijas Nrs.A/RES/44/18, A/RES/46/10, A/RES/48/15, A/RES/50/56, A/RES/52/24 par kultūras priekšmetu restitūciju un atgriešanu izcelsmes valstīm

²⁶⁶ ANO ĢA Rezolūcijas Nrs.A/RES/54/190, A/RES/56/97, A/RES/58/17, A/RES/61/52, A/RES/64/78, A/RES/67/34, A/RES 70/76

²⁶⁷ ANO DP Rezolūcija Nr.S/RES/1483 (2003) saistībā ar Irākas teritoriālo suverenitāti.

²⁶⁸ ANO DP Rezolūcija Nr.S/RES/2347 (2017) saistībā ar ISIS un Al-Qaida teroristiskajām darbībām un kultūras mantojuma, kā arī kultūras priekšmetu iznīcināšanu un zādzībām

Pieejams: <http://unsr.com/en/resolutions/doc/2347> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]

²⁶⁹ International Court of Justice. Legal Consequences of the Construction of a wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, para.26

Statūtu VII nodaļas ietvaros, jo 2003.gadā norisinājās Irākas karš.²⁷⁰ Lai palīdzētu Irākai atjaunot savu teritoriālo suverenitāti un integritāti, ANO DP pieņēma rezolūciju, lūdzot dalībvalstīm respektēt Irākas tiesības, Hāgas 1949.gada un 1907.gada konvencijas saistībā ar likumiem karošanas laikā, kā arī rezolūcijas 7.punkts ietvēra pienākumu valstīm sadarboties ar UNESCO un atgriezt Irākai kopš 1990.gada rezolūcijas Nr.S/RES/661 (1990)²⁷¹ izvestos kultūras priekšmetus.

Kā jau minēts, Drošības Padomes 2017.gada rezolūcija bija saistīta ar ISIS un citu teroristisko organizāciju darbībām Tuvo Austrumu valstīs – Sīrijā, Irānā, Irākā un citur. Šajā rezolūcijā ir īpaša atsauce uz Hāgas 1954.gada konvenciju, UNESCO 1970 konvenciju un UNIDROIT 1995 konvenciju, norādot, ka valstīm ir jāievēro šo konvenciju principi un starptautiskais pienākums atgriezt kultūras priekšmetus to izcelsmes valstīm.²⁷² Jānorāda gan, pirmkārt, ka šī rezolūcija nav pieņemta saistībā ar ANO Statūtu VII nodaļu, tomēr rezolūcija iemieso starptautiskās sabiedrības uzskatu, ka valstij ir tiesības uz savu kultūras priekšmetu atgriešanu. Otrkārt, DP rezolūcijā ir norādīts, ka kultūras priekšmeti uz Irāku un Sīriju jāatgriež sākot no 1990.gada un 2011.gada, kad izdotas citas ANO DP rezolūcijas saistībā ar Kuveitas okupāciju no Irākas puses, kas atzīta par prettiesisku.²⁷³

Autoresprāt, ne tikai ANO ĢA rezolūcijas, bet arī ANO DP rezolūcijas norāda uz valstu nostāju par kādu juridiskas dabas jautājumu. Šajā gadījumā jau iepriekšējā nodaļā ir apskatīta ĢA nozīme un ietverto valstu uzskats, bet jānorāda, ka Drošības padomes sastāvā ir piecas patstāvīgās valstis – ASV, Lielbritānija, Krievija, Ķīna un Francija²⁷⁴-, kuras ir arī galvenās tranzītvalstis. Tā kā ANO DP rezolūciju nevar pieņemt, ja kaut viena no pamatsastāva valstīm izmanto veto tiesības,²⁷⁵ bet iepriekš minētās divas rezolūcijas ir pieņemtas, jānonāk pie secinājuma, ka vismaz attālināti tranzīta valstis uzskata, ka šāds juridisks pienākums pastāv – atgriezt izcelsmes valstīm to kultūras priekšmetus. Tādā veidā pastiprinot *opinio juris* par šādu pienākumu.

²⁷⁰ Irākas karš – zināms arī kā Iebbrukums Irākā norisinājās no 2003. līdz 2011.gadam. ASV un tās sabiedrotās valstis uzskatīja, ka Irākā ir radīti masu iznīcināšanas līdzekļi, kurus kontrolē Sadams Huseins. Bez ANO Drošības Padomes atļaujas ASV un citu valstu karaspēks iebruka Irākā, it kā lai šos ieročus iznīcinātu

²⁷¹ ANO DP Rezolūcija Nr.S/RES/661 (1990)

²⁷² S/RES/2347 (2017) Preambula un 7.punkts

²⁷³ S/RES/660 (1990) un S/RES/661 (1990)

²⁷⁴ United Nations Security Council. Members. Pieejams: <http://www.un.org/en/sc/members/> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]

²⁷⁵ Charter of the United Nations. in force October 1, 1945. 1 UNTS xiv. Article 27; Okhovat S. The United Nations Security Council: Its Veto Power and Its Reform. University of Sydney: CPACS Working Paper No.15/1, 2011, p. 3

3.5. Starptautiskās organizācijas un zagto kultūras priekšmetu datubāzes

Atbalstu kultūras priekšmetu repatriēšana uz izcelsmes valsti pierāda ne tikai nacionālie likumi, tiesu spriedumi un prakse, ANO ĢA un DP rezolūcijas, bet arī vairākas speciāli nodibinātas starptautiskās organizācijas, kas novēro un uzmana kultūras priekšmetu tirgu un pārvietošanu. Ja rodas aizdomas par prettiesiskām darbībām, šīs organizācijas attiecīgi reaģē. Speciāli izveidotās datubāzes, kur norādīti pazaudētie, nozagtie, ekspropriētie gan pasaules, gan nacionāli nozīmīgi kultūras priekšmeti pastiprina repatriācijas nozīmīgumu starptautiskajā sabiedrībā.

3.5.1. Starptautiskās organizācijas

Viena no galvenajām starptautiskajām organizācijām, kas nodarbojas ar kultūras priekšmetu prettiesiskas kustības apkarošanu ir jau minētā UNESCO, kas ir specializēta ANO organizācija, kas dibināta 1945.gadā un tajā šobrīd ir 195 dalībvalstis un vēl 10 asociētās dalībvalstis.²⁷⁶ UNESCO darbojas četrās dažādās kultūras priekšmetu prettiesiskas pārvietošanas apkarošanas nozarēs – normatīvo aktu izveidē (piem., UNESCO 1970 konvencija); diplomātisko attiecību stiprināšanā un valstu sadarbības veicināšanā saistībā ar kultūras priekšmetu repatriēšanu (piem., UNESCO Starpvaldību komitejas izveide, kas nodarbojas arī ar mediācijas procesiem)²⁷⁷; ētiskajā jomā, izstrādājot gan ētikas kodeksus muzejiem, gan starptautiskajiem mākslas dāleriem (piem., UNESCO 1999 gada ētikas kodekss mākslas dāleriem); kā arī apmācību un treniņu, izglītošanas pasākumu organizēšana.²⁷⁸

ICOM²⁷⁹ ir starptautiskā muzeju un muzeju darbinieku; nevalstiskā organizācija, kas ir ieguvusi arī konsultanta statusu UNESCO. Organizāciju izveidoja 1946.gadā un šobrīd tai ir 35 tūkstoši biedru, 20 tūkstoši muzeju dalībnieku no visas pasaules.²⁸⁰ ICOM nodarbojas ar preventīviem līdzekļiem kultūras priekšmetu prettiesiskai pārvietošanai, kā arī veido ētikas kodeksus muzeju darbiniekiem un vadlīnijas muzejiem, kas iekļauj arī piesardzības principu un labas ticības principus. Viens no galvenajiem ICOM darbības veidiem ir ICOM Red List izveide 2000.gada aprīlī – datubāze, kas ietver objektu uzskaitījumu, kurus ir aizliegts izvest no

²⁷⁶ UNESCO Countries. Pieejams: <https://en.unesco.org/countries/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

²⁷⁷ 20. UNESCO Ģenerālās konferences Rezolūcija Nr.20 C4/7.6/5; Athens International Conference on the Return of Cultural objects to their Countries of Origin (co-organized by the Greek Ministry of Culture and UNESCO, Athens 17-18 March, 2008)

²⁷⁸ Stamatoudi, I. Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 178

²⁷⁹ ICOM (International Council of Museums) (angļu val.) – Starptautiskā Muzeju padome

²⁸⁰ ICOM: The World Museum Community. Pieejams: <http://icom.museum/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

izcelsmes valsts, līdz ar to nevar būt legāli pieejami pārdošanai vai iegādei muzejiem un dīleriem.²⁸¹ ICOM ir izdevis arī vairākas publikācijas par dažādu kultūras priekšmetu zādzībām dažādos reģionos, tādējādi informējot gan dīlerus, gan muzejus par to, kur priekšmeti ir zagti un būtu jāatgriež izcelsmes valstij.²⁸²

Nevalstiskās organizācijas – ICCROM²⁸³ un ICOMOS²⁸⁴ ir relatīvi mazākas starptautiskās organizācijas, kas apkarot kultūras priekšmetu prettiesisku pārvadāšanu un zagšanu. ICCROM, kas dibināta 1956.gadā²⁸⁵ vairāk nodarbojas ar kultūras mantojuma saglabāšanu, tai šobrīd ir 135 dalībvalstis²⁸⁶ un tikai netieši tā nodarbojas ar kultūras priekšmetu prettiesiskas pārvietošanas novēršanu, tieši tāpat kā ICOMOS, kuras vienīgā programma, kas nodarbojas ar kultūras priekšmetu prettiesiskas pārvietošanas apkarošanu ir “Heritage@Risk”.²⁸⁷

INTERPOL²⁸⁸ tika radīts vēl pirms UNESCO - 1923.gadā, tai ir 190 dalībvalstis,²⁸⁹ tomēr tas ir viens no galvenajiem UNESCO palīgiem ar kultūras priekšmetu prettiesisku pārvietošanu saistīto darbību apkarošanā. INTERPOL ir izveidojusi speciālu nodaļu tieši kultūras priekšmetu aizsardzībai. INTERPOL ir starptautiska policijas sadarbības organizācija, kura pievienojās kultūras priekšmetu aizsardzības kustībai pēc ANO uzaicinājuma vienā no savām rezolūcijām.

WCO²⁹⁰ dibināta 1952.gadā un kultūras priekšmetu jomā ir saistīta tieši ar robežkontrolēm un muitām, un organizācija sadarbojas gan ar UNESCO, gan INTERPOL un ICOM, lai apkarotu prettiesisku kultūras priekšmetu pārvietošanu no izcelsmes valstīm. WCO

²⁸¹ ICOM Red Lists Database. Pieejams: <http://icom.museum/resources/red-lists-database/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

²⁸² Piem., One Hundred Missing Objects - Looting in Angkor, Looting in Africa, Looting in Latin America, Looting in Europe

²⁸³ ICCROM (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*) (angļu val.) – Starptautiskais centrs Kultūras īpašuma saglabāšanai un restaurācijai

²⁸⁴ ICOMOS – *International Council on Monuments and Sites* (angļu val.) – Starptautiskā Kultūras pieminekļu un vietu padome

²⁸⁵ ICCROM: History. Pieejams: <http://www.iccrom.org/about/history/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

²⁸⁶ ICCROM: Member States. Pieejams: <http://www.iccrom.org/about/member-state/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

²⁸⁷ Heritage@Risk. Pieejams: <http://www.icomos.org/en/get-involved/inform-us/heritage-alert/heritage-at-risk-reports> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

²⁸⁸ INTERPOL (*International Criminal Police Organization*) (angļu val.) – Starptautiskā Kriminālpolicijas organizācija

²⁸⁹ INTERPOL Member Countries. Pieejams: <https://www.interpol.int/Member-countries/World> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

²⁹⁰ WCO (*World Customs Organization*) (angļu val.) – Pasaules Muitas organizācija

ir īpaša tādēļ, ka sadarbībā ar UNESCO ir izveidots Saprašanās memorands un attīstīts UNESCO-WCO eksportēšanas sertifikāts kultūras priekšmetiem.²⁹¹

3.5.2. Kultūras priekšmetu datubāzes

Neskaitot jau iepriekš minētās starptautisko organizāciju datubāzes par apdraudētajiem kultūras priekšmetiem, pastāv vēl arī citas – *Art Loss Register*,²⁹² *The International Foundation for Art Research*,²⁹³ *Trace*,²⁹⁴ *Salvo*,²⁹⁵ *INTERPOL Database about stolen works of art*,²⁹⁶ *Carabinieri National Stolen Cultural property Database*,²⁹⁷ *Find Stolen Art Database*, *The Lost Art Internet Database*,²⁹⁸ *The Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933-1945*²⁹⁹ un vēl daudzas nacionālās datubāzes.³⁰⁰

Šāda uzmanība un datubāžu izveidošana tieši kultūras priekšmetu uzraudzīšanai, to repatriēšanai un aizsardzībai norāda ne tikai uz nacionālo valstu, starpvaldību organizāciju

²⁹¹ Stamatoudi, I. *Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law*. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p.184

²⁹² *Art Loss Register* ir 1991. gadā dibināta datubāze kā rezultāts izsoļu namu, apdrošināšanas aģentu, Starptautiskā Mākslas izpētes fonda sadarbības procesam. Tajā regulāri tiek izveidoti katalogi, kuros norādīti kultūras priekšmeti, kas nozagti vai prettiesiski izvesti no valstīm un izsoļu namiem. Datubāzei ir specializēts daļa mākslas priekšmetiem, kas nozagti Otrā pasaules kara rezultātā (nacisma upuriem). *Art Loss Register* izstrādā sertifikātus tiem mākslas priekšmetu dīleriem un izsoļu namiem, kuri pārbaudījuši priekšmeta izcelsmi un statusu pirms pārdošanas. Pieejams: <http://www.artloss.com/en>

²⁹³ *The International Foundation for Art Research (IFAR)* ir izglītības un pētniecības organizācijas, kas piedāvā informāciju par īpašumtiesībām, autentiskumu, ētiskajiem jautājumiem saistībā ar kultūras priekšmetiem

²⁹⁴ *Trace* ir 2006. gadā dibināta datubāze, kas satur informāciju par zagtiem, prettiesiski izvestiem un nozaudētiem kultūras priekšmetiem, kā arī informāciju par nacisma laikā nozagtajiem kultūras priekšmetiem. Pieejams: <https://www.tracechecker.com/>

²⁹⁵ *Salvo* ir on-line datubāze par zagtiem arhitektūras priekšmetiem un antīkajām lietām, kā statuetes, durvis, dārza priekšmeti un citi. Pieejams: <http://www.salvoweb.com/>

²⁹⁶ *Interpol Database about stolen works of art* radīta 1947. gadā. Vairāk info: <https://www.interpol.int/Crime-areas/Works-of-art/Database>

²⁹⁷ *Carabinieri National Stolen Cultural Property Database* – Itālijas ziveidota datubāze, kas ietver ne tikai kultūras priekšmetus, kas pieder Itālijai vai izvesti no tās, bet arī visas pasaules mākslas priekšmetus, kas zuduši vai zagti. Vairāk info: <http://www.carabinieri.it/multilingua/en/the-carabinieri-tpc>

²⁹⁸ *The Lost Art Internet Database* – Vācijas valdības izveidota datubāze par Holokausta upuru zagtajiem mākslas priekšmetiem. Pieejams: <http://www.lostart.de/Webs/DE/LostArt/Index.html>

²⁹⁹ *The Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933-1945* ir 2001. gadā labdarības organizācijas nodibināta datubāze, kura meklētājiem pieejama par brīvu un satur informāciju par aptuveni 25 tūkstošiem pazudušu un zagtu kultūras priekšmetu. Datubāzē pieejama arī eksperta konsultācija, kas orientējas jautājumos tieši par nacisma laikā zagtajiem kultūras priekšmetiem. Pieejams: <http://www.lootedartcommission.com/lootedart>

³⁰⁰ Piemēram, London Stolen Art Database, Find Stolen Art Database vai Greek Ministry of Culture and Tourism database un citas; Stamatoudi, I. *Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law*. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, p. 186; UNESCO: Cultural Property databases. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/databases/> [aplūkots 2017. gada 11. maijā]

nostāju, bet arī citu starptautisko organizāciju uzskatu, ka kultūras priekšmeti ir jāaizsargā un jāatgriež to īpašniekiem.

3.6. Repatriācijas pretinieki

Lai vērtētu, kāpēc un kas ir repatriācijas pretinieki, jāsaprot divas lietas – tā atkārtoti ir cīņa starp kultūras nacionālismu un internacionālismu, kā arī koloniālisma lielvaru nevēlēšanos atgriezt kultūras priekšmetus jaundibinātajam valstīm, kuras iepriekš ir pastāvējušas tikai kā sabiedrības daļas ar savu kultūras vēsturi, bet tikušas *aplaupītas*, jo citas valstis pārvaldījušas konkrētās teritorijas.

Šāda pretošanās no valstu puses, autoresprāt, vairāk ir saistīta ne tik daudz ar mūsdienām – 20.gadsimta beigās un 21.gadsimta sākumā zagtajiem kultūras priekšmetiem, – bet drīzāk ar koloniālisma laikā iegūtajām kultūras vērtībām un pirms Hāgas 1954.gada konvencijas pieņemšanas iegūtajiem kara laupījumiem. To var secināt ne tikai no konvenciju dalībvalstu, ANO rezolūciju, nacionālo likumu daudzuma un būtības, bet arī no laika, kad šī kultūras priekšmetu aizsardzības un atgriešanas kustība sākās. Ļoti iespējams, ka starptautiskās organizācijas un zinātnieki vēlējās, lai kultūras priekšmeti tiktu atgriezti arī tām valstīm, kuras kādreiz bijušas apspiestas vai labprātīgi zem kādas citas varas. To apliecina dekolonizācijas process, kas bija praktiski vienlaicīgs ar Hāgas 1954.gada konvencijas un UNESCO 1970 konvencijas pieņemšanas laiku, taču valstu rīcība, tirgus valstīm balsojot acīmredzami pasīvāk, kad rezolūcijas ietvēra atpakaļejošu spēku, pierāda lielāku atbalstu nākotnes notikumu novēršanai nekā pagātnes vēršanai par labu. Tas ir, valstis nevēlas atgriezt izcelsmes valstīm priekšmetus, kuri desmitgades vai pat simtgades atrodas pie viņiem, bet atbalsta ideju, ka turpmāka priekšmetu prettiesiska izvešana ir nosodāma.

Ja apskata iemeslus, kāpēc tik maz pasaules valstu ir ratificējušas UNIDROT 1995 konvenciju, ir pilnīgi skaidrs, ka tādas valstis kā Francija un Lielbritānija, kā arī citas tirgus valstis, kuras vienlaicīgi ir arī izbijušās koloniju lielvaras, nepiekritīs kļūt par šīs konvencijas dalībvalstīm, visticamāk, līdz brīdim, kad būs pagājis pietiekami ilgs laiks, lai konvencija nespētu radīt retroaktīvu spēku, kas uzliktu par pienākumu šīm valstīm atgriezt priekšmetus, kuri šobrīd atrodas to muzejos, bet nav tās teritorijas vai cilvēku kultūras mantojums/priekšmets. Tādā gadījumā Parīzes cēlā un vērienīgā Luvra tiktu pamatīgi iztukšota vai Britu muzejs, kurš pats sevi lepni dēvē par pasaules nāciju mākslas turētāju un aizbildni,³⁰¹

³⁰¹ Hoffmann B.T. Art and Cultural Heritage: Law, Policy and Practice, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.5

nevarētu izvairīties no dažādu objektu repatriēšanas, ja vien efektīvi tiktu pierādītas izcelsmes valstu īpašumtiesības.

Atzītais kultūras un mākslas tiesību jurists J. H. Merryman³⁰² norādījis, ka kultūras priekšmetus nedrīkst atstāt izcelsmes valstīs, ja tās pašas apdraud šos priekšmetus. Ik gadu pasaulē tiek zaudēti vairāki tūkstoši kultūras objektu tikai tāda iemesla dēļ, ka izcelsmes valstis nespēj atbilstoši tos izstādīt, uzturēt un pasargāt,³⁰³ kā tas ir, piemēram, Āfrikas valstīs vai Ķīnā, kur ir tik daudz kultūras priekšmetu, ka tie ir sadalīti divās kategorijās – parasti kultūras priekšmeti un nozīmīgi kultūras priekšmeti.³⁰⁴ Līdz ar to mazāk nozīmīgie nav tik pasargāti no valsts puses un izzūd.

Līdzīgi kā autore norādījusi jau iepriekš³⁰⁵ – jāņem vērā, ka prevalējoša ir kultūras nacionālisma doktrīna, tomēr jāsaglabā uzskats, ka kultūras priekšmeti ir kādas izcelsmes valsts īpašums, tomēr vienlaicīgi piederīgi ir visai starptautiskajai sabiedrībai to ietvertās informācijas un nozīmes dēļ. Tādēļ par tiem ir jārūpējas un tie ir jāizstāda, kā to paredz arī Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 15.pants. Ja šāds izcelsmes valstu pienākums tiek ignorēts vai ar nodomu nepildīts, tad pastāv pamats uzskatīt, ka priekšmets būtu jāuztic kādai citai valstij, kur tas atgūtu savu nozīmi.

Kultūras internacionālisma aizstāvji norāda, ka kultūras nacionālisms ir pielīdzināms Nacistiskās Vācijas darbībām un uzskatiem,³⁰⁶ kas būtībā ir cēlušies no lorda Bairona³⁰⁷ uzskatiem un romantismu par to, ka arī *Elgin marbles* piederas Grieķijā un atradās Lielbritānijā prettiesiski. Internacionālisma doktrīnas pārstāvji arī norāda, ka kultūras nacionālisms ir mūsdienu rietumu pasaules uzskats, kas veidojies sākot no Napoleona laikiem un suverēnu valstu attīstīšanos.³⁰⁸ Tādējādi kultūras internacionālisti atbalsta ideju, ka kultūras priekšmetiem nebūtu obligāti jāatrodas tur, kur ir to izcelsmes valsts, bet drīzāk vietā, kur to

³⁰² John Henry Merryman (angļu val.) – (1920 – 2015) bija viens no mākslas tiesību aizsācējiem un internacionālisma doktrīnas atbalstītājiem. Stenfordas Universitātes profesors.

³⁰³ Merryman J.H. The Public Interest in Cultural Property. California Law Review, March 1989, Vol. 77, Issue 2, p.362

³⁰⁴ Dutra M.L. Sir, How Much is that Ming Vase in the Window?: Protecting Cultural Relics in the People's Republic of China. Asian-Pacific Law &Policy Journal, 2004, Vol.5, p.84

³⁰⁵ Skatīt 18 lpp.

³⁰⁶ Merryman J.H. The Public Interest in Cultural Property. California Law Review, March 1989, Vol. 77, Issue 2, p.360

³⁰⁷ Lord Byron – George Gordon Byron (angļu val.) – (1788-1824) Lords Bairons bija Britu dzejnieks, rakstnieks, politiķis un Romantisma kustības pārstāvis. Savā darbā *The Curse of Minerva* nosodījis grāfa Elgina rīcību saistībā ar Grieķu marmora statujām, noteicot, ka tām jāatgriežas Grieķijā

³⁰⁸ Merryman J.H. The Public Interest in Cultural Property. California Law Review, March 1989, Vol. 77, Issue 2, p. 360

spēj novērtēt un kur tas pilda savu funkciju arī tad, ja, piemēram, tā ir grieķu statuļa Parīzes Luvrā.

Vēl kāds autors norādījis, ka vienīgais veids kā samazināt un izbēgt lielo kultūras priekšmetu melno tirgu un prettiesisko izvešanu no izcelsmes valstīm, ir valstīm izvairīties no eksportēšanas aizlieguma un iesaistīties starpmuzeju un starpvalstu vienošanās procesos, kur notiek kultūras priekšmetu apmaiņa. Tas nodrošinātu iespēju cilvēkiem piekļūt dažādu izcelsmes valstu kultūras priekšmetiem tuvāk sev un samazinātu prettiesiski izvesto un nozaudēto kultūras priekšmetu skaitu.³⁰⁹ Autore tomēr tam nevēlas piekrist daļā, ka tas samazinātu prettiesiskās izvešanas no valstīm. Tas, protams, paplašinās iespēju realizēt cilvēku tiesības uz kultūru, taču tam nav nekādas saistības ar melno tirgu, kas tiek veikts privātpersonām par labu.

Lai arī pastāv dažādi viedokļi par kultūras priekšmetu atgriešanu to izcelsmes valstīm un to, vai tam vajadzētu būt juridiskam pienākumam, jāsecina, ka repatriēšanas jautājums ir komplicēts process, kas ietver ne tikai starptautisko publisko tiesību jautājumus, bet arī starptautisko privāttiesību jautājumus, īpaši kolīziju normas, jo jāskata ne tikai starptautiskais regulējums, bet UNESCO 1970 konvencija pieprasa arī nacionālo likumu, lai efektīvi to varētu izpildīt. Te savu nozīmīgo lomu sāk spēlēt nacionālo tiesu jurisdikcijas jautājums, kā arī jautājums par to, kuras valsts īpašumtiesības noteicošais likums ir jāpiemēro. To vienkārši atrisinātu situācija, ja būtu izveidojusies starptautiskā paražas tiesība, kas paredz pienākumu valstīm atgriezt kultūras priekšmetus to īpašniekiem un izcelsmes valstīm.

³⁰⁹ Graycar A. Foreword to: Mackenzie S. Regulating the Market in Illicit Antiquities. Australian Institute of Criminology: trends&issues. September 2002, Issue No.239

KOPSAVILKUMS

1. Tā kā kultūras priekšmeta definīcija dažādos starptautiska līmeņa dokumentos ir noteikta atšķirīga, darba autore, apvienojot vairāku normatīvo aktu definīcijas, radījusi tādu kultūras priekšmeta definīciju, kāda būtu vispiemērotākā, respektīvi, *kultūras objekts ir tāds priekšmets, kas, neatkarīgi no sekulāriem vai nesaistītiem ar reliģiju uzskatiem un materiāla vai vērtības, ir daļa no valsts vai tās sabiedrības daļas vēstures, attīstības un aizvēstures. Kultūras objekti ir tādi priekšmeti, kas ir saistīti ar nacionālajiem varoņiem, vadītājiem, kā arī arheoloģiskie izrakumi un īpaši floras vai faunas eksemplāri. Priekšmeti, kas saistīti ar mākslu vai rituāliem, un kuru valsts ir identificējusi kā kultūras objektu.*
2. Analizējot kolīziju starp cilvēka pamattiesībām uz pieeju kultūrai, kas ietverta Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 15.pantā, un valsts suverenitātes principu, līdz ar to kultūras internacionālisma un nacionālisma doktrīnu pamatprincipu rašanās iemeslu sadursmi, jāņem vērā fakts, ka personu tiesības uz pieeju kultūrai ir otrās paaudzes cilvēktiesības, kuras tiek nodrošinātas tiktāl, cik valsts to spēj, bet valsts suverenitāte ir starptautisko tiesību pamatprincips. Papildus, tieši valstis ir tās, kuras noteic starptautisko tiesību attīstību, un visbiežāk lobē savas nacionālās intereses, tajā skaitā sava kultūras mantojuma un īpašuma aizsardzību, tāpēc starptautiskajā sabiedrībā prevalē kultūras nacionālisma doktrīna.
3. Bakalaura darba mērķis bija noskaidrot, vai šobrīd pastāv starptautiskā paražas tiesība, kas uzliktu par pienākumu valstīm repatriēt kultūras priekšmetus uz to izcelsmes valstīm. Tāpēc autore vēlas norādīt, ka ir izveidojusies starptautiskā paražu tiesība, kas uzliek par pienākumu valstīm repatriēt tādus kultūras priekšmetus uz to izcelsmes valsti, kas nonākuši pirmās teritorijā kopš 1970.gada.
4. Protams, pastāv arī pretēji uzskati gan doktrīnā, gan praksē, tomēr tie drīzāk ir saistīti ar kultūras priekšmetiem, kuri nonākuši pārsvarā tirgus valsts (koloniālisma lielvaras) teritorijā pirms 1970-tajiem gadiem vai okupācijas rezultātā. Šādos gadījumos neviennozīmīgi tiek atbalstīta kultūras priekšmetu repatriācija uz to izcelsmes valstīm.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

Monogrāfijas

1. Ruzelis J. (tulk.) Tolstojs Ļ.N. Karš un Miers. 4. sējums otrā daļa. Rīga: Tautas bibliotēkas izdevums, 1927.
2. Bazley T.D. Crimes of the Art World. U.S.A.: Praeger, 2010.
3. Black H. C. *Black's Law Dictionary. Sixth Edition.* USA: St. Paul, Minn. West Publishing Co., 1990.
4. Brownlie I. Principles of Public International Law. Oxford: Oxford University Press, 2008.
5. Collective of authors. Gender Equality Heritage and Creativity, France: UNESCO, 2014.
6. Crawford J. Brownlie's Principles of Public International Law: 8th edition. Oxford: Oxford University Press, 2012.
7. Dinstein Y., Domb F. (eds) The Progression of International Law: Four Decades of the Israel Yearbook on Human Rights – An Anniversary Volume. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011.
8. Fellmeth A.X., Horowitz M. Guide to Latin in International Law. UK: Oxford University Press, 2009.
9. Forrest C. International Law and the Protection of Cultural Heritage. USA: Routledge, 2010.
10. Graziadei M., Smith L. Comparative Property Law: Global Perspectives. UK: Edward Elgar, 2017.
11. Garner B. A. Black's Law Dictionary. Eight edition, USA: West Publishing Co., 1999.
12. Hitchens C. The Elgin Marbles: Should they be returned to Greece? UK: Verso, 1997.
13. Hoffmann B.T. Art and Cultural Heritage: Law, Policy and Practice, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
14. Jakubowski A. State Succession in Cultural Property. UK: Oxford University Press, 2015.
15. Jenkins I. The Parthenon Sculptures. USA: Harvard University Press, 2007.
16. Marin-Bosch M. Votes in the UN General Assembly. Hague: Kluwer Law International, 1998.
17. Merryman J.H. Cultural Property Internationalism. From: Merryman J.H. Thinking About the Elgin Marbles. U.S.: Kluwer Law International, 2009.
18. Nafziger J.A.R., Paterson R.K., Renteln A.D. Cultural Law: International, Comparative, and Indigenous. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
19. Nafziger J.A.R., Paterson R. K. (eds.) Handbook on the Law of Cultural Heritage and International Trade. UK: Edward Elgar, 2014.

20. Nafziger J.A.R., Scovazzi T. *Le patrimoine culturel de l'humanité/ The Cultural Heritage of Mankind*. The Netherlands: Brill, 2005.
21. O'Keefe P.J. *Commentary on the UNESCO 1970 Convention: Second Edition*. United Kingdom: Institute of Art and Law, 2007.
22. O'Keefe R. *UNESCO National Implementation of the Penal Provisions of Chapter 4 of the Second Protocol of 26 March 1999 to The Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict No.CLT/CIH/MCO/2002/PI/H/1*.
23. O'Keefe R., Peron C., Musayev T., Ferrari G. *Protection of Cultural Property: Military Manual*. Italy: UNESCO, 2016.
24. Okhovat S. *The United Nations Security Council: Its Veto Power and Its Reform*. University of Sydney: CPACS Working Paper No.15/1, 2011.
25. Pavoni R. (ed.) *EUI Working Papers Law 2012/30. Sovereign Immunity and the Enforcement of International Cultural property law*. Florence: European University Institute, 2012.
26. Ronald S. *Hitler's Art Thief*. U.S.A.: St. Martin's Press, 2015.
27. Saul B., Kinley D., Mowbray J. *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials*. UK: Cambridge University Press, 2014.
28. Shaw M.N. *International Law: Fourth edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
29. Stamatoudi, I. *Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law*. Cheltenham: Edward Elgar, 2011.
30. Stevenson A. (ed.) *Oxford Dictionary of English: Third edition*. UK: Oxford University press, 2010.
31. Tasdelen A. *The Return of Cultural Artefacts: Hard and Soft Law Approaches*. Hannover: Springer, 2016.
32. Toman J. *CULTURAL PROPERTY IN WAR: improvement in Protection: Commentary on the 1999 Second Protocol to The Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*. France: UNESCO, 2007.
33. Vadi V., Hildegard E.G.S., Schneider (eds.) *Art, Cultural Heritage and the Market: Ethical and Legal Issues*. London: Springer, 2014.
34. Wantuch-Thole M. *Cultural property in cross-border litigation: Turning Rights into claims*. Berlin: Walter de Gruyter, 2015.
35. Watts A. (ed.) *The International Law Commission (1949-1998): Volume Two: The Treaties Part II*, Oxford: Oxford University Press, 1999.

Atsevišķi raksti grāmatas

36. Charlesworth H. *Law-making and sources*. In: Crawford J., Koskenniemi M. *The Cambridge companion to International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

37. Crawford J. 'Sovereignty' as a distinctive attribute of the state. In: Crawford J., Koskeniemi M. (eds.) *The Cambridge Companion to International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Periodika

38. Dutra M.L. Sir, How Much is that Ming Vase in the Window?: Protecting Cultural Relics in the People's Republic of China. *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, 2004, Vol.5.
39. Fishman J.P. Locating the International Interest in International Cultural Property Disputes. *Yale Journal of International Law*, 2010, Vol. 35, Issue 2.
40. Graycar A. Foreword to: Mackenzie S. Regulating the Market in Illicit Antiquities. *Australian Institute of Criminology: trends&issues*. September 2002, Issue No.239.
41. Howe Z. Can the 1954 Hague Convention Apply to Non-state Actors?: A study of Iraq and Lybia. *Texas International Law Journal*, 2012, Vol. 47, Issue 2.
42. Merryman J.H. Two Ways of Thinking About Cultural Property. *The American Journal of International Law*, October 1986, Vol. 80 No.4.
43. Merryman J.H. The Public Interest in Cultural Property. *California Law Review*, March 1989, Vol. 77, Issue 2.
44. Meyer D.A. The 1954 Hague Cultural Property Convention And Its Emergence Into Customary International Law. *Boston University International Law Journal*, Vol. 11 Issue 2.
45. Murphy J.D. The Implement of Cultural Property in the People's Republic of China. Pieejams: <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/1995-Imperilment-of-Cultural-Property-in-the-Peoples-Republic-of-China.pdf> [aplūkots 2017.gada 24. aprīlī]
46. O'Keefe P.J., Prott L.V. "Cultural Heritage" or "Cultural Property"? *International Journal of Cultural Property*, July 1992, Vol. 1, Issue 2.
47. Roehrenbeck C.A. Repatriation of Cultural Property-Who Owns the Past? An Introduction to Approaches and to Selected Statutory Instruments. *International Journal of Legal Information*, Vol. 38, 2010.
48. Taylor J. M. The Rape and Return of China's Cultural Property: How Can Bilateral Agreements Stem the Bleeding of China's Cultural Heritage in a Flawed System? *Loyola University Chicago International Law Review*, 2006, Vol.3 Issue 2.
49. Van Pelt M. Autocephalous Greek Orthodox Church of Cyprus v. Goldberg and Feldman Fine Arts, Inc.: A Case for the Use of Civil Remedies in Effecting the Return of Stolen Art. *Penn State International Law Review*. (1990) Vol. 8, Number 3.
50. KG Berlin, Urteil vom 28. Januar 2010, 8 U 56/09. Herausgabeanspruch bei NSverfolgungsbedingt abhanden gekommenen Sachen, *Kunst und Recht* 1 (2010). Pieejams: http://kur.quotus.org/data/article/525/pdf/1_10_5.pdf [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

Interneta resursi

51. Neapvienošanās kustība. Pieejams: <http://www.nti.org/impact/> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]
52. UNESCO Nacionālo likumu datubāze. Pieejams: <http://www.unesco.org/culture/natlaws/> [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
53. 14 artworks – Malewicz heirs and and City of Amsterdam. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/14-paintings-2013-malewicz-heirs-and-city-of-amsterdam> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
54. 89 Moche Artifacts – Peru v. Johnson. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/89-moche-artifacts-2013-peru-v-johnson> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
55. Achaemenid Limestone Relief – Iran v. Berend. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/achaemenid-limestone-relief-2013-iran-v-berend> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
56. Behind the scenes: The repatriation of Stolen objects. Pieejams: <http://www.arce.org/news/u170> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]
57. Bureau of Cultural and Educational Affairs. Bilateral Agreements. Pieejams: <https://eca.state.gov/cultural-heritage-center/cultural-property-protection/bilateral-agreements> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]
58. Canada returns seized Phoenician artifact to Lebanon. Pieejams: <http://www.cbc.ca/news/politics/phoenician-artifact-to-lebanon-glass-pendant-1.3213339> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]
59. Cultural Property, Art, and Antiquities Investigations. Pieejams: <https://www.ice.gov/factsheets/cultural-artifacts> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
60. Customary IHL. Practice relating to Rule 39. Use of Cultural Property for Military purposes. Pieejams: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v2_rul_rule39 [aplūkots 2017.gada 20. aprīlī]
61. DeWeerth v. Baldinger. Pieejams: <https://culturalheritagetcu.files.wordpress.com/2015/09/court-case-handout1.pdf> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]
62. Due diligence/ Good faith. Pieejams: <http://obs-traffic.museum/due-diligence-good-faith> [aplūkots 2017. gada 10. maijā]
63. Egypt to receive Stolen Ancient Artifacts Seized in Germany. Pieejams: <https://egyptianstreets.com/2016/02/15/egypt-to-receive-stolen-ancient-artifacts-seized-in-germany/> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]
64. Fincham D. 700 Antiquities Returned to Iraq. Pieejams: <http://illicitculturalproperty.com/700-antiquities-returned-to-iraq/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
65. France Returns smuggled Nok artefacts to Nigeria. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/world-africa-21246767> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

66. France's Louvre museum returns five frescoes to Egypt. Pieejams: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8412762.stm> [aplūkots 2017.gada 17.maijā]
67. German authorities handed over stolen Roman plaque to Bulgarian Consulate in Frankfurt. Pieejams: <http://www.mfa.bg/embassies/germany/events/en/519/22/202/index.html> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
68. Germany returns cultural treasures looted from Cyprus. Pieejams: <http://www.cna.org.cy/webnews-en.aspx?a=30d1d39953aa4c78b446f052da9e0bc0> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
69. Germany returns seized object to Iraq. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/other-cases-of-return-or-restitution-of-cultural-objects/germany-to-iraq/> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
70. Global Black Market Information: Art Crimes and Theft Statistics. Pieejams: <http://www.havocscope.com/art-theft> [aplūkots 2017.gada 20. aprīlī]
71. Heritage@Risk. Pieejams: <http://www.icomos.org/en/get-involved/inform-us/heritage-alert/heritage-at-risk-reports> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
72. ICCROM: History. Pieejams: <http://www.iccrom.org/about/history/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
73. ICCROM: Member States. Pieejams: <http://www.iccrom.org/about/member-state/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
74. ICOM Red Lists Database. Pieejams: <http://icom.museum/resources/red-lists-database/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
75. ICOM: The World Museum Community. Pieejams: <http://icom.museum/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
76. IHL. Treaties, Parties, Commentaries. Pieejams: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/400> [aplūkots 2017.gada 24. aprīlī]
77. Iraq churches, mosques under ISIS attack. Pieejams: https://web.archive.org/web/20150219092526/http://mawtani.al-shorfa.com/en_GB/articles/iii/features/2015/02/13/feature-01 [aplūkots 2016.gada 28. aprīlī]
78. ISIS Bulldozes 3,000-Year-Old Major Assyrian Site in Nirmud, Iraq. Pieejams: <https://news.artnet.com/art-world/isis-bulldozes-3000-year-old-major-assyrian-site-in-nimrud-iraq-274451> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
79. Italy agrees to repatriate a Roman Statue to Libya. Pieejams: <http://illicit-cultural-property.blogspot.com/2007/04/italy-agrees-to-repatriate-roman-statue.html> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
80. J Paul Getty Museum Returns to Italy (2007). Pieejams: <http://traffickingculture.org/encyclopedia/case-studies/j-paul-getty-museum-returns-to-italy-2007/> [aplūkots 2017.gada 17.maijā]
81. June 10, 2011 Address by Irina Bokova, Director-General of UNESCO on the occasion of the Ceremony to handover trafficked cultural property from Canada to Bulgaria. Pieejams:

- <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192924m.pdf> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
82. Lydian hoard – Turkey and Metropolitan Museum of Art. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/lydian-hoard-2013-turkey-and-metropolitan-museum-of-art-1/> [aplūkots 2017.gada 17.maijā]
 83. Machu Picchu Collection – Peru and Yale University. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/machu-picchu-collection-2013-peru-and-yale-university> [aplūkots:2017 gada 18.maijā]
 84. Maori Warrior's mummified head returned to New Zealand after 136 years in French museum. Pieejams: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1385165/Mummified-Maori-head-handed-New-Zealand-136-years-French-museum.html> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
 85. Marcus Aurelius head. Pieejams: <http://traffickingculture.org/encyclopedia/case-studies/marcus-aurelius-head/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
 86. Mughal O. Italy to return 96 items to Pakistan. Pieejams: <http://pakistaniat.com/2007/06/25/italy-to-return-96-heritage-items-to-pakistan/> [aplūkots 2017.gada 16. maijā]
 87. Murphy N. Splitting Images: Shared-value Settlements in Nazi-Era Art Restitution Claims. Florida Entertainment Law Review. Pieejams: [http://www.lootedart.com/web_images/pdf/SSRN-id1559373\[1\].pdf](http://www.lootedart.com/web_images/pdf/SSRN-id1559373[1].pdf) [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
 88. Museum-in-Exile: Swiss Foundation safeguards over 1'400 Afghan artefacts. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/museums/museum-projects/archive/museum-in-exile-swiss-foundation-safeguards-over-1400-afghan-artefacts/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
 89. Neuendorf H. Looted Antiquities siezed in the United States Returned to Iraq. Pieejams: <https://news.artnet.com/art-world/american-officials-repatriate-stolen-antiquites-iraq-277671> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
 90. Obelisk Returned to Ethiopia after 68 years. Pieejams: <https://www.theguardian.com/world/2005/apr/20/italy.ethiopia> [aplūkots 2017.gada 17.maijā]
 91. Parrot Lady Sculpture – Canada and India. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/parrot-lady-sculpture-2013-canada-and-india> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
 92. Peru cultural goods to be repatriated from Germany. Pieejams: <http://www.andina.com.pe/Ingles/noticia-peru-cultural-goods-to-be-repatriated-from-germany-639250.aspx> [aplūkots 2017.gada 17.maijā]
 93. Poster Collection – Sachs Heirs v. Foundation German Historical Museum. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/poster-collection-2013-sachs-heirs-v-foundation-german-historical-museum> [aplūkots 2017.gada 10.maijā]
 94. Pre-Columbian Archaeological Objects – United States v. McClain. Pieejams: <https://casetext.com/case/united-states-v-mcclain-7> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
 95. Program 3.1.:Arts and Cultural Development. Pieejams:

- https://infrastructure.gov.au/departments/annual_report/2011_2012/regional/part02/chap06/chap06_arts_and_cultural_development.html [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
96. Resolutions adopted by the UN General Assembly about Return and Restitution of Cultural Property. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/restitution-of-cultural-property/resolutions-adopted-by-the-united-nations-general-assembly-about-return-and-restitution-of-cultural-property/> [aplūkots 2017.gada 2.maijā]
 97. Romey K. U.S., Egypt Sign Agreement to Thwart Trade in Illegal Antiquities. Pieejams: <http://news.nationalgeographic.com/2016/12/antiquities-egypt-agreement-repatriation-mummy-artifacts/> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
 98. Sammlung 101 – City of Bremen, Kunsthalle Bremen and Russia. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/sammlung-101-city-of-bremen-kunsthalle-bremen-and-russia-1> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]
 99. States parties. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/1970-convention/states-parties/> [aplūkots 2017.gada 1. maijā]
 100. Stolen artifact returned to Kenya. Pieejams: <http://www.elginism.com/similar-cases/stolen-artefact-returned-to-kenya/20060924/549/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
 101. Stolen Etruscan Vessel to Be Returned to Italy. Pieejams: https://www.nytimes.com/2017/03/16/arts/design/stolen-etruscan-vessel-to-be-returned-to-italy.html?_r=0 [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
 102. The 28 Member countries of the EU. Pieejams: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
 103. The Bangkok Post: A history of theft and return. Pieejams: <http://www.bangkokpost.com/print/439664/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
 104. The Hittite cuneiform tablets from Bogazköy. Pieejams: <http://en.unesco.org/silkroad/silk-road-themes/documentary-heritage/hittite-cuneiform-tablets-bogazkoy> [aplūkots 2017.gada 17.maijā]
 105. The Parthenon Sculptures: Facts and figures. Pieejams: http://www.britishmuseum.org/about_us/news_and_press/statements/parthenon_sculptures/facts_and_figures.aspx [aplūkots 2017.gada 26. aprīlī]
 106. The United States Repatriates Cultural Heritage Objects to the Government of Iraq. Pieejams: <https://iraq.usembassy.gov/pr071515.html> [aplūkots 2017.gada 18.maijā]
 107. Two Bronze Animal Heads – China and Pierre Berge. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/two-bronze-animal-heads-2013-china-and-pierre-berge> [aplūkots 2017.gada 10. jūnijā]
 108. Two Dürer Paintings – Kunstsammlungen Zu Weimar v. Elicofon. Pieejams: <https://plone.unige.ch/art-adr/cases-affaires/2-durer-paintings-2013-kunstsammlungen-zu-weimar-v-elicofoon> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
 109. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Voting Summary for UN GA Resolutions. Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=J493814794A50.5202&profile=voting&lang=eng&logout=true&startover=true> [aplūkots 2017.gada 2. maijā]

110. UN Documentation: General Assembly. Pieejams:
<http://research.un.org/en/docs/ga/voting> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]
111. UNESCO: Cultural Property databases. Pieejams:
<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/databases/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
112. UNESCO: News. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/browse/1/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
113. UNESCO: Other cases of return or restitution of cultural objects. Pieejams:
<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/other-cases-of-return-or-restitution-of-cultural-objects/> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]
114. UNESCO Recent examples of successful operations of cultural property restitutions in the world. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/restitution-of-cultural-property/successful-restitutions-in-the-world/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
115. UNESCO: Recent Restitution cases of cultural objects using the 1970 convention; UNESCO: Return or restitution cases. Pieejams:
<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/recent-restitution-cases-of-cultural-objects-using-the-1970-convention/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
116. UNESCO: Restitution of Cultural property. Pieejams:
<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/restitution-of-cultural-property/return-or-restitution-cases/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
117. UNESCO: The fight against the illicit trafficking of cultural objects. The 1970 Convention: Past and Future. Pieejams:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001916/191606E.pdf> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
118. UNESCO Countries. Pieejams: <https://en.unesco.org/countries/> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
119. UNESCO World Heritage List. Pieejams: <http://whc.unesco.org/en/list/> [aplūkots 2017.gada 16. martā]
120. United Nations Security Council. Members. Pieejams:
<http://www.un.org/en/sc/members/> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]
121. Zahi Hawass and Egypt's restitution cases. Pieejams: <http://www.elginism.com/similar-cases/zahi-hawass-and-egypts-restitution-cases/20060501/424/> [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
122. ICOM Dossier de presse. Masque Makonde : Signature d'un accord pour le don du Masque Makonde du Musee Barbier-Mueller de Geneve au Musee national de Tanzanie. Pieejams: http://archives.icom.museum/press/MM_Dossierdepresse_fr.pdf [aplūkots 2017.gada 18. maijā]
123. INTERPOL Member Countries. Pieejams: <https://www.interpol.int/Member-countries/World> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

Normatīvie akti

Starptautiskie tiesību akti

124. ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām: Starptautisks līgums, 1966.gada 16. decembrī stājies spēkā, Latvijas ratificējusi 1992.gadā. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/escpakc.htm> [aplūkots 2017.gada 16. maijā]
125. ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām: Starptautisks līgums, 1966.gada 16. decembrī stājies spēkā, Latvija ratificējusi 1992.gadā. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705> [aplūkots 2017.gada 16. maijā]
126. Charter of the United Nations. in force October 1, 1945. 1 UNTS xiv
127. Geneva Convention on the Continental Shelf. International Treaty. in force 29th April 1958, 499 UNTS 311
128. Hāgas 1954.gada konvencija par kultūras īpašuma aizsardzību bruņota konflikta laikā: Starptautisks līgums. spēkā stājies 7. Augusts 1956, 249 UNTS 240
129. UNESCO 1972.gada Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību. Starptautisks līgums. Stājies spēkā 1997.gada 26. februārī Latvijā. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=42381> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]
130. UNESCO 1970.gada konvencija par kultūras objektu prettiesiskas importēšanas, eksportēšanas un īpašumtiesību maiņas aizliegumu un novēršanu: Starptautisks līgums. 14.novembris 1970, spēkā stājies 24. aprīlī 1972, 823 UNTS 23
131. UNESCO 2003.gada konvencija par netveramā kultūras mantojuma aizsardzību: Starptautisks līgums. 17.oktobris 2003, spēkā stājies 20. aprīlī 2006, 2368 UNTS 1
132. Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 15. maija direktīva Nr.2014/60/ES par no dalībvalsts teritorijas nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu un ar ko groza Regulu (ES) Nr.1024/2012 (pārstrādātā redakcija) Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0060&from=LV> [aplūkots 2017.gada 21. aprīlī]
133. Hague 1907 Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land, 18 October 1907, in force 26 January 1910, 187 CTS 227
134. Nuremberg Trials Final Report Appendix D: Control Council Law No.10. Pieejams: <http://avalon.law.yale.edu/imt/imt10.asp> [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
135. United Nations Statute of International Court of Justice, in force 24 October 1945. Pieejams: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0> [aplūkots 2017.gada 30. aprīlī]
136. Statute of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. Pieejams: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
137. Statute of the International Tribunal of Rwanda. Pieejams: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ictr_EF.pdf [aplūkots 2017.gada 11. maijā]

138. The Laws of War: Articles of War. General Orders No.100 Army Regulations, U.S. War Department. U.S.A.: Stackpole Books, 2005, p. xiv
139. Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments (Roerich Pact). Washington, in force 15 april 1935. Pieejams: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/ART/325-480002?OpenDocument> [aplūkots 2017. gada 24. martā]
140. UNIDROIT Convention on Stolen and Illegally Exported Cultural Objects: Starptautisks līgums. June 24, 1995, 2421 UNTS 457

Nacionālie tiesību akti

141. 5th Book of Islamic Punishment Law [discretionary and preventive punishments] May 23, 1996. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/iran/iran_punishmentlaw_entof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
142. Act Implementing the UNESCO Convention of 14 November 1970 on the means of prohibiting and preventing the Illicit import, export and transfer of ownership of cultural property. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/germany/germany_actconv1970_2007_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
143. Act No.5351 (1932) Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/greece/gre_law5351_1932_entof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
144. Act on ancient monuments, antiquities, objects of art and national museums. B.E. 2504. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/thailande/thai_actcltmon_61_entof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
145. Antiquities Law No.59 of 1936. And the Two Amendments of 1974 (No.120) and 1975 (No.164). Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/iraq/iraq_loi59_1936_eng_tof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
146. Charter for the International Tribunal for the Far East. Pieejams: http://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.3_1946%20Tokyo%20Charter.pdf [aplūkots 2017.gada 11. maijā]
147. Cultural Property Export and Import Act. C-51. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/canada/canada_cultural_property_export_import_act_engorof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
148. Federal Act on the International Transfer of Cultural Property (Cultural Property Transfer Act, CPTA) (2003). Pieejams: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/switzerland/suisse_ltbc_entno_12 [aplūkots 2017.gada 4. maijā]

149. Law of the People's Republic of China on Protection of Cultural Relics. Arts. 60-61. (1982) Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/china/cn_lawproteculturelics1982_engto f.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
150. Law 16/1985 June 25th 1985. Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/spain/spa_law_16_1985_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
151. Law for the Protection of Cultural Property. Law No.214, May 30, 1950). Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/japan/japan_law_protectionproperty_ent no.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
152. Law No.117 of the year 1983 concerning the issuance of antiquities protection law. [Published in the Official Gazette on August 11th, 1983]. Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/egypt/egypt_law117_1983_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
153. Law No.27244. Law Amending Articles No. 228, 230 and 231 of the Criminal Code – Crimes against the Cultural Heritage. (1999). Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/peru/per_law27244_engtof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
154. Legislative Decree No. 42 of January 22nd,2004. Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/italy/it_cult_landscapeheritge2004_engt of.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
155. Lieber Code: U.S. National Law. Pieejams:
<https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī]
156. National Heritage Act (1983). Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/gb/uk_nationalheritageact1983_enorof
157. National Stolen Property Act. U.S. Code Title 18 – Crimes and Criminal Procedure. (1983) Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/usa/usa_natstolenpropertyact_1983amen ded1987_enorof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
158. Protection of Cultural Objects on Loan Act 2013. Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/australia/austrl_actprotcltobjloan_13_en orof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
159. Protection of Movable Cultural Heritage Act 1986. No.11, 1986 as amended. Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/australia/austrl_actmovheritg_86_enorof [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
160. The Antiquities and art treasures Act. (1972) Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/india/in_actantiquitiesarttreasures1972_e ngorof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
161. The Law on the Preservation of the Historical and Cultural Heritage. Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/afghanistan/afghanistan_loi21_12_1980_eng_tno.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
162. The protection of cultural objects on Loan (2008). Pieejams:

http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/gb/uk_culturalobjectsloanregulations2008_enorof [aplūkots 2917.gada 4. maijā]

163. La Loi votee ne deuxieme lecture pars l'Assemblee Nationale le 6 Decembre 1967 le teneur suit: "Loi organisant la repression des vols, recelset destructions des objets faisant partie du patrimoine artistique national." Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/cambodia/cambodia_loi1968_frorof
[aplūkots 2017.gada 4. maijā]
164. Loi No. 2015-195 du 20 fevrier 2015 portant diverses dispositions d'adaption au droit de l'Union europeenne dans les domaines de la propriete literaire et artistique et du patrimoine culturel Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/france/fr_loiadptloieu_15_freorof
[aplūkots 2017.gada 4. maijā]
165. Ley Federal Sober Monumentos y Zonas Arqueologicos , Artistios e Historicos (1). Diario Oficial, 6 de mayo de 1972. Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/mexico/mexique_ley_federal%20monumentos_1972_esp_orof.pdf [aplūkots 2017.gada 4. maijā]
166. Федеральный закон от 15 апреля 1998 г. N 64-ФЗ "О культурных ценностях, перемещенных в Союз ССР в результате Второй мировой войны и находящихся на территории Российской Федерации" (с изменениями и дополнениями). Pieejams:
<http://ivo.garant.ru/#/document/12111286:0> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

Starptautisko organizācija dokumenti

167. 20. UNESCO Ģenerālās konferences Rezolūcija Nr.20 C4/7.6/5; Athens International Conference on the Return of Cultural objects to their Countries of Origin (co-organized by the Greek Ministry of Culture and UNESCO, Athens 17-18 March, 2008)
168. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr..A/RES/25/2625
169. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. .GA Res. 1514(XV)
170. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/3148(XXVIII)
171. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr .A/RES/3187(XXVIII)
172. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr .A/RES/3391(XXX)
173. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/32/18
174. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/32/18
175. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/33/50
176. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/34/64
177. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/35/127
178. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/35/128
179. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/36/64
180. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/38/34

181. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/40/19
182. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/42/7
183. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/44/18
184. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/46/10
185. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/48/15
186. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/50/56
187. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/52/24
188. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/54/190
189. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/56/97
190. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/58/17
191. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/61/52
192. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/64/78
193. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES/67/34
194. ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija Nr. A/RES 70/76
195. ANO Drošības Padomes Rezolūcija Nr. S/RES/2347 (2017)
196. ANO Drošības Padomes Rezolūcija Nr. S/RES/1483 (2003)
197. ANO Drošības Padomes Rezolūcija Nr. S/RES/661 (1990)
198. INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE FOR PROMOTING THE RETURN OF CULTURAL PROPERTY TO ITS COUNTRIES OF ORIGIN OR ITS RESTITUTION IN CASE OF ILLICIT APPROPRIATION. Nineteenth Session UNESCO Headquarters, Room XI 1 – 2 October 2014, Recommendation 19.COM 1, No.ICPRCP/14/19.COM/8
199. The International Council of Museums (ICOM) Code of Professional Ethics (2004). Pieejams: <http://archives.icom.museum/ethics.html#intro> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]
200. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/3026(XXVII)[A]. Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=1493730M7643C.3004&profile=voting&uri=full=3100023~!893260~!1&ri=1&aspect=power&menu=search&source=~!horizon> [aplūkots 2017.gada 2.maijā]
201. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/3148(XXVIII). Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=1493730M7643C.3004&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=1&matchopt=0%7C0&source=~%21horizon&index=.VM&term=A%2FRes%2F3148+%28XXVIII%29&x=0&y=0&aspect=power> [aplūkots 2017.gada 2.maijā]
202. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/3187(XXVIII).

Pieejams:

<http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=14H38132583NC.5155&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=&index=.VM&term=A%2FRES%2F3187+%28XXVIII%29&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&x=0&y=0&aspect=power&index=.VW&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=.AD&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=BIB&term=&matchoptbox=0%7C0&uloper=%3D&ullimit=&uloper=%3D&ullimit=&sort=> [aplūkots 2017.gada 3.maijā]

203. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/3391(XXX) Pieejams:

<http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=R49F732967H04.3069&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=&index=.VM&term=A%2FRES%2F3391%28XXX%29&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&x=0&y=0&aspect=power&index=.VW&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=.AD&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=BIB&term=&matchoptbox=0%7C0&uloper=%3D&ullimit=&uloper=%3D&ullimit=&sort=> [aplūkots 2017.gada 2.maijā]

204. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Human rights and scientific and technological developments. Voting Summary for A/RES/31/40 Pieejams: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=149C73582O1J3.3162&profile=voting&uri=full=3100023~!886494~!1&ri=1&aspect=power&menu=search&source=~!horizon> [aplūkots 2017.gada 2.maijā]

205. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Voting Summary for A/RES/32/18 Pieejams:

<http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=14H38132583NC.5155&menu=search&aspect=power&npp=50&ipp=20&spp=20&profile=voting&ri=&index=.VM&term=A%2FRES%2F32%2F18&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&x=7&y=6&aspect=power&index=.VW&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=.AD&term=&matchoptbox=0%7C0&oper=AND&index=BIB&term=&matchoptbox=0%7C0&uloper=%3D&ullimit=&uloper=%3D&ullimit=&sort=> [aplūkots 2017.gada 3.maijā]

206. UBISNET: United Nations Bibliographic Information System. Voting Summary for A/RES/33/ Pieejams:

<http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=J493814794A50.5202&profile=voting&uri=full=3100023~!875252~!1&ri=15&aspect=power&menu=search&source=~!horizon> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]

207. M'Bow A.M. A plea for the restitution of an irreplaceable cultural heritage to those who created it. Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0003/000346/034683eb.pdf> [aplūkots 2017.gada 3. maijā]

208. UNESCO International Code of Ethics for Dealers in Cultural Property (1999). Pieejams: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001213/121320M.pdf> [aplūkots 2017.gada 18. maijā]

209. UNESCO Operational Guidelines for the Implementation of the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (UNESCO, Paris, 1970)

210. UNESCO Recommendation on the Means of Prohibiting the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property of 13th session, 19th November 1964, Pieejams:

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13083&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
2017.gada 24.aprīlī]

[aplūkots

211. UNESCO Recommendation for the Protection of Movable Cultural Property of 27th Plenary meeting, November 28th, 1978. Pieejams:
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13137&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
2017.gada 30. aprīlī]
212. UNESCO Subsidiary Committee of the Meeting of States Parties to the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Cultural Property. First session Paris, UNESCO Headquarters, Room XI 2 and 3 July 2013. No.C70/13/1.SC/INF.2/REV2.

Tiesu prakse

213. ANO Starptautiskā tiesa lietā: Questions relating to the Seizure and Detention of Certain Documents and Data (Timor-Leste /Austrālija). 2015. Relīze. (Case removed from the Court's List at the request of Timor-Leste). Pieejams: <http://www.icj-cij.org/docket/files/156/18692.pdf>
214. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case Concerning Jurisdictional Immunities of the State (Germany/Italy: Greece Intervening). Judgement, I.C.J. Reports 2012.
215. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Legal Consequences of the Construction of a wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004
216. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case concerning the Legality of the Threat or use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1999.
217. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case concerning Oil Platforms. (Irāna/Amerikas Savienotās Valstis) Preliminary Objection, Judgement, I.C.J. Reports 1996.
218. ANO Starptautiskā tiesa spriedums lietā: Case concerning the United States armed activities in Nicaragua (Nikaragva/Amerikas Savienotās Valstis) I.C.J. Reports 1986.
219. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: North Sea Continental Shelf Cases (Vācija Federatīvā Republika/Nīderlanda; Vācijas Federatīvā Republika/Dānija) I.C.J. Reports 1969.
220. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: South West Africa case (Etiopija/Dienvidāfrika) I.C.J. Reports, 1966.
221. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Kambodža/Taizeme). Judgement (Merits), I.C.J. Reports 1962.
222. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case concerning Reparation for Injuries suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1949.
223. Permanent Court of International Justice. *Lotus SS case* (Turkey v. France), Judgement. PCIJ Series A, NO. 10, 1927.
224. UN International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Former

- Yugoslavia since 1991 (ICTY). (Prosecutor v. Jokić) Judgement No.IT-01-42/1-S, 18 March 2004. Pieejams:
http://www.icty.org/x/cases/miodrag_jokic/tjug/en/jok-sj040318e.pdf [aplūkots 2017.gada 1. maijā]
225. 2009.gada 15. janvāra Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums Nr.31811/04 Michael Theodossiou Ltd. v. Cyprus
226. Alan Philipp et al. v. Federal Republic of Germany. Civil Action No. 15-266 (CKK) Pieejams:
http://www.lootedart.com/web_images/pdf2016/Order%20on%20Defendants%20Motion%20to%20DismissB2134010.pdf [aplūkots 2017.gada 17. maijā]
227. Autocephalous Greek-Orthodox Church of Cyprus v. Goldberg. 717 F.Supp. 1374 S.D.Ind. (1989), approved by 917 F.2d 278 (7th Cir. 1990). Pieejams:
<http://www.uniset.ca/microstates/717FSupp1374.htm> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
228. DeWeerth v. Baldinger, 658 F. Supp. 688 (S.D.N.Y. 1987). Pieejams:
<http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/658/688/2362154/> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]
229. DeWeerth v. Baldinger. 38 F 3d 1266 (2d Cir. 1994), cert. denied 513 US 1001 (1994). Pieejams: <https://casetext.com/case/deweerth-v-baldinger-4> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
230. Government of Peru v. Johnson, 720 F. Supp. 810 (C.D. Cal. 1989). Pieejams:
<http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/720/810/1769065/> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
231. Kunstsammlungen Zu Weimar v. Elicofon, 536 F. Supp. 829 (E.D.N.Y. 1981). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/536/829/2009647/> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]
232. Kunstsammlungen Zu Weimar v. Elicofon. U.S. Court of Appeals for the Second Circuit - 678 F.2d 1150 (2d Cir. 1982). Pieejams:
<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/678/1150/329804/> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
233. Malewicz v. City of Amsterdam, 517 F. Supp. 2d 322, 335 (D.D.C. 2007). Pieejams:
<https://casetext.com/case/malewicz-v-city-of-amsterdam> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
234. Maria V. Altmann, Francis Gutmann, Trevor Mantle, George Bentley v. The Republic of Austria. January 15th, 2006. Pieejams:
https://www.unodc.org/res/cld/case-law-doc/traffickingculturalpropertycrimetype/aut/maria_althmann_vs_republic_of_austria_html/Arbitral_Award_-_5_Klimt_paintings_Maria_V._Altmann_and_others_v._Republic_of_Austria-15_January_2004.pdf [aplūkots 2017.gada 6. maijā]
235. Maria V. Altmann, Francis Gutmann, Trevor Mantle, George Bentley v. The Republic of Austria. May 7th, 2006. Pieejams:
<http://bslaw.com/althmann/Zuckeradnld/Decisions/decision/pdf> [aplūkots 2017.gada 6. maijā]
236. Menzel v. List. 267 NYS 2d 804 (NY Sup. Ct. 1966). Pieejams:

- http://www.leagle.com/decision/196634949Misc2d300_1263/MENZEL%20v.%20LIST
[aplūkots 2017.gada 7. maijā]
237. Republic of Austria v. Altmann. Supreme Court of the United States. 541 U.S.677 (2004) 327 F.3d 1246 affirmed
238. REPUBLIC OF CROATIA v. TR. OF THE MARQUESS OF NORTHAMPTON 1987 SETTLEMENT. 203 A.D.2d 167 (1994); 610 N.Y.S.2d 263. Pieejams: http://www.leagle.com/decision/1994370203AD2d167_1206/REPUBLIC%20OF%20CROATIA%20v.%20TR.%20OF%20THE%20MARQUESS%20OF%20NORTHAMPTON%201987%20SETTLEMENT [aplūkots 2017.gada 16. maijā]
239. Schoeps v. The Museum of Modern Art et al, No.1:2007cv11074 - Document 119 (S.D.N.Y. 2009). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2007cv11074/317641/119/> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
240. The Islamic Republic of Iran v. Denyse Berend [2007] EWHC 132 (QB) HQ05X01103 (Transcript), February 1, 2007.
241. The Republic of Turkey v. The Metropolitan Museum of Art. U.S. District Court for the Southern District of New York - 762 F. Supp. 44 (S.D.N.Y. 1990). Pieejams: <http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/762/44/1619770/> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
242. United States v. Hollinshead, 495 F. 2d 1154 - Court of Appeals, 9th Circuit 1974. Pieejams: [https://coast.noaa.gov/data/Documents/OceanLawSearch/United%20States%20v.%20Hollinshead,%20495%20F.2d%201154%20\(9th%20Cir.%201974\).pdf?redirect=301ocm](https://coast.noaa.gov/data/Documents/OceanLawSearch/United%20States%20v.%20Hollinshead,%20495%20F.2d%201154%20(9th%20Cir.%201974).pdf?redirect=301ocm) [aplūkots 2017.gada 16.maijā]
243. UNITED STATES of America v. MASK OF KA-NEFER-NEFER. U.S. (8th Cir.) Pieejams: <http://caselaw.findlaw.com/us-8th-circuit/1669560.html> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]
244. United States v. McClain, 551 F.2d 52, (5th Cir. 1977), 545 F.2d 988 (5th Cir. 1977), 593 F.2d 658 (5th Cir. 1979), cert. denied, 44 U.S. 918 (1979). Pieejams: <https://casetext.com/case/united-states-v-mcclain-7> [aplūkots 2017.gada 7. maijā]
245. United States v. Portrait of Wally, 105 F. Supp. 2d 288 (S.D.N.Y. 2000) Pieejams: <https://casetext.com/case/us-v-portrait-of-wally> [aplūkots 2017.gada 16. maijā]
246. Постановление Конституционного Суда РФ от 20 июля 1999 г. N 12-П "По делу о проверке конституционности Федерального закона от 15 апреля 1998 года "О культурных ценностях, перемещенных в Союз ССР в результате Второй мировой войны и находящихся на территории Российской Федерации". Pieejams: <http://web1.law.edu.ru/script/cntSource.asp?cntID=100050623> [aplūkots 2017.gada 10. maijā]

Citi prakses materiāli

247. Agreement between The Government of the Kingdom of Cambodia and The Government of the Kingdom of Thailand to combat against illicit trafficking and cross-

border smuggling of movable cultural property and to restitute it to the country of origin: Bilateral agreement. Pieejams:
http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/cambodia/cambodia_agreement_thailand_engtno.pdf [aplūkots 2017.gada 17. maijā]

- 248. International Protection of Works of Art and Historic Monuments. In: 1 U.S. DEPT OF STATE, DOCUMENTS AND STATE PAPERS 821, 823 (1949)
- 249. ANO Starptautiskā tiesa: Judge Sørensen, *North Sea Continental Shelf*, Dissenting opinion, I.C.J. Reports, 1969.
- 250. UNESCO Letter to British Government for the return of Parthenon's Marbles. Pieejams:
<http://www.iemc-unesco.org/unesco-letter-to-british-government-for-the-return-of-parthenons-marbles/> [aplūkots 2016.gada 24. aprīlī]

Bakalaura darbs „Kultūras priekšmeta repatriācija uz izcelsmes valsti kā starptautiskā paražas tiesība” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba autore: _____ Elīna Luīze Vītola

_____ (rekomendēju/nerekomendēju) bakalaura darbu aizstāvēšanai.

Darba vadītājs: _____ 2017.gada ____.

(lektors mag. iur. Māris Lejnicks)

Recenzents: _____

Bakalaura darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā 2017.gada ____.

Dekāna pilnvarotā persona: _____.

Bakalaura darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē
2017.gada _____. (prot. Nr. _____)

Komisijas sekretāre/-s: _____